శ్రీ

జగదీశీయ

చతుర్దశ లక్షణి

సమూలముగా-

శ్రీ పరవస్తు

శ్రీనివాస భట్టనాథాచార్యులు

అయ్యవారలుఁగారిచేఁ

బరిష్కరింపఁబడి

ప్రకటింపఁబడియె.

Printed By T. Appalacharyulu,

ARSHA PRESS VIZAGAPATAM,

1880

౮౦ ॥ అథేదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ సమవాయితయా వాచ్యత్వాభావో ఘట ఏవ ప్రసిద్ధః - వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య కేవలాన్వయిత్వాత్ . నచైవం ఘట ఏవ వ్యభిచారః - సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవద్వృత్తిత్వం హి వ్యభిచారః - నచ వాచ్యత్వాభావస్తాదృశో ఘట ఇతి చేత్ తర్హి తాదృశసాధ్యాభావసామానాధికరణ్యాభావాదవ్యాప్తిః - తథాచాప్రసిద్ధిః - ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వధర్మేణ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకః - తద్విశిష్టజ్ఞానస్యాభావధీహేతుత్వాత్ - అన్యథా నిర్వికల్పకాదపి ఘటో నాస్తీతి ప్రతీత్యాపత్తేః గగనశశశృఙ్గాభావప్రతీతేరసిద్ధేః - శశశృఙ్గం నాస్తీతి దశశశృఙ్గాభావ ఇత్యర్థః .

దీధితిః ॥ సమవాయితయేతి - వాచ్యత్వం యథా న సమవాయితయాఽగ్రే వక్ష్యతే - ఘటాదిసమవాయితయేత్యర్థ ఇత్యప్యాహుః ॥ - ప్రమేయసాధ్యకే చ భావత్వేనాభావానామభావత్వేన చ భావానాం వహ్నిత్వేన నిర్వహ్నేర్వృత్తిమాత్రవ్యక్తే గగనత్వాదినావిరుద్ధఘటత్వపటత్వాభ్యాం సర్వత్ర ప్రమేయమాత్రస్యాభావస్సులభః -

నను పారిభాషికమేవాస్త్వవ్యభిచరితత్వం - తథాహి - యత్సమానాధికరణాసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాయావంతోఽభావాః ప్రతియోగిసమానాధికరణాస్తత్వం - సర్వత్ర వాచ్యత్వాద్యభావస్యాతథాత్వవ్యాపకత్వోపాదానమ్ - అత ఏవ భూతత్వమూర్తత్వోభయవాన్ మూర్తత్వాదిత్యాదౌ ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వేఽపి భూతత్వమనోఽన్యత్వాద్యభావస్యాతథాత్వాన్నాతిప్రసఙ్గః - సాధనసమానాధికరణస్యగోత్వాద్యభావస్య తత్తత్సాధ్యవ్యక్త్యభావస్య చాతథాత్వాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వాది - యేన సమ్బన్ధేన హేతుస్తేనైవ తదధికరణత్వం బోధ్యం - తేనాత్మత్వే సాధ్యే సమవాయేన హేతోర్జ్ఞానస్య విషయతయాధికరణే ఘటాదౌ వర్తమానస్యసాధ్యాభావస్యాతథాత్వేఽపి న క్షతిః - ఏవం దశాన్తరేఽపి సంబన్ధభేదసంబన్ధనోదోన స్వసంబన్ధైక్యవినష్టయా నిరసనీయః - ఇ

శ్రీ హయగ్రీవాయనమః.

జగదీశీయ దీధితి వ్యాఖ్యానమ్ -

చతుర్దశలక్షణీ.

౧ — నన్వీశ్వరేచ్ఛారూపస్య వాచ్యత్వస్య గుణత్వాదిసమవాయిత్వాత్కథమవాయిత్వం వ్యధికరణధర్మా ఇత్యత ఆహ- వాచ్యత్వమితి - అస్మాచ్ఛబ్దాదయమర్థో బోద్ధవ్య ఇతీశ్వరేచ్ఛావిషయత్వం పదార్థాన్తరం వా వాచ్యత్వం నతు తాదృశేచ్ఛామాత్రమ్ - అతిప్రసక్తత్వాత్ - తచ్చ నకస్యాపి సమవాయీతి భావః- సమవాయితయేతి మూలస్య సమవాయికారణతయేత్యర్థ ఇత్యప్యాహుః.

౨ — నన్విదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ సమవాయితయా-వాచ్యత్వాభావస్య సాధ్యాభావస్య ప్రసిద్ధావపి ప్రమేయవాన్ వాచ్యత్వాదిత్యాది కేవలాన్వయినిరుద ప్రసిద్ధేరనుద్ధారాన్మూలస్యాన్యూనత్వమత ఆహ- ప్రమేయేతి- భావత్వేనేతి- భావత్వేనాభావానామభావ స్సర్వత్ర సులభ ఇత్యన్వయః - ననుభావత్వేనాభావో నాస్తీతి ప్రతీతిరభావస్యైవ అభావత్వేన భావో నాస్తీతి ప్రతీతిర్భావస్యైవ ప్రతియోగిత్వమవగాహతే న దైతావతా ప్రమేయమాత్ర ప్రతియోగికాభావప్రసిద్ధిరత ఆహ-వహ్నిత్వేనేతి-వహ్నిత్వేన నిర్వహ్నౌ సర్వేషామభావస్సులభ ఇతి యోజనా. ననుజలే వహ్నిత్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీతిర్వహ్నిమాత్ర ప్రతియోగికాభావమవగాహతే నతు ప్రమేయసామాన్య ప్రతియోగికమ్ వహ్నిమతి తాదృశప్రతీత్యనుత్పత్త్యా వహ్ని ప్రతియోగికాభావావగాహిత్వస్యావశ్యకత్వాదత ఆహ-అవృత్తీతి- తథా చ గగనత్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీత్యైవ ప్రమేయసామాన్యప్రతియోగికాభావసిద్ధిః నహి తత్రాపి గగనమాత్ర ప్రతియోగికత్వం భాసత ఇతి శక్యతే వక్తుం వినిగమకాభావేన ప్రమేయమాత్ర ప్రతియోగికత్వావగాహనే బాధకాభావాత్ -

కాలికసమ్బన్ధేనగగనత్వాదివిశిష్టప్రమేయస్య సర్వత్రైవాభా
వస్సమ్భవతీత్యతఉక్తమవృత్తిమాత్రవృత్తీతి- తథాచ యాదృశ
సమ్బన్ధేనగగనత్వాదేర్వృత్తిరవృత్తిత్వం తాదృశసమ్బన్ధా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకో గగనత్వాదినా ప్రమే
యసామాన్యాభావో వాచ్యఇతిభావః- నను కాలిక సమ్బన్ధేన
ప్రమేయసాధ్యకేసాధ్యాభావస్యైవ ప్రసిద్ధిః కాల్యాసాచ కా
లిక సమ్బన్ధేనగగనత్వేన ప్రమేయంనాస్తీతిప్రతీత్యాన సమ్భ
వతి- తత్సమ్బన్ధేన గగనాదేర్వృత్తిత్వమతేతాదృశ ప్రతీతేర్గ
గనప్రతియోగికత్వావగాహిత్వధ్రౌవ్యేతత ఏవోపపత్తౌ ప్రమే
యాన్తర ప్రతియోగికత్వే మానాభావాదతఆహ- విరుద్ధేతి- త
థాచ ఘటత్వపటత్వాభ్యాం ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీత్యాని
ఖిల ప్రమేయప్రతియోగికసత్తాప్రత్యభావస్సులభ ఇతిభావః-
ఇదముపలక్షణమ్ - సంయోగాది సమ్బన్ధేన ఘటత్వాదకమపి
ప్రమేయావృత్తీతి తత్సమ్బన్ధేన ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాక ప్రమేయసామాన్యాభావోఽపిబోధ్యః.

౩ — అప్రసిద్ధిదోషస్యైవ సత్త్వాన్మూలె ప్రతియోగ్యవృత్తీతి
దోషాన్తరం కిమిత్యుపాత్తమతస్తదవతారయతి శఙ్కతే-
నన్వితి- పారిభాషికమేవేత్యవకాశేన నవ్యభిచారోఽవ్యభిచా
రఇతి యోగార్థోఽవవ్యవచ్ఛిద్యతే- అవ్యభిచరితత్వమితి- అథే
దంవాచ్యమిత్యాది గ్రన్థాభిప్రేతమితిశేషః- తథాచ నచైవం
ఘటఏవేత్యాదిమూలస్య కేవలాన్వయిన్యావ్యభిచారిత్వేనాల
క్ష్యతా ప్రదర్శనపరత్వాన్నా సఙ్గతిరితిధ్యేయమ్.

౪ — యదిత్యాది- అత్రయత్సమానాధికరణా ఇత్యస్యాను
క్తసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్యాత్యన్తసామా
న్యాభావస్యాపి యావదన్తర్గతస్య వ్యాపకతాఘటక సమవా
యసమ్బన్ధేన ప్రతియోగ్యధికరణేకేనాపిసమ్బన్ధేనావృత్తిత్వా
దయమాత్మాజ్ఞానాదిత్యాదావవ్యాప్తిరతస్తదుపాత్తమిత్యగ్రే
స్ఫుటీభవిష్యతి- నచాత్మత్వాభావోఽపి సమానకాలీనత్వాది
సమ్బన్ధేన ప్రతియోగ్యధికరణవృత్తిః తథావిధసమ్బన్ధానాం

వృత్త్యనియామకత్వాత్ క్వచిదపి తేన సమ్బన్ధేన వృత్తిమత్త్వాప్రతీతేః - ఇత్థంచ హేతుసమానాధికరణత్వమపి హేత్వధికరణాధేయత్వం గ్రాహ్యమ్ - తేనాత్మత్వాద్యభావస్యాపి హేత్వధికరణసమ్బన్ధిత్వాన్నోక్తదోషతాదవస్థ్యమ్.

౫—నచ హేతుసమానాధికరణా ఇత్యపహాయ సాధ్యసమానాధికరణా యావన్తోఽత్యన్తాభావాః స్వవిశిష్టయద్ధర్మావచ్ఛిన్న హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణాస్తద్ధర్మవత్త్వమిత్యేవ కుతో లక్షణం న కృతమితి వాచ్యమ్ - ద్రవ్యమాత్మత్వాదిత్యాదౌ మహాకాలే సాధ్యసమానాధికరణస్య ద్రవ్యత్వాది సామాన్యాభావస్య స్వవిశిష్టహేత్వధికరణాప్రసిద్ధ్యాఽతత్రాఽవ్యాప్తిప్రసఙ్గాత్.

౬—యత్తు యత్సమానాధికరణా యావన్తోఽత్యన్తాభావాస్సాధ్యసమానాధికరణాస్తత్త్వమిత్యేవం లక్షణమస్తు - స్వస్వప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య ప్రవేశబీజాభావ ఇతి - తత్తుచ్ఛమ్ - తథా సతి యత్సమానాధికరణా యావన్తోఽభావాః సాధ్యసమానాధికరణాస్తద్వత్త్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాః ఇత్యస్య వ్యర్థతాపత్తేః - తన్మాత్రోక్తావినాపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావం లక్షణసమ్భవే ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదేరవతారకత్వానుపపత్తిః.

౭—యదపి యత్సమానాధికరణాః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకా యావన్తోఽభావా దైశికవిశేషణతయోభయవృత్తయస్తత్త్వమిత్యేవాస్తు లక్షణమ్ - స్వస్వప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యాప్రవేశేన గౌరవాత్ హేతుసమానాధికరణస్య తత్తద్యోగోళకాన్యత్వాభావస్యైవ దైశికవిశేషణతయోభయవృత్తిత్వాభావాద్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తివిరహాదితి - తన్నష్టమ్ - హేతుసమానాధికరణస్య వహ్నిసంయోగాద్యాత్మకాభావస్య దైశికవిశేషణతయోభయవృత్తిత్వవిరహేణ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిప్రసఙ్గాత్ - నచభా

వచ్ఛిన్నస్యైవ హేతుసమానాధికరణాభావస్య ప్రవేశాన్నోక్తదోషః - తద్ఘటభిన్నం ఘటత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్త్యాపత్తేః - తద్ఘటభిన్నత్వాభావస్య తద్ఘటరూపపరపాదిస్వరూపత్వేనాభావత్వాత్ - పటత్వాదినా తద్ఘటభిన్నత్వాద్యభావస్యాభావీయవృత్తిత్వాదిత్యలం పల్లవితేన.

౬— అత్ర యత్పదం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నపరమ్ - అగ్రిమతత్త్వమిత్యస్య హేతుతావచ్ఛేదకీభూత తద్ధర్మవత్త్వమర్థః తేన సకలధూమవ్యక్త్యనుగతాయా వహ్నివ్యాప్తేర్నాలాభః - న వా జ్ఞానవాన్ మనోఽన్యత్వే సత్యాత్మమనస్సంయోగాదిత్యాదౌ మనసి హేతుసమానాధికరణస్యాత్మత్వసామాన్యాభావస్య స్వవిశిష్టహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేత్వధికరణాప్రసిద్ధిసబన్ధావ్యాప్తిః - యత్తు ద్రవ్యం గుణకర్మాన్యత్వే సతి సత్త్వాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధికరణస్య ద్రవ్యత్వాద్యభావస్యాతథాత్వాదవ్యాప్తిరతో యత్పదస్య యద్ధర్మావచ్ఛిన్నపరత్వమితి తన్న - ద్రవ్యత్వాభావస్యాపి కాలికాదిసమ్బన్ధేన స్వవిశిష్టం యద్ధేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేత్వధికరణం జన్యద్రవ్యాది తదవచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యతత్త్వాద్వ్యాప్తివిరహాత్.

౭— సాధ్యేత్యాది - సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదికా యదభావప్రతియోగితా తాదృశాభావాభావస్యార్థః - అత్ర చ విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ విశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ సత్తాస్వరూపసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకతయా తస్య చ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తిరతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి - తథా చ ద్రవ్యత్వాభావస్యైవ నిరుక్తయావదభావాన్తర్గతస్యాతథాత్వాన్నాతిప్రసఙ్గః - సాధ్యవత్త్వం చాత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన ప్రవేశ్యమ్ - తేన వస్తుమాత్రస్యైవ విషయతాసమ్బన్ధేన జ్ఞానవత్త్వాద్ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వాభావస్యైవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వేఽపి సమవాయేన జ్ఞానస్య సాధ్య

త్వేద్రవ్యత్వాదిహేతౌ నాతివ్యాప్తిః - సమవాయసమ్బన్ధావచ్ఛిన్న జాతిభిన్నవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్యాత్యన్తాభావస్యైవ ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాత్ - అత్ర చ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావః ప్రతియోగివ్యధికరణత్వేన విశేషణీయః - తేన సాధ్యవన్మాత్రైవ సమవాయిత్వావచ్ఛిన్నాద్యత్వాద్యభావప్రతియోగిత్వేన ఘటాద్యభావస్య సత్త్వేఽపి న సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకాభావస్యాప్రసిద్ధిః - ఇత్థం చ యత్సమ్బన్ధేన స్వావచ్ఛిన్నాధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకీయో యస్తదన్యత్వే సతి తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేదకత్వరూపం తత్సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం నిరుచ్య తాదృశవ్యాపకతావచ్ఛేదికా యదభావప్రతియోగితా తాదృశాభావాః ప్రవేశనీయాః - న చ తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాధేయతా ఇత్యాదికం వ్యర్థమ్ - ద్రవ్యత్వాద్యభావప్రతియోగితాయా అపి సంయోగాది సమ్బన్ధేన వహ్న్యాదివ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాపత్త్యా యావదన్తర్గతస్య ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య సాధ్యవ్యాపకతా ఘటకీభూత సంయోగసమ్బన్ధేన ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యప్రసిద్ధ్యా సద్ధేతుమాత్ర ఏవాసమ్భవస్య వారణార్థం తదుపాదానాత్ - సంయోగసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాధేయత్వస్య ద్రవ్యత్వాభావసత్త్వేన ద్రవ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగిత్వస్య తాదృశాధేయతానవచ్ఛేదకత్వాత్ - తత్సమ్బన్ధేన స్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వం చ తత్సమ్బన్ధేన స్వావచ్ఛిన్నాధికరణసామాన్యభేదః - తేన వహ్న్యాదినిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛిన్నాధికరణగగనోభయభేదస్య ఘటత్వాదినా వహ్న్యాదినిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛిన్నాధికరణభేదస్య చ వహ్న్యాదిసాధ్యకసత్త్వేఽపి న క్షతిః - అభావపదం తు ఇతి స్వరూపకథనమ్ - వస్తుతః సాధ్యవన్నిష్ఠస్యాభావస్య తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యానవచ్ఛేదకత్వమేవ తత్సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం వాచ్యమ్ - అత్ర చ సాధ్యవన్నిష్ఠత్వమభావస్యాస్య

రూపసంబన్ధేన గ్రాహ్యమ్- తేనస్పన్దః కాలత్వాదిత్యాదౌ స్పన్దత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి కాలికసమ్బన్ధేన సాధ్యవతివృత్తేః యావదన్తర్గతత్వాత్ వాచ్యత్వాద్యభావస్య చ తాదృశస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వేఽపి నాతివ్యాప్తిః - ఇత్థం జాతిసామాన్యాభావాదేరపి వహ్న్యాదివ్యాపకతయా తత్ప్రతియోగికస్య జాత్యాదిస్వరూపస్య హేతుసమానాధికరణాభావస్య జాతిసామాన్యాభావాద్యాత్మక ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాదసమ్భవాపత్తిరతోఽభావా ఇత్యుక్తమ్- భావభిన్నా ఇతి చ తదర్థః - యథా చ సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వఘటితాయాం వ్యాపకతాయాం న దోషస్తథాగ్రే ప్రపఞ్చయిష్యతే.

౧౦—నవ్యాస్తు సాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాది సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణాని యావన్తి తత్ప్రత్యేకవృత్తివృత్తి ప్రతియోగితాకాభావా ఇత్యర్థః - న చైకమాత్రవృత్తి సాధ్యకసద్ధేతావవ్యాప్తిస్తత్ర యావత్త్వస్యానుపాదేయత్వాత్ - యద్వా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణా యావన్తో ధర్మాః ప్రత్యేకం తత్సమానాధికరణవృత్తి ప్రతియోగితాకా ఇతి ప్రాహుః.

౧౧—యత్తు సాధ్యవదవృత్త్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకేత్యర్థ ఇతి తన్న- కేవలాన్వయిసాధ్యకసద్ధేతౌ తాదృశప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తేః గగనస్వరూపాభావప్రతియోగిత్వస్య తాదృశత్వేఽపి వహ్న్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నస్యైతస్య హేతుసమానాధికరణత్వాసమ్భవాదితి.

౧౨—అతివ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకేత్యతివ్యాపకతాయా అవచ్ఛేదోఽయమితి బహువ్రీహిణా కప్రత్యయః - తేన ప్రతియోగితయా సహ వచ్ఛేదకస్య సమాపేక్షోపధత్వేఽపి పుంవద్భావః - తద్ధితవృత్తౌ లోపధస్యైవ పుంవద్భావనిషేధాదిత్యభియుక్తాః.

౧౩—సర్వత్రేతి- సద్ధేతావసద్ధేతౌ చేత్యర్థః - తథా చ యావత్త్వానుక్తావతివ్యాప్తిరేవ స్యాన్నావ్యాప్తిరితి భావః - సకలవ్య

ధిచారిణీత్యర్థ ఇత్యన్యే కేచిత్తు సర్వత్రేతి- సకలహేత్వధికరణా
వచ్ఛేదేనేత్యర్థ ఇత్యప్యాహుః - వాచ్యత్వాద్యభావస్యేతి- ఘట
త్వాదినా వాచ్యత్వాద్యభావస్యేత్యర్థః - తథాత్వాత్ - ప్రతి
యోగిసమానాధికరణత్వాత్ - తథాచ ధూమవాన్ వహ్నేరి
త్యాదావతివ్యాప్తివారణార్థమేవ యావత్పదమితి భావః.

౧౪ — నను సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకయా
వదభావనివేశేనైవ వాచ్యత్వాద్యభావమాదాయ ఉక్తస్థలే
[illegible]సఙ్గస్య వ్యుదాససమ్భవాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాభావానాం యావత్త్వో
పాదానం కిమర్థమిత్యత ఆహ - తథావతి నిరుక్తాభావే యా
వత్త్వోపాదానాదేవేత్యర్థః - అన్యథా పర్వతత్వాద్యభావస్యసా
ధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వాత్ ధూమత్వ
మూర్తత్వోభయత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య చ తాదృశప్రతి
యోగితాకస్య స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిస
మానాధికరణత్వాదతివ్యాప్తిః స్యాదేవేతి భావః.

౧౫ — యత్తు సాధ్యప్రతియోగికయత్కించిదభావో యద్ధర్మా
వచ్ఛిన్నహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణ
స్తద్ధర్మవత్త్వమిత్యేవాస్తు లక్షణం కృతం యావద్గర్భనిరుక్త్యా
ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ఘటత్వేన ధూమాభావస్యైవ తా
దృశస్య హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగ్యసమానాధికరణ
త్వాదతివ్యాప్తిర్వ్యుదాసాదిత్యాశఙ్క్య అత ఏవేత్యాదికమవతా
రయన్తి - తత్తుచ్ఛమ్ - తాదృశశఙ్కాయాం ధూమవాన్ వ
హ్నేరిత్యాదిప్రసిద్ధస్థల ఏవ వహ్నిధూమోభయత్వాద్యవచ్ఛి
న్నాభావమాదాయావ్యాప్తిసమ్భవే ధూమత్వమూర్తత్వోభయ
వాన్ మూర్తత్వాదిత్యాద్యనుధావనస్యాసందర్భవిరోధాపత్తేః.

౧౬ — యదపి యాదృశాభావస్య ప్రతియోగితాయా వ్యాప
కం సాధ్యతావచ్ఛేదకం తాదృశకశ్చిదభావో యద్ధర్మావచ్ఛి
న్నాధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణస్తద్ధర్మవ
త్త్వం వ్యాప్తిరిత్యుక్తావేవ వాచ్యత్వాద్యభావమాదాయాతి

వ్యాప్తికారణతావత్త్వఘటితలక్షణం గౌరవగ్రస్తమిత్యుక్త
మత ఏవ కేవలాన్వయీతి తదప్యసఙ్గతమ్- ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్యైవ
ప్రత్యేకపర్యవసితత్వేన వహ్నిధూమోభయత్వాదేః తదవచ్ఛే
దకత్వాసమ్భవాత్ - వహ్నిధూమోభయవాన్ ధూమాదిత్యా
దావవ్యాప్తిభయేన తాదృశనిరుక్తేః శఙ్కితుమశక్యత్వాత్.

౧౨ — ననుప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమిత్యత్ర ప్రతియోగ్య
ధికరణత్వం సాధ్యనిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన గ్రా
హ్యమిత్యలం యావత్త్వనివేశేనేత్యత ఆహ - అత ఏవేత్యాద్య
పి వదన్తి.

౧౩- నవ్యాస్తు ననుసాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తధర్మానవచ్ఛి
న్నసాధ్యనిష్ఠయాదృశప్రతియోగితాకాయత్కిఞ్చిదభావః
యదధికరణావచ్ఛేదేన తాదృశప్రతియోగితాశ్రయసామానా
ధికరణస్తత్త్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే యావత్త్వఘటితలక్షణా
రమ్భో గౌరవగ్రస్తః ప్రమేయవాన్ వాచ్యత్వాదిత్యాదౌ విరు
ద్ధఘటత్వపటత్వోభయగగనాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక
ప్రమేయాభావమాదాయైవ లక్షణసమ్భవాత్ గగనాదేర్వృ
త్తిమత్త్వలక్షణధర్మత్వాభావాత్ సామాన్యాభావీయాన్యప్ర
తియోగిత్వంచ స్వరూపసమ్బన్ధేన ప్రత్యేకాశ్రయం విభిన్నమ
తో విరుద్ధఘటత్వపటత్వాభ్యాం ప్రమేయమాత్రస్యాభావమా
దాయైవ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ నాతిప్రసఙ్గః - న చాన
వచ్ఛిన్నాన్తవైయర్థ్యం వహ్నిధూమోభయత్వాద్యవచ్ఛిన్నా
భావమాదాయ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తేర్వా
రకత్వాత్ సాధ్యనిష్ఠపదముపితదర్థమేవ- అన్యథా గగనాద్యవ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవాచ్యత్వాభావమాదాయ వ్యభిచారిణ్య
తివ్యాప్త్యాపత్తేరిత్యత ఆహ - అత ఏవేతి- ఇత్థఞ్చ ఘటత్వ
విశిష్టమూర్తత్వాద్యభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తధర్మావ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతయా తస్య ప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యం నాతివ్యాప్తిం సమ్పాదయతీత్యాశయేన ద్విత్వాద్యవచ్ఛి
న్నాభావపర్యన్తస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యభానమపి

సాధ్యవజ్జ్వచ్ఛేదే. పరంతు ప్రకృతసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకః కశ్చిదభావో యదధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణ స్తత్త్వమేవావ్యభిచరితత్వం కుతో నోక్తమ్- ధూమత్వమూర్తత్వోభయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావ్యక్తేస్తాదృశోభయాత్మకసాధ్య వ్యాపకతా వచ్ఛేదకత్వాభావాదేవ తాదృశోభయాభావమాదాయాతి వ్యాప్త్యభావాదితివిభావనీయమితి ప్రాహుః.

౧౯ — కేచిత్తు ననుసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపదస్యవ్యర్థతయా సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాభావ ఏవ యావత్త్వవిశేషణముచితమిత్యత ఆహ - అత ఏవేతి - ఉక్తాభావే యావత్త్వోపాదానాదేవేత్యర్థ ఇతి ప్రాహుః.

౨౦- ధూమత్వమాత్రభిన్నత్వే సతి విశేషగుణవత్త్వం తచ్చ నవ్యాపకతాతాదృశః ప్రతియోగివై యదధికరణ్య ఘటితకల్పే ధూమత్వమూర్తత్వోభయస్య వ్యాపకం తాదృశోభయవతి ఘటాదౌ ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన విశేషగుణత్వావచ్ఛిన్నాభావసత్త్వాదత ఉక్తం మనోఽన్యత్వేతి సాధ్యస్యైవాభావమాదాయ నాతివ్యాప్తిః సుతరాం వస్త్వన్తరస్యేతి కైవ. తత్ర వ్యాయోనోక్తం మనోన్యత్వే సతీత్యపి వదన్తి.

౨౧ అతథాత్వాది .స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదన ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాదిత్యర్థః- మనస్యేవ వ్యభిచారాదితి భావః.

౨౨— ననుయత్సమానాధికరణాయావన్తోఽభావాః ప్రతియోగిసమానాధికరణాస్తత్త్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వాదికం వ్యర్థమ్ అభావస్య స్వసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న స్వకీయయత్ప్రతియోగితాకత్వ సామానాధికరణ్యం తదన్యప్రతియోగితాయా ఏవ వ్యాప్యవృత్తితా నిరూపకతయా ధూమాద్యభావస్య పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టస్వాభావనిష్ఠప్రతియోగితాయాః అతథాత్వేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్త్యయోగాదత ఆహ- సాధనేత్యాది- గోత్వాదీత్యాదిపదేన గగనాదిసంగ్రహః- తథాచ తద్ధర్మానుత్తానవచ్ఛ

ఏవ సాధ్యాదితి భావః - నన్వేవం యత్సమానాధికరణా యావన్త
స్సాధ్యప్రతియోగికాభావాః సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన ప్రతి
యోగిసమానాధికరణాస్తత్త్వమిత్యేవోచ్యతాం తావతైవ గో
త్వాద్యభావమాదాయాసమ్భవస్య ఘట్యాదావతివ్యాప్తేర్వా - తత్రాది
తి - తథా చోక్తవివక్షాయాం ద్రవ్యత్వాద్యేకవ్యక్తికసాధ్యకస
ద్ధేతౌ లక్షణసమ్భవేఽపి వహ్నిమాన్ ధూమాత్ జాతిమాన్ సత్త్వా
దిత్యాదౌ సాధ్యప్రతియోగికానాం తత్తద్వ్యక్త్యభావానాం స
త్త్వాద్యభావానాం చ ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదవ్యా
ప్తిరితి భావః - న చ సాధ్యవ్యాపకప్రతియోగికత్వేనైవ స
మ్బన్ధేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వం వక్తవ్యం వ్యర్థ
మితి వాచ్యమ్ - తత్తత్సాధ్యవ్యక్తీనాం గగనాదీనాం చ ప్రమే
యత్వాదిప్రకారేణ సాధ్యవ్యాపకతయా తదభావమాదాయా
సమ్భవాపత్తేః - న చ స్వానధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగి
త్వేన సాధ్యవ్యాపకత్వం నిరుచ్య తత్ప్రతియోగికాభావ ఏవ వి
వక్షితామితి వాచ్యమ్ - తస్య లక్షణాన్తరత్వేఽప్యుక్తలక్షణస్యా
దుష్టత్వాదితి భావః.

ఇతి — యత్సమానాధికరణా ఇత్యస్య హేత్వధికరణం ప్రతిష్ఠి
యో నేత్యాదిః - తదధికరణమిత్యస్యార్థః - తేన తాదా
త్మ్యేనాధికరణాప్రసిద్ధావపి తత్సమ్బన్ధేన సద్ధేతౌ నావ్యాప్తిః - అ
తథాత్వేఽపీతి - ప్రతియోగ్యధికరణవృత్తిత్వవిరహేఽపీత్యర్థః -
యద్యపి ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమవశ్యం స్వవిశిష్టహే
త్వధికరణావచ్ఛేదేన ఆగ్రహణీయమ్ తథా చ హేతుతా
వచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన హేత్వధికరణానుయోగికాలికసమ్బన్ధేన ధూ
మసామానాధికరణే మహాకాలే వర్తమానస్య ప్రతియోగిత్వాద్యభా
వస్యాపి యావదన్తర్గతత్వాత్స్వవిశిష్టహేత్వధికరణాప్రసిద్ధ్యా
వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిస్సమ్భవతి తథాపి స్వ
విశిష్టహేత్వధికరణత్వాదేరుక్తావనుక్తౌ చ ఉభయథాపి అయ
మాత్మా జ్ఞానాదిత్యత్రావ్యాప్తిః వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర
తు స్వవిశిష్టేత్యాద్యుక్తావేవ తథాత్వాశయేన ప్రసిద్ధోదాహర

ణంచేదిత్యత్రాహ - యత్తు మహాకాలస్యైవ ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాదత్య
భావవిశిష్టహేత్వధికరణత్వసమ్బన్ధాత్ స్వవిశిష్టేత్యాద్యుక్తా
వపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః - మహాకాలస్య
హేతుతాఘటకసంయోగసమ్బన్ధేన ధూమాధికరణత్వాభావేఽ
పి హేతుసమ్బన్ధిత్వానపాయాత్ - తాదాత్మ్యేన హేతోః సఙ్గ్ర
హార్థం హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన యో హేతుసమ్బన్ధీ తద్వృ
త్తియోఽభావస్తదభావానాసాదిత నివేశ్యత్వాదిత్యుక్తమ్ - తత్తుచ్ఛమ్ -
సంయోగమాత్రేణ ధూమహేతోః ప్రథమమణ్డలాదౌ వహ్నివ్యభి
చారిణ్యా పర్వతాదినిరూపితసంయోగేనైవ తస్య హేతుత్వా
త్తాదృశసంయోగేన చ ధూమస్యాధికరణే పర్వతాదౌ ప్రతి
యత్వాదిస్వరూపాపన్నప్రతియోగ్యత్వాద్యభావస్య వైశిష్ట్యప్ర
సిద్ధేరావశ్యకత్వాద్భిన్నకాలీనయోర్విషయతాన్యసమ్బన్ధసా
మాన్యేనైవాధారాధేయభావవిరహాదితి దిక్.

అథ — నను పృథివీత్వవాన్ మహాకాలకాలాన్యతరత్వాదిత్యా
దావతివ్యాప్తిః సాధనసమానాధికరణస్య మహాకాలాన్యత్వా
ద్యభావస్యాపి హేత్వధికరణమహాకాలావచ్ఛేదేన కాలికసం
బన్ధేనైవ ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదత ఆహ ఏవమితి. త
ద్ధర్మాన్తరేఽపి - ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదికమపీత్యర్థః - ఏక
సమ్బన్ధేన వ్యాపకస్య యస్య సమ్బన్ధేన ప్రతియోగిసామానాధి
కరణ్యమిత్యేవం సమ్బన్ధభేదనిబన్ధనః ప్రోక్తాతివ్యాప్తిరూపో దో
షః సాధ్యవ్యాపకతాఘటకసమ్బన్ధేన సార్ధం ప్రతియోగిసా
మానాధికరణ్యఘటకసమ్బన్ధస్యైక్యవివక్షయా నిరసనీయ ఇత్య
ర్థః - యత్సమ్బన్ధేన స్వావచ్ఛిన్నానధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠాభా
వప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్యత్తదన్యప్రతియోగితాకః సా
ధ్యవన్నిష్ఠాభావీయతత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా సమా
నాధికరణావచ్ఛేదకాన్యప్రతియోగితాకో వా యోఽభావస్తస్య
తాదృశసమ్బన్ధేన ప్రతియోగినో యదధికరణం తద్వృత్తి
త్వం వివక్షితమితి ఫలితార్థః - పృథివీత్వాద్యభావప్రతియోగిత్వం
తు న కాలికసమ్బన్ధేన పృథివీత్వాదివ్యాపకతావచ్ఛేదకం నిత్య

పృథివ్యాం వ్యభిచారాత్ కింతు సమవాయేనైవ తేన చ సమ్బ
న్ధేన పృథివీత్వాద్యభావస్య హేత్వధికరణమహాకాలావచ్ఛేదేన
ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాన్నోక్తాతివ్యాప్తిరితిభావః

౨౫ — యత్తు యేన సమ్బన్ధేన వ్యాపకత్వం తేన సమ్బన్ధేన ప్రతి
యోగిసామానాధికరణ్యోక్తావపి నిత్యజ్ఞానమీశ్వరసవిషయ
కత్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిః - సాధనసమానాధికరణస్యైవాభి
న్నత్వాద్యభావస్యాపి సాధ్యవ్యాపకతా ఘటకవిషయితాసం
బన్ధేన యావద్ధేత్వధికరణే ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్ -
న చ యేన యేన సమ్బన్ధేన వ్యాపకత్వం తేన తేన సమ్బన్ధేన ప్రతి
యోగిసామానాధికరణ్యవివక్షణాన్నోక్తదోషః - తథా సతి
యావత్పదస్యైవ యద్ధ్యాపత్తేః- విశేషణతాసామాన్యేనైవ సాధ్య
వన్నిరూపితవిశేషణతయాపి వాచ్యత్వాదేస్సాధ్యవ్యాపకత
యా ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వాద్యభావస్యైవ తాదృశసమ్బన్ధే
న హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిరహా
ద్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదివ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివిరహాదితి-త
న్నమ్- విషయితా సమ్బన్ధేన వ్యాపకతాయా ఏవాసత్త్వాద్విష
యితాసమ్బన్ధేన స్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వప్రసిద్ధ్యా స్వావచ్ఛి
న్నానధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠత్వాదివ్యాపకతాయాస్తేన సమ్బన్ధే
నాసమ్భవాత్ - న చ తేన సమ్బన్ధేన స్వావచ్ఛిన్నసమ్బన్ధిత్వమేవ
వ్యాపకతాయాం నివేశనీయమ్- స్వపదోక్తాతిప్రసఙ్గభయేనైవ
తస్యానివేశనీయత్వాత్ - న చ తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాయాస్సా
ధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యానవ
చ్ఛేదకధర్మవత్త్వలక్షణమ్ వ్యాపకత్వం విషయితాసమ్బన్ధేన
సులభమ్ - సాధ్యవతి నిత్యజ్ఞానే వస్తుమాత్రస్య విషయితాస
మ్బన్ధేన సత్త్వేఽపి నిత్యజ్ఞానస్యత్వవిశిష్టఘటాదేర్విషయితా
సమ్బన్ధేనాభావస్య తత్ర సత్త్వే బాధకాభావాదితి వాచ్యమ్ విష
యితాయా వృత్త్యనియామకతయా తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగిత్వాప్రసిద్ధేః.

౨౬ — యదపి మనస్త్వవత్ అణుత్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిః- అణుత్వ

సమానాధికరణస్య మనసోఽద్రవ్యభావస్యాపి సాధ్యవ్యాపకతా ఘటకదిక్కృతవిశేషణతయా సర్వత్రైవ పరమాణౌ ప్రతియోగి సమానాధికరణత్వాదితి తత్తుచ్ఛమ్ - నిత్యానామవ్యావర్తకత్వాత్ - జన్యానామేవ మూర్తానాం దిగుపాధితయా పరమాణ్వాదికృతవిశేషణతయా కస్యాప్యసత్త్వాత్తేన సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకత్వవిరహాత్ - అన్యథా వస్తుమాత్రస్యైవ కాలోపాధిత్వసమ్భవాత్ తదపి జన్యమాత్రస్య నస్యాత్ - అతఏవ ప్రళయదశాయాం దిగ్దేశవిభాగో నాస్తీత్యాదిసిద్ధాన్తస్సఙ్గచ్ఛతే - అన్యథా పరమాణూనాం సత్త్వాత్తదానీమపి దిగ్విభాగప్రసఙ్గాదితిదిక్ .

అథ — యదిచ స్పన్దో మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ వతివ్యాప్తిః - సాధనసమానాధికరణస్య మహాకాలాన్యత్వాద్యభావస్యాపి సాధ్యవ్యాపకతాఘటకసమ్బన్ధేన మహాకాలె ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్ - నచ స్పన్ద ఇత్యాకారకయత్కిఞ్చిద్బోధవ్యక్తేర్విషయతాసమ్బన్ధేనైవ స్పన్దత్వవ్యాపకత్వాత్ యావత్స్పన్దగతస్యతదభావస్యైవసాధ్యవ్యాపకతాఘటకవిషయతాసమ్బన్ధేన హేత్వధికరణమహాకాలే ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిః నహి తాదృశబోధవ్యక్తేః కాలికసంబన్ధేనాపి స్పన్దత్వవ్యాపకత్వమ్ భావివిషయాతస్పన్దేషు వ్యభిచారాదితివాచ్యమ్ - విషయతాయా జ్ఞానసమానకాలీనతయా తద్బుద్ధివ్యక్త్యభావదశాయామేవ స్పన్దత్వవతివిషయతాసమ్బన్ధేన తద్బుద్ధివ్యక్త్యభావసత్త్వాత్ విషయతాసమ్బన్ధేనాయం స్పన్ద ఇత్యాకారకజన్యబుద్ధేస్సాధ్యవ్యాపకత్వాసమ్భవాత్ - కించ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాసత్త్వేఽపి వ్యధికరణసమ్బన్ధావచ్ఛిన్న [illegible]త్వాద్యభావమాదాయైవ కేవలాన్వయిస్థలే లక్షణసమన్వయాత్ ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాది మూలస్య తద్ఘటకత్వానుపపత్తిః - నచ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావీయప్రతియోగితాయాః స్వసామానాధికరణ్యానవచ్ఛేదకధర్మవత్త్వరూపవ్యాపకతాయాం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదా

యాఽసమ్భవవారకస్య సామానాధికరణ్యే నైతస్య వ్యర్థతాయా
మేవ తస్మాల్లగ్రన్థస్య తాత్పర్యమితి వాచ్యమ్ - సామాన్యధర్మేణ
విశేషాభావమాదాయ వ్యాపకత్వస్యాప్రసిద్ధేర్వారణార్థమే
వ సామానాధికరణ్యదలస్య వ్యాపకతాయామవశ్యం నివేశనీ
యత్వాదిత్యాదిశఙ్కాం విభావ్య తే తదా సమ్బన్ధైక్యవివక్షయేతి గ్రన్థ
స్య సాధ్యవ్యాపకత్వస్య తదవచ్ఛేదకప్రతియోగిత్వస్య ప్ర
తియోగిసామానాధికరణ్యఘటకీభూతప్రతియోగ్యధికరణత్వస్య
చైకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నత్వవివక్షయేత్యర్థః - తథాచ స్వప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక
ప్రతియోగితాకా యావన్తోఽభావాః స్వప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకసమ్బన్ధేన ప్రతియోగిసమానాధికరణా ఇత్యర్థలాభాత్
యావదన్తర్గతస్య సమవాయాదిసమ్బన్ధేన నిత్యజ్ఞానత్వమన
స్త్వస్పన్దత్వాద్యభావస్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతసమ
వాయాదిసమ్బన్ధేన యావద్ధేత్వధికరణే ప్రతియోగ్యసమానా
ధికరణత్వాత్ నిత్యజ్ఞానం నిత్యసవిషయకత్వాత్ మనస్త్వవ
దణుత్వాత్ స్పన్దో మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ కుత్రాపి నాతివ్యా
ప్తిః - నచైవం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః వ్యధికర
ణధర్మావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాద్యభావస్యైవ తత్రఘటకతయా త
స్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసమ్బన్ధసత్త్వే మానాభావాదితి వా
చ్యమ్- స్వరూపసమ్బన్ధేన ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వం నాస్తీ
త్యాదిప్రతీత్యనురోధేన తాదృశాభావస్యాపి ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకసమ్బన్ధస్వీకారాత్ - అన్యథా భూతలం సంయోగేన పట
త్వావచ్ఛిన్నఘటవదిత్యేవం నిర్ణయసత్త్వేఽపి భూతలే సం
యోగేన పటత్వేన ఘటో నాస్తీతి ప్రత్యయాపత్తేః - నచైవ
మపసిద్ధాన్తః - వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నోఽపి చేదభావః ప్రా
మాణికస్తదా సర్వైర్ధర్మైస్సమ్బన్ధైస్తత్ప్రతియోగితా అవచ్ఛేద్య
స్తామితి గ్రన్థకృతైవ సామాన్యాభావే వక్ష్యమాణత్వాత్.

అత్ర — కేచిత్తు సమ్బన్ధైక్యవివక్షయేత్యస్య సాధ్యవత్త్వం

సాధ్యవ్యాపకత్వం ప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగిసమానాధికర ణ్యఘటకీభూతప్రతియోగ్యధికరణత్వం చైకేన సాధ్యతావచ్ఛే దకసమ్బన్ధేన వివక్షణీయమిత్యర్థః- తథా చ సాధ్యతావచ్ఛే దకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్న సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూత తాదృశ సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకా యావన్తోऽభావాస్సాధ్య తావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన ప్రతియోగిసమానాధికరణా ఇత్యర్థలా భాన్న కుత్రాప్యతివ్యాప్తిః- న చ ప్రతియోగితాయాస్సాధ్యతావ చ్ఛేదకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నత్వవివక్షణం వ్యర్థమితి వాచ్యమ్- తదను క్తౌ వాచ్యత్వాది భేదమాదాయైవ కేవలాన్వయ్యాదౌ లక్షణస మ్భవే ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదిమూలే తన్నిరాకరణస్యాస ఙ్గతత్వాపత్తేః- నచైవమపి సర్వత్ర వాచ్యత్వాద్యభావస్యేత్యా దిగ్రన్థవిరోధః వాచ్యత్వాదేస్సంయోగాది సమ్బన్ధేన ధూమా ద్యవ్యాపకత్వాదితి వాచ్యమ్- వాచ్యత్వాద్యభావస్యేత్యాదిప దస్య సత్త్వాద్యత్ర స్వరూపసమ్బన్ధేన సాధ్యతా తత్ర వాచ్య త్వాద్యభావమాదాయ సంయోగాదిసమ్బన్ధేన సాధ్యతాయాం త్ర ద్రవ్యాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తిపరతయైవ తత్సఙ్గతేరి త్యాహుః- తన్న సత్ - మనోऽన్యత్వాద్యభావస్యేత్యాద్య గ్రన్థవిరోధాత్ - భూతత్వమూర్త్తత్వోభయస్య సమవా యేన సాధ్యత్వే మనోऽన్యత్వస్య తత్సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాప కత్వాసమ్భవాత్ వృత్త్యనియామకసమ్బన్ధేనాధికరణత్వస్య ప్రతియోగిత్వస్య చాప్రసిద్ధ్యా తేన సమ్బన్ధేన సాధ్యతాయాం ధనీ చైత్రత్వాదిత్యాదిసద్ధేతావవ్యాప్తేః తద్రూపాన్యద్రూపవ రూపత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తేశ్చ సాధ్యతాఘటకసమవాయ సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకానాం వ్య ధికరణధర్మావచ్ఛిన్న గుణత్వాద్యభావానాం సర్వేషామేవ స్వ విశిష్ట హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వా దితి.

౩౦— యత్తు విశేషణతావిశేషేణ సాధ్యవ్యాపకత్వం తేనైవ ప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగిసమానాధికరణ్యం చ సమ్బ

ధైక్యం వివక్షయేత్యస్యార్థమాహుః - తదపి గవాద్యభావస్య తత్త్వాద్యభావస్యైక్యాది గ్రన్థస్యాలగ్నకతాం తేనైవ దూషితమితి .

౩౧— నన్వేతావతాపి అయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదావవ్యాప్తిః ఘటత్వాదినా ఆత్మత్వాద్యభావస్య స్వవిశిష్టహేతౌర్విషయతయా అధికరణే ఘటాదౌ వ్యా. కథం ఘటక సమవాయేన ప్రతియోగిసమానాధికరణ్యాత్తాదృశాభావ ఆహ - దశాన్తరేఽపీతి - పశ్చార్ధక హేత్వధికరణావచ్ఛేదకత్వేతి హేత్వధికరణదశేఽపీత్యర్థః :- సంబన్ధభేదనిబన్ధనో దోషః ఏకసంబన్ధేన హేత్వధికరణత్వే స్వవిశిష్టహేత్వధికరణేఽవృత్తేరన్యసమ్బన్ధేన హేత్వధికరణత్వనిబన్ధనోఽవ్యాప్తిరూపో దోష ఇత్యర్థః :- సమ్బన్ధైక్యవివక్షయేతి హేతుసమానాధికరణో ఇత్యత్ర హేత్వధికరణం యేన సంబన్ధేన స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదనేత్యత్ర హేత్వధికరణత్వం తేనైవసంబన్ధేనేతి వివక్షయేత్యర్థః - తేనాయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః - యద్వా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్రాతివ్యాప్తిః ధూమసామాన్యాభావస్యాపి హేత్వధికరణే యో గోళకావచ్ఛేదేన స్వప్రతియోగిత్వస్య కాలికసమ్బన్ధేనాశ్రయీభూతే వహ్న్యాదౌ సమానాధికరణత్వాదత ఆహ దశాన్తరేఽపీతి - ప్రతియోగిసమానాధికరణ్యమిత్యత్ర ప్రతియోగితాశ్రయదశేఽపీత్యర్థః - సంబన్ధభేదనిబన్ధనో దోషః ప్రకృతసాధ్యవ్యాపకత్వైక్యైకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాశ్రయ ప్రతియోగితాకాభావస్య స్వసమ్బన్ధేన ప్రతియోగితాశ్రయీభూతవహ్న్యాదౌ సమానాధికరణ్యనిబన్ధనో దోషః సంబన్ధైక్యవివక్షయా యేన సంబన్ధేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగిత్వస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణ్యమిత్యత్రాపి తేన సంబన్ధేన ప్రతియోగితాశ్రయత్వవివక్షయేత్యర్థః - ఇత్థం చ దశాన్తరపదమపి సాధుసఙ్గచ్ఛత ఇతి తు నవ్యాః .

౩౨— నన్వత్ర సంబన్ధైక్యవివక్షయాం రూపసామాన్యాభా

రూపాదిసామానాధికరణ్యేనసాధ్యేపృథివీత్వాదికంసద్ధేతురేవ-ప్ర
శ్నమేవరేపాణాముత్పత్తికాలేచావయవినిత్యత్వాత్ - నచ

వనాణ పృథివీత్వాజ్జన్యపృథివీత్వాద్వాత్వాదివిరుద్ధహేతావ
త్వ్యాప్తిః - సాధనసమానాధికరణస్య పృథివ్యన్యత్వాదే
అన్యస్యపి హేత్వధికరణపృథివ్యవచ్ఛేదేనజన్యపృథివ్యవచ్ఛే
దేవాదక్త అవిశేషణతయా ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వా
త్ మూర్తమాత్రస్యైవ దిగుపాధిత్వోపగమాత్ - నచైతన్న్యా
లక్షణత్వేనిరూపకతా కాలిక యుత్యంతిత్ప్రమావ్యక్తైర్విష
యతా సంబన్ధేన సాధ్యవ్యాపకత్వం యా యదవచ్ఛిన్నస్య
తదభావస్య హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధిక
రణ్యవిరహాన్నాతివ్యాప్తిః తాదృశబుద్ధివ్యక్తేః పృథివ్యాం కాలీనఘ
టాదావకేనాపిసంబన్ధేనాసత్త్వాదితివాచ్యమ్ - విషయతా యా
జ్ఞానసమానకాలీనత యా తాదృశబుద్ధ్యభావదశాయామవ
రూపమాన్యగగనాదౌ విషయతాసంబన్ధేన తద్బుద్ధ్యభావప్ర
తియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభావసత్త్వాత్ తాదృశజ్ఞానవ్యక్త్యభావ
వ్యసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వాభావాత్ప్ర
వ్యన్నాధికరణ సాధ్యవన్నిష్ఠత్వాదివ్యాపకతాయాః స్వా
ద్బుద్ధివ్యక్త్యుత్త్వేఽపి ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితత్వా
పకత్వస్య తద్బుద్ధివ్యక్త్యావనత్త్వసూక్ష్మస్థలేఽతివ్యాప్తేరా
వశ్యకత్వాత్ తత్త్రయం నిరాకురుతే - రూపసామానైక్యేత్యా
దినా- పృథివీత్వాదికమితి - నిత్యపృథివ్యాదిరుపాధిత్వేనసా
ధారణాదిపదమ్ - తేనజన్యపృథివీత్వాదస్యపరిగ్రహః సద్ధే
తుత్వప్రతికూలంవిరోధంనిరస్యతి-ప్రళయఇతి-మహాప్రళయ
ఇత్యర్థః - ఖణ్డప్రళయేతు పార్థివపరమాణౌ రూపమస్తి
అన్యథా ఉత్తరసర్గే పార్థివద్వ్యణుకస్య రూపోత్పత్త్యర్థం ప
రమాణౌ పాకాన్తరకల్పనాపత్తేరితి ప్రాఞ్చః - ప్రళయ ఇత్యస్య
పాకేనరూపాదేః ప్రళయదశాయామిత్యర్థః - తేనమహాప్ర
ళయానభ్యుపగమేఽపినక్షతిః - ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన చ కా
లనిరుక్తప్రళయసాధనకమన్తత్ అవయవివ్యపి పాకదశా

ప్రతియోగివద్ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యన్తాభావవిరోధిత్వం
మానాభావాత్ - అతఏవ న రాగ్యాపేరక్తంరూపం నాస్తీతి

యాం తత్సత్త్వాత్ నగన్ధస్యాన్తేత్యపర - ననువిరోధప్రం
హేఽపి ఘటాద్యవచ్ఛేదేన వ్యభిచారిత్వాత్ కుతస్పర్ద్ధకత్వ
మతఆహ - ఉత్పత్తీతి- యద్యపి పాకేన శ్యామాదిరూపనాశ
కాలేఽవ్యవచ్ఛిన్నరూపసామాన్యాభావసత్త్వమ్ - తథాపి
పీలుపాకవాదిమతే తదసమ్భవాత్ అపచ్యమానావయవ్యను
రోధాచ్చ ఉత్పత్తికాలతాత్పర్యానుసరణమ్- తత్సత్త్వాదితిరూ
పాదిసామాన్యాభావసత్త్వాదిత్యర్థః.

33 — ప్రతియోగివదితి - ప్రయోగినఇవేత్యర్థః - విరోధి
త్వమ్ ఏకదా ఏకదేశావృత్తిత్వమ్-మానాభావాదితి ప్రతియోగ్యవ
చ్ఛేదేన పరమాణ్వాదౌ రూపాదిసామాన్యాభావసత్త్వే యోగ్యస
న్నికర్షాభావాత్ప్రత్యక్షాసమ్భవేఽప్యనుమానాదికమేవ మాన
మస్తీత్యాశయః-యత్తు ఘటాదావుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేనరూ
పసామాన్యాభావస్య ప్రత్యక్షమేవ సంభవతి తదానీం చక్షు
స్సంయుక్తవిశేషణతాయాః స్వతన్త్రసత్త్వేపి ద్రవ్యసమవేత
వృత్త్యభావప్రత్యక్షే హేతోశ్చక్షుస్సంయుక్తసమవేతవిశేష
ణతాయాః స్వత్వేనసన్నికర్షసంభవాదితి తత్తుచ్ఛమ్- చక్షు
స్సంయుక్తసమవేతద్వ్యణుకవిశేషణతయా రూపాద్యభావచా
క్షుషాపత్త్యా చక్షుస్సంయుక్తయోగ్యసమవేతవిశేషణతాయా
ఏవాభావగ్రాహకత్వేన ద్రవ్యాన్యద్రవ్యసమవేతవృత్త్యభావ
చాక్షుషత్వస్యైవ తజ్జన్యతావచ్ఛేదకత్వాత్ - అన్యథా త్రస
రేణువృత్త్యభావచాక్షుషే వ్యభిచారాపత్తేః - వస్తుతస్స్వ
స్వాత్తేః పూర్వంచక్షుస్సంయుక్తసమవేతస్య ఘటాదేరసత్త్వా
త్తద్విశేషణతాయా అపి తదానీమసత్త్వాదుక్తరీత్యైవ హే
తుత్వైవ నాస్తీతిధ్యేయమ్- అతఏవేతి- ధ్వంసప్రాగభావయో
రత్యన్తాభావవిరోధిత్వేమానాభావాదేవేత్యర్థః- రక్తమితి ధ్వంస
ప్రాగభావయోస్సత్త్వమావేదయితుమన్తరాపదమ్ - రక్తంరూ
పమితి- నచగుణేక్లీబత్వాపత్తిః పుంస్త్వనుశాసనాద్రక్తోరూపమి

ప్రత్యయః - నచైవరక్తిమధ్వంసాద్యవగాహీ - పూర్వాపరరక్తి
మధ్వంసప్రాగభావవతిరక్తే ఉపితథాప్రత్యయప్రసఙ్గాత్ -

త్యేవప్రయోగోఽయుక్త ఇతివాచ్యమ్ - వస్త్రవస్త్రాదివిశేషణస్యై
వశుక్లాదిశబ్దస్యపుంస్త్వానుశాసనాత్ - అతఏవశుక్లం రూపమితి
ప్రయోగస్యమానవానేమణికృతైవవక్ష్యత ఇతిధ్యేయమ్ - ఏవర
క్తం రూపంనాస్తీతి ప్రత్యయః - పూర్వేత్యాది - పూర్వ
రక్తస్యధ్వంసవతి ఉత్తరరక్తస్య ప్రాగభావవతి ఇదానీంరక్తే
తీత్యర్థః - నచరక్తతాదశాయాం వర్తమానస్యాపి రక్తాన్తర
ధ్వంసాదేస్తదానీం రక్తత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ వి
రహాన్న తాదృశప్రత్యయః తస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వాదితి వాచ్య
మ్ - ధ్వంసాదిప్రతియోగిత్వస్య ధర్మానవచ్ఛేద్యత్వాత్ - త
త్తదన్తధ్వంసప్రాగభావాదిషు రక్తత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియో
గితాకత్వకల్పనాపేక్ష్య రక్తత్వావచ్ఛిన్నాత్యన్తాభావ సంబ
న్ధస్యైవ అన్తరాళ్యాదిషు కల్పనాయా లఘుత్వాచ్చ - నచ
యావన్తి రక్తరూపాణి తత్తద్వ్యక్తిత్వేతరధర్మానవచ్ఛిన్న తత్త
ద్వ్యక్తినిష్ఠప్రతియోగితాకాభావైరేవ రక్తంరూపంనాస్తీతి
ప్రత్యయః క్రియతే ప్రకృతేచ విద్యమానరూప ప్రతియోగిక
స్య తాదృశాభావస్యాసత్త్వన్నతథా ప్రతీతిరితి వాచ్యమ్ - త
థాసత్యన్తరాళ్యామేరక్తంరూపంనాస్తీత్యాకారక సర్వదాయే
పి తత్రిరక్తంరూపమస్తీతి ప్రత్యయాపత్తేః విరోధినస్సామా
న్యాభావస్యానిశ్చయాత్ విశేషాభావకూటనిశ్చయస్యాప్రతిబన్ధ
కత్వాత్ - అన్యథాసామాన్యాభావ ఏవనసిధ్యేదితి భావః - ప్రా
ఞ్చస్తు ప్రతియోగితానవచ్ఛేదేనరక్తరూపత్వమాత్రావచ్ఛిన్న
ప్రకారతాక సంసర్గాభావవిశేష్యకః ప్రత్యయో రక్తరూప
త్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రకారతాకబుద్ధివిరోధీతి రక్తరూపత్వం ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకమేవ నేతిశ్యామతాదశాయాం రక్తరూప
త్వావచ్ఛిన్నాభావ ఏవ రక్తంరూపంనాస్తీతి ప్రతీతేర్విషయః
తిమనురోధేన రక్తరూపధ్వంసాదిమతి తదత్యన్తాభావాసిద్ధిరిత్యా
హుః - అన్తరాళ్యామనుమానేన రక్తంరూపంనాస్తీతిప్ర

తత్సామానాధికరణ్యంచ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదకప్ర
తీతేః ప్రామాణ్యానురోధేనైవ ధ్వంసాత్యన్తాభావతాయాం విరో
ధః- అన్యథా సమవాయావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకధ్వంసాద్య
ప్రసిద్ధ్యా సత్ప్రతీతేర్భ్రమత్వాపత్తిరితి తు పరమార్థః.

టీక — తత్సామానాధికరణ్యంచేతి- ప్రతియోగిసామానా
ధికరణ్యంచేత్యర్థః - స్వవిశిష్టేతి - స్వపదం లక్షణఘటకతత్త
దభావవ్యక్తిపరమ్ - తథాచ తత్తదభావాశ్రయీభూతం యద్ధే
తుతాఘటకసమ్బన్ధేన హేతుతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నాధిక
రణం తదవచ్ఛేదేన తత్తదభావే స్వస్వప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యం గ్రాహ్యమిత్యర్థః- తేన హేతుసమానాధికరణస్య ఘటత్వా
దినా వహ్న్యభావస్య కాలికాదిసమ్బన్ధేన ధూమాద్యధిక
రణస్పర్శాసౌ వ్యాపకతాఘటకసంయోగాదిసమ్బన్ధేన ప్రతియో
గిసామానాధికరణ్యాభావేऽపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ
నావ్యాప్తిః- న వా ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాదినా
ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య హేత్వధికరణగుణాద్యవచ్ఛేదేన ప్రతి
యోగిసమానాధికరణత్వేऽపి క్షతిః- గుణాదీనాం విశిష్టసత్తానధిక
రణత్వాత్- యద్యపి వ్యాప్యవృత్తేరవచ్ఛేదకసత్త్వే మానాభావా
త్వాచ్చ వ్యాప్యవృత్త్యాద్యభావనిష్ఠం యత్ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం
తదవచ్ఛేదకత్వం న హేత్వధికరణస్యేత్యసమ్భవః - కథితాతి
వ్యాప్తితాదవస్థ్యంచ - నచ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణతావ్యాపక
ప్రతియోగ్యధికరణతావద్వృత్తిత్వం వాచ్యమ్ - స్వవిశిష్టే
త్యస్య వ్యర్థతాపత్తేః - ప్రతియోగ్యధికరణీభూత స్వవిశిష్ట
యావద్ధేత్వధికరణవృత్తిత్వస్యోక్తౌ చ ద్రవ్యం తద్ఘటత్వాది
త్యాదావవ్యాప్తిః - యావద్ధేత్వధికరణాప్రసిద్ధేః - తథాపి యా
వన్తో హేతుమద్వృత్తిధర్మాః హేత్వధికరణత్వాదినా యావ
న్తి తత్ప్రత్యేకాశ్రయీభూత ప్రతియోగ్యధికరణవృత్తిత్వస్య
వివక్షితత్వాదదోషః - ఏకమాత్రవృత్తిహేతోరపి తత్తద్గుణ
వృత్తిత్వాదివిశిష్టస్య బహుతరాధికరణస్య సత్త్వాదితి ధ్యే
యమ్- న చ నిరుక్తప్రతియోగ్యధికరణీభూత స్వవిశిష్టయావద్ధేత్వ

బోధ్యం- తేన గగనాత్వస్య సన్నిధిసత్త్వ ప్రతియోగ్యావృత్తిత్వాదినా గవాదిరభావస్య గవాద్యనధికరణధర్మ్యవచ్ఛేదేన తద్వతి కాలే మహాకాలేనావృత్తావపి యదా గోత్వం తదా గౌః ఇత్యత్ర కాల ధికరణకత్వమాత్రం సమ్యక్ - స్వవిశిష్టాన్యస్య హేతుసమానా ధికరణ ఇత్యస్య స్థానే యద్వ్యాప్యవత్త్వేరితి భావః.

3అ — ప్రాగుక్తమపి స్వవిశిష్టపదం హేత్వధికరణావచ్ఛే దేశ్యస్య ప్రవేశ ఏవార్థవత్స్వప్రతీత్యర్థః ప్రాచ్యాదశ్రిత్సాప్యపిత్తస్య ప్రథమం ప్రయోజనమాహ - తేనేతి - గోత్వాదినా గవాద్యభావ స్య తద్వతి కాలే వృత్తావపి యదా గోత్వం తదా గౌరిత్యాదౌ నా తి ప్రసజ్య ఇతి యోజనా - ఇదముపలక్షణమ్ - తత్ర యదా గో త్వాన్యత్వాద్యభావస్యాపి కాలే ప్రతియోగిసమానాధికరణ త్వాత్ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతి ప్రసజ్యో ద్రష్ట వ్యః - గవాద్యభావస్య ప్రతియోగ్యధికరణదైశికసమ్బన్ధేనాపి వృత్తిత్వముపపాదయితుమాహ - గవాద్యనధికరణేతి - ఇదానీం తత్ర గౌర్నాస్తీతి ప్రత్యయాద్దేశస్యాపి కాలే కాలికసమ్బ న్ధేన గవాద్యభావస్య గవాద్యనధికరణదత్వరావచ్ఛేదేన వృత్తౌ న విరోధః - న చైతత్ప్రత్యయస్య చత్వర ఏవ తత్కాలా వచ్ఛేదేన గవాత్యన్తాభావో విషయ ఇతి వాచ్యం - దేశవృత్తౌ కాలస్యైవ కాలే వృత్తౌ దేశస్యావచ్ఛేదకత్వానుభవాత్ - ఏకదేశస్య కృత్స్నకల్పత్వాత్ - ఇదానీం గగనే గౌర్నాస్తీతి ప్రతీ తేర్గవాద్యభావస్య తత్కాలావచ్ఛేదేన గగనవృత్తిత్వావగా హిత్వాయాం భ్రమత్వాపత్తేశ్చ - గవాద్యభావస్య గగనాదౌ సార్వదికత్వేన వ్యాప్యవృత్తితయా కాలావచ్ఛిన్నత్వాసమ్భ వాదితి భావః - తద్వతీతి - గవాదిమతీత్యర్థః - కాలే జన్యకాలే - న తు చరమధ్వంసాత్మకస్య ప్రళయస్య ప్రాగభావాభావస్యోదయా వదన్తర్గతత్వాత్తస్య చ సృష్టికాలే ప్రతియోగిసమానాధికర ణ్యభావాన్నాతివ్యాప్తిరత ఆహ - మహాకాలేనేతి - తథా చ తస్యా పి మహాకాలే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం తస్య కాలికసమ్బ న్ధేన గగనాధారత్వాదితి భావః - నను గోత్వాదినా తేః ప్రతియో

త్వం తత్ర జన్యద్రవ్యం ప్రళయావృత్తిర్ద్రవ్యత్వాదౌ నాతిప్రస
ఙ్గః- హేతుమతి ప్రళయే తత్సామానాధికరణ్యాభావాత్ -స్వ

కాలికసమ్బన్ధేన సత్త్వే ప్రమాణాభావాత్ యదా గోత్వం తదా
గౌరితి సద్ధేతురేవేతి యదభిప్రాయాత్తదాప్యాహ-యత్రికాలత్వ
మితి - ఉక్తవివక్షానాదరే ఘటాదిసాధారణరూపేణాపి గోసా
ధ్యతాయామతివ్యాప్తిరిత్యాశయేన సాధ్యాన్తరమాహ- జన్య
ద్రవ్యమితి-ద్రవ్యత్వేన సాధ్యతాయాం కాలత్వం సద్ధేతురేవ
ప్రళయేఽపి కాలికసమ్బన్ధేన పరమాణ్వాదేః సత్త్వాత్ కార్య
ద్రవ్యానధికరణీభూతత్వే సతి ద్రవ్యత్వేనైవ ధర్మిగ్రాహకప్ర
మాణేన తత్సిద్ధేః అతో వ్యభిచారిత్వసమ్పత్తయే జన్యపదమ్-నను
మహాప్రళయానఙ్గీకారే ప్రాగుక్తహేతుద్వయమేవలక్ష్యం ఖణ్డ
ప్రళయే బ్రహ్మాణ్డాన్తరే జన్యద్రవ్యసత్త్వాదతస్సాధ్యాన్తరమాహ-
ప్రళయావృత్తిర్వేతి- ఖణ్డప్రళయావృత్తిర్వేత్యర్థః.

౩౬— యద్యపి ప్రతియోగినో యదధికరణం తద్వృత్తిత్వస్య
దైశికవిశేషణతాసమ్బన్ధేన వివక్షాయామపి యదా గోత్వం తదా
గౌరిత్యాదావతివ్యాప్తివారణం సమ్భవతి ప్రళయావృత్తిత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగ్యధికరణే మహాకాలాదౌ దైశి
కసమ్బన్ధేన వృత్తిత్వవిరహాత్ న చ ద్రవ్యం మహాకాలత్వాదిత్యా
దావవ్యాప్తిః కాలికసమ్బన్ధేన మహాకాలనిష్ఠస్య ద్రవ్యత్వాద్య
భావస్య ప్రతియోగ్యధికరణే దైశికవిశేషణతయా వృత్త్యభావా
దితి వాచ్యమ్- హేతుసమానాధికరణత్వస్య తాదృశవిశేషణత
యా నివేశనీయత్వాత్ - తథాపి రూపభిన్నం గుణత్వాదిత్యా
దౌ సాధనసమానాధికరణస్య రూపాన్యత్వాద్యభావస్య రూపభి
న్నత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాద్యభావస్య చ రూపత్వా
దిస్వరూపతయా తస్య దైశికవిశేషణతాసమ్బన్ధేన వృత్తిత్వవిర
హేణ యావదన్తర్గతత్వాత్ ఘటత్వాదినా రూపభిన్నత్వా
ద్యభావస్య చ సర్వస్యైవ తాదృశాభావస్య మహాకాలాదౌ స్వప్ర
తియోగిసమానాధికరణత్వాదతివ్యాప్తిరతస్స్వవిశిష్టహేత్వధి
కరణత్వాది వివక్షానుసరణమితి వదన్తి - వస్తుతో దైశికవిశేషణ

విశిష్టత్వవిశేషణాత్ కపిసంయోగాభావవాన్ ప్రమేయత్వా
దిత్యాదౌ సంయోగాత్యన్తాభావస్య సకలహేత్వధికరణా
ఘటితస్య లక్షణాన్తరత్వాదేకేనాపరస్యాసఙ్గ్రాహకత్వమశ
క్యత్వాదుక్తలక్షణేన వైయర్థ్యమితి పరమార్థః.

౩౭ — యత్తు హేత్వధికరణే విశేషణతయా వర్తమానానాం
నిరుక్తయావదభావానాం ప్రతియోగివృత్తిత్వమేవ విశేషణతా
సమ్బన్ధేన వక్తుముచితం ప్రతియోగ్యధికరణవృత్తిత్వప్రవేశే గౌ
రవాత్ సర్వత్ర వ్యభిచారిస్థలాన్యత్వాభావస్య ప్రతియోగ్యవృ
త్తిత్వేనాతివ్యాప్త్యభావాదితి తత్తుచ్ఛమ్. స్వవృత్తిత్వవిశిష్టానాం
కేవలాన్వయిధర్మాణామత్యన్తాభావస్య యావదన్తర్గతస్య
ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేనాసమ్భవాపత్తేః - నహి వాచ్యత్వాది
వృత్తిత్వవిశిష్టానాం వాచ్యత్వాదీనామభావో వాచ్యత్వాదిరూప
ప్రతియోగివృత్తిరితి దిక్.

౩౮ — ప్రాఞ్చాం మతే సంయోగసామాన్యాభావసాధ్యకం
ప్రమేయత్వం ద్రవ్యే వ్యభిచారీత్యత్ర కపిపదమ్- ప్రతియో
గివైయధికరణ్యఘటితమేవ సాధ్యవ్యాపకత్వమత్ర నివేశితం యో
గ్యానన్నివేశే వైయర్థ్యవిరహాదతస్తదవచ్ఛేదకత్వం సంయోగా
భావనిష్ఠప్రతియోగిత్వే వ్యక్తమేవేత్యాశయేన సంయోగాత్య
న్తాభావస్యాభిధానమ్ - తదఘటితసాధ్యవ్యాపకతాయాః ప్ర
వేశే తు *గగనత్వాదివిశిష్టవాచ్యత్వాద్యభావస్య గగనత్వవాచ్య
త్వోభయాభావాదేర్వా యావదన్తర్గతత్వాత్తస్య చ, హేత్వధి
కరణీభూతగగనావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాద
వ్యాప్తిరతస్తద్విశిష్టపదకృతదభిప్రాయేణైవ సంయోగాత్య
న్తాభావేత్యత్రాదిపదముపాత్తమ్ - వస్తుతస్త్వత్ర ప్రా
ద్రవ్యత్వాద్గుణత్వవాన్ రూపత్వాదిత్యాదౌ కాలే జన్యరూపే
చ హేతుసమానాధికరణస్య సత్తాభావస్య గుణత్వసామాన్యా
భావస్య చ కేనాపి సమ్బన్ధేనాత్ర గగనాదౌ నిత్యరూపే చావృత్తే

* గగనత్వవిశిష్టగగనాద్యభావస్యాభావోఽపి యావదన్తర్గ
తత్వాత్తస్యైవ,, పా.

వృత్తిత్వేఽపి నాఽవ్యాప్తిః - జలాదివృత్తిత్వవిశిష్టగోత్వాద్యభావస్యాభావస్తు జలత్వాద్యభావో న తు ధూమాద్యభావః - జలాదావపి తదభావప్రత్యయప్రసఙ్గాత్ ॥

తా. హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తస్యైవ యావదన్తర్గతస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిరహాదవ్యాప్తిస్స్యాద్యది చ స్వవిశిష్టపదం న స్యాదితి దిక్.

౩౯ — నను ధూమాద్యభావనిష్ఠో జలాదివృత్తిత్వవిశిష్టస్య గోత్వాద్యభావస్యాభావో ధూమాద్యభావ ఏవ అభావప్రతియోగికస్యాభావాధికరణకస్యాభావస్యాధికరణస్వరూపత్వాత్ తథా చ ధూమాదౌ సాధ్యే వహ్న్యాదిహేతావతివ్యాప్తిః ధూమాద్యభావస్య హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన గోత్వాద్యభావరూపప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదత ఆహ - జలాదివృత్తీతి - న చ తాదృశాభావస్య ధూమాభావస్వరూపత్వేఽపి జలాదేస్తాదృశాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వం కిన్తు ధూమాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వమేవేతి న ప్రత్యయాతిప్రసఙ్గ ఇతి వాచ్యమ్ - ఏవం సత్యభావస్యైవ ప్రాయేణాఽభావప్రసఙ్గాత్ ఉక్తరీత్యైవాతిప్రసఙ్గస్య వారణసమ్భవాదితి భావః.

౪౦ — నను తథాపి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః ధూమనియతాభావానామప్రసిద్ధేః* - ధూమాభావస్య వహ్నిధూమోభయాభావాదభిన్నస్యాయోగోళకాన్యత్వాభావాదన్యాయోగోళకభేదత్వాదినా భేదసామాన్యాభావాదభిన్నస్య హేత్వధికరణావచ్ఛేదేనైవ వహ్న్యాదిభేదాభావాత్మకప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదితి చేదత్రాహుః - యావత్పదస్య ఫలితః ప్రతియోగితావిశేషణత్వేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతయావత్ప్రతియోగితాకోఽభావస్తస్య స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తత్ప్రతియోగితాశ్రయసామానాధికరణ్యం వివక్షితమ్. తథా చ ధూమాదిసామాన్యాభావస్య ధూమాదినిష్ఠతాదృశప్రతియోగితాకస్య ధూమాదినిష్ఠతాదృశప్రతియోగితాశ్రయ

---

* ధూమత్వేన ప్రమేయాభావాదితి పాఠాన్తరమ్.

ణధూమాదినా హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన సామానాధికరణ్యవిర
హాన్నాతివ్యాప్తిః - నచైవం యత్సమానాధికరణా ఇత్యస్య వైయ
ర్థ్యమితి వాచ్యమ్ - ఆత్మత్వసామాన్యాభావీయ ప్రతియోగి
తాయా అపి సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తత్ప్రతియో
గితాక స్యాత్మత్వసామాన్యాభావస్య తాదృశ ప్రతియోగితా
శ్రయసామానాధికరణ్యవిరహాదయమాత్మజ్ఞానాదిత్యాదా
వవ్యాప్తివారకత్వాత్ - జలాదివృత్తిత్వవిశిష్టత్వాదిగ్రన్థస్తు
వస్తుగతిమనురుధ్యైవోక్తః - తేన తాదృశాభావస్య ధూమాభావ
రూపత్వేఽపి తస్య హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన సాధ్యవ్యాపకతావ
చ్ఛేదకీభూత ధూమనిష్ఠప్రతియోగితావ్యక్త్యాశ్రయసామానా
ధికరణ్యవిరహాదేవాతివ్యాప్త్యభావేఽపి న క్షతిః - నచ ధూమ
త్వేన ధూమాభావస్య ధూమనిష్ఠం యత్ప్రతియోగిత్వం తదేవ
ధూమత్వేన వహ్నిమేయసామాన్యాభావస్య వహ్నిమేయసామాన్య
నిష్ఠం ప్రతియోగిత్వం లాఘవాత్ తు తద్భిన్నం ప్రతియోగిత్వా
న్తరం గౌరవాదిత్యుక్త వివక్షయా వ్యవస్థాకార ఇతి వాచ్యమ్-
స్వరూపసమ్బన్ధాత్మికాయాః ప్రతియోగితాయాః సామాన్యా
భావస్థలే ప్రతియోగిభేదేనైవ భిన్నత్వాదితి సామ్ప్రదాయికాః-

౪౧ — ప్రస్తుతసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదికాయాః స్వసమాన
వృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నాయా యాదృశ ప్రతియోగితాయా నిరూ
పకోఽభావ స్వవిశిష్ట హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తాదృశ ప్రతి
యోగితాశ్రయసామానాధికరణ్యమేవ వక్తవ్యమ్ - తథాచ ధూ
మాదిసామాన్యాభావస్య ధూమత్వాదినా ప్రమేయసామాన్యా
భావాతిరేకేఽపి తదీయం ప్రమేయసామాన్యనిష్ఠం ప్రతియోగి
త్వం స్వసమానవృత్తినా ధూమత్వాదిధర్మేణావచ్ఛిన్నమతో న
తాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయసామానాధికరణ్యముపాదాయా
తిప్రసఙ్గ ఇత్యుక్తమనుపశ్యామః-

౪౨. — యత్తు సమనియతాభావైక్యమతే ధూమాభా
వవ్యాప్తిత్వాదావతివ్యాప్తివారణార్థం యేన యేన సమ్బ
న్ధేన సాధ్యవ్యాపకతా తేన తేన సమ్బన్ధేన ప్రత్యేకం ప్ర

యత్సమానాధికరణానాం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపక
తావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకానాం యావదభా

తియోగిసామానాధికరణ్యం వివక్షితమ్- తథా చ వ్యభిచారిమా
త్రేవ యత్రాధికరణే వ్యభిచారస్తదన్యత్వస్య స్వాత్మకస్వరూ
పసమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకత్వాత్ తదభావస్య హేత్వధికరణా
వచ్ఛేదేన తాదృశాన్యత్వరూపస్వరూపసమ్బన్ధేన స్వప్రతి
యోగిసామానాధికరణ్యాభావాన్నాతివ్యాప్తిః- అతఏవ విషయ
తాసమ్బన్ధస్య వ్యాపకతాఘటకత్వేఽపి * నిత్యజ్ఞానం నిత్యవి
షయకత్వాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః- నిత్యజ్ఞానత్వాద్యభావస్య
వ్యాపకతాఘటకీభూతేన సమవాయసమ్బన్ధేనైవ ప్రతియోగ్య
సమానాధికరణత్వాదితి తత్తుచ్ఛమ్- ఘటత్వాదినా వా
చ్యత్వాద్యభావస్యైవ ఘటత్వాదినాయఃపిణ్డాన్యత్వాభావస్వ
రూపతయా తస్య చ వ్యాపకతాఘటకేనాయఃపిణ్డాన్యత్వనిరూ
పితస్వరూపసమ్బన్ధేన యావద్ధేత్వధికరణే ప్రతియోగిసామా
నాధికరణ్యవిరహాదేవ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యా
ప్తివిరహాత్ యావన్త ఇత్యస్య స్వవిశిష్టత్యస్య యత్సమానా
ధికరణా ఇత్యస్య చ వ్యర్థతాపత్తేరితిదిక్.

౮౩ — నను వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాసత్త్వేఽపి
సర్వత్రసద్ధితా గగనత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాభావం గగనవాచ్య
త్వోభయాభావం వాదాయ ప్రోక్తలక్షణసమ్భవాత్ ప్రతి
యోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదిమూలావతారానుపపత్తిః- న చ వైశిష్ట్య
వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూ
తప్రతియోగితాయా విశేషణీయత్వాన్నైవమితి వాచ్యమ్-
వ్యభిచారావారకత్వేన తాదృశవిశేషణస్య వ్యర్థత్వాత్ అ
న్యథా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావకాలీనత్వేన హేతుం విశి
ష్యైవ గ్రన్థావతరణం కుతో న సమర్థయేదతో లక్షణాన్తరమా
హ- యత్సమానాధికరణానామితి- వహ్నిమాన్ ధూమాత్సా

---

* ఐశ్వరజ్ఞానమైశ్వరసవిషయత్వాదిత్యాదౌ నాతివ్యా
ప్తిః- ఇతి పా.

తానాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యం తత్త్వం వా - జ్ఞేయత్వత్వాదినా వాచ్యత్వాదీనామభావస్యప్ర తీతిసులభః - శేషం దర్శితదిశావసేయమిత్యత ఆహ - ప్రతియో గ్యవృత్తిత్వధర్మ ఇతి.

వాక్ - ద్రవ్యత్వాదిత్యాద్యావ్యాప్తిః * సాధ్యవ్యాపక ప్రతియోగికానాం జలత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాభావగుణత్వవిశిష్టసత్తాద్యభావానాం స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత జలత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యాభావాదత ఉక్తమ్ రూపావచ్ఛిన్నేతి - తథా చ జలత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాదేస్సాధ్యవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాదదోషః - *యత్తు సాధ్యవ్యాపకప్రతియోగికస్య ఘటత్వేన వహ్న్యద్యభావస్యయద్ధేత్వధికరణే ఘటత్వావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యాభావాద్వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నేతి - తదత్యన్తమసత్ ఘటత్వేన వహ్న్యభావస్యైవ వహ్నిత్వేన ఘటాభావత్వయాతస్యాపి యావద్ధేతుమతి స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసమానాధికరణత్వాత్ - సముదాయిత్వస్య వాచ్యత్వవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాత్తదవచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాభావస్య మూలోక్తస్యైతల్లక్షణా ఘ[illegible]కత్వాభావాత్ - జ్ఞేయత్వత్వాదినేతి.

౪౪— శేషమిత్యాది - యేన సమ్బన్ధేన హేతుస్తేన సమ్బన్ధేన హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేత్వధికరణవృత్తిత్వమభావేగ్రాహ్యమ్ - తేనాయమాత్మా జ్ఞానాద్ ఘటాన్యత్వేన ఘటాత్మసంయోగాద్వేత్యాద్యభావాత్మత్వసామాన్యాభావస్య తథాత్వేఽపి * నావ్యాప్తిః - ఏవం యేన సమ్బన్ధేన వ్యాపకతాతత్సమ్బ

---

* సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగికానామ్ - ఇతి పా.

* సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగికస్య - ఇతి పా.

నష్టః - పా.

ద్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛే
దకసమ్బన్ధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధిక
రణ్యంబోధ్యమ్. అతో న వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాస
త్త్వేఽపి వ్యధికరణసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాభావత్వాద్యభావమాదా
యాలక్షణ సమన్వయాత్ ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాదిగర్భావతా
రానుపపత్తిః - న వా స్పష్టత్వాత్ స్వసమవాయేన సాధ్యతా
యాం మహాకాలత్వాదావతివ్యాప్తిః - ప్రతియోగితావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యంచ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదే
నబోధ్యమ్. తేన ద్రవ్యాన్యత్వాదౌ ద్రవ్యత్వాద్యభావ
స్యకాలే హేతుమతి ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వేఽపి నా
తివ్యాప్తిః. ఇదంత్వవధాతవ్యం సాధ్యవత్త్వాభావప్రతియో
గితాయాః స్వసమానాధికరణ్యానవచ్ఛేదకత్వగర్భమేవ వ్యా
పకతావచ్ఛేదకత్వమితి పూర్వలక్షణేచ, ప్రవేశ్యం న తు ప్ర
తియోగివైయధికరణ్య ఘటితం తథా సతి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛి
న్నాభావాసత్త్వేఽపి సర్వం ప్రమేయమిత్యాదౌ కారక జన్య
యత్కించిద్బుద్ధి విషయత్వసామాన్యాభావమాదాయైవ సర్వ
త్రిలక్షణ సమన్వయే ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాదిగర్భావతారా
నుపపత్తేః - తజ్జ్ఞానవ్యక్తి విషయత్వస్య తాదృశజ్ఞానదశా
యామేవసత్త్వేన తదనుత్పత్తిదశాయామేవ తాదృశజ్ఞానవిష
యత్వాభావస్య హేతుసమానాధికరణత్వాత్. ఏవంచాత్ర స్వ
విశిష్టపదం సకపిసంయోగాద్యాత్మకాభావం గగనత్వాదివిశిష్ట
స్యగగనాభావస్యాభావంచాదాయ కపిసంయోగాభావవాన్
మేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తివారకమ్ - కపిసంయోగాభావత్వా
దేరుక్తవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాత్ - కింతు హేతుమతి కా
లేవర్తమానస్య సత్త్వసామాన్యాభావస్యాపి నిరుక్తరూపశాలి
త్వాత్తస్యచాత్రాదావసత్త్వేన యావద్ద్రవ్యాధికరణే ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యవిరహాత్ సత్తావా
ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తి వారకమేవ స్వవిశిష్టపదమ్.

౭౫— నను సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకధ

ర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకోఽభావో యద్ధేత్వధికరణావచ్ఛేద
వసాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
సమానాధికరణ్యం తత్త్వమిత్యేవ సమ్యక్ । వాచ్యత్వత్వాదినా ఘ
టాభావమాదాయైవ వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ లక్షణసమన్వ
యాదితి వాచ్యమ్ । స్వరూపసమ్బన్ధేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నా
భావాప్రసిద్ధ్యా ప్రమేయవాన్ జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తేః ।
గురుధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యా ప్రమేయవహ్ని
మాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తేః । వృత్త్యనియామకసమ్బన్ధస్య
ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేన గోమాంశ్చైత్రత్వాదిత్యాదౌ స్వా
మిత్వాదిసమ్బన్ధేన గవాదేస్సాధ్యతాయామవ్యాప్తేశ్చేతి దిక్ ।

౨౬—ననువహ్నిత్వేన ధూమవద్వృత్తిసామాన్యాభావో ధూ
మే యః సంయోగసమ్బన్ధేన ద్రవ్యసామాన్యాభావో నాప్యూయాభావ
ఏవ తథాఽయోగోళకభిన్నత్వేనాయోగోళకాన్యవృత్తేరభావః
అయోగోళకభేదాయోగోళకభేదాభావాన్యతరత్వేనాయోగో
ళకాన్యవృత్తేరభావోఽయోగోళకాన్యత్వనిరూపితస్వరూపసం
బన్ధేన భేదసామాన్యాభావో నాయోగోళకాన్యత్వాభావ ఏవ
సమనియతాభావానామైక్యాత్ । తథాచ ధూమాద్యభావస్య
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్వహ్నిత్వాదికం తదవచ్ఛిన్నే
వసంయోగవద్ధేత్వధికరణే ధూమాద్యభావస్య ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణత్వాత్ ధూమవాన్ వహ్ని
త్వాదావతివ్యాప్తిః । సామాన్యధర్మేణ విశేషాభావాభ్యుపగమే
తు సుతరాం తథా ధూమత్వేన ధూమాద్యభావానామేవ ప్రమేయ
త్వాదినా ధూమాద్యభావతయా తస్యచ స్వప్రతియోగితావచ్ఛే
దకీభూతప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నసమానాధికరణత్వాదితి చేత్ ।
అత్రాపి సామాన్యస్య ఫలతః ప్రతియోగివిశేషణతయా సాధ్య
వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నయద్యత్ప్రతియోగితాకో
యత్సమానాధికరణోఽభావః స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన
తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణత్వం ప
ర్యవసితోఽర్థః । తథాచ ధూమాదినిష్ఠతాదృశధూమత్వావచ్ఛ

<u>కేచిత్తు వ్యాప్యవృత్తిర్హేతుసమానాధికరణస్యాభావా</u>చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యధూమాదినిష్ఠంయత్ప్రతియోగిత్వంతదవచ్ఛేదకీభూత ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్నేన సార్థం హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన సామానాధికరణ్యవిరహాన్నాతిప్రసఙ్గ ఇతిసాంప్రదాయికాః.

౭౭ — వస్తుతోఽత్రాపి సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాయా స్స్వసమాన్యనవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నాయాయాదృశ ప్రతియోగితాయా నిరూపకోఽభావస్తాదృశ ప్రతియోగితాయా యదవచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యం వక్తవ్యమ్ - ధూమత్వాదినా ధూమాద్యభావస్తు నప్రమేయత్వాదినా ధూమాద్యభావః సామాన్యధర్మేణ విశేషాభావస్యానభ్యుపగమాత్ - తదభ్యుపగమే తుయాదృశప్రతియోగితాకాభావే తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవద్వృత్తిత్వస్య జగద్వృత్తిభిన్నత్వస్యచ ద్వయోర్వ్యతిరేకః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నతాదృశ ప్రతియోగితాకాభావానాంతాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యంవాచ్యమ్ అతోనకశ్చిద్దోష ఇతిధ్యేయమ్.

౭౮ — చక్రవర్తిలక్షణమాహ - కేచిత్త్వితి - ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకమితియత్సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి పరేణాన్వితమ్ - ఘటత్వాదినా వహ్న్యాద్యభావమాదాయ వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌలక్షణసఙ్గతిః - వ్యభిచారిణితు హేతుసమానాధికరణస్య సాధ్యసామాన్యాభావస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం సాధ్యతావచ్ఛేదకమతో నాతివ్యాప్తిః - కపిసంయోగ్యేతద్వృక్షత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణార్థం వ్యాప్యవృత్తేరితి - వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావమాదాయావ్యాప్తిరతస్సాధ్యేతి - అత్రిదప్రతియోగితా సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేనగ్రాహ్యా - తేన సమవాయాదిసమ్బన్ధేన వహ్న్యాద్యభావస్య హేతుసమానాధి

భావస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం హేతుసమానాధికరణస్య
కరణస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేఽపి వహ్నిత్వాదేర్నాస
మ్భవః .

౪౯ — ప్రతియోగివ్యధికరణస్య ప్రవేశే వాచ్యం జ్ఞేయ
త్వాదిత్వాభావవ్యాప్తిః (ప్రతియోగివ్యధికరణసాధ్యాభావాప్ర
సిద్ధేరతస్తత్పరిత్యాగః- వ్యాప్యవృత్తిత్వం తు నిరవచ్ఛిన్నహే
త్వధికరణవృత్తికత్వం హేత్వధికరణయత్కించిద్వ్యక్తివృత్త్య
భావప్రతియోగితా యా స్వసామానాధికరణ్యానవచ్ఛేదకం య
దభావవ్యక్తిత్వం తత్త్వం వా . ఏవంచైతల్లాభార్థమేవ హేతుస
మానాధికరణస్యేత్యుక్తమ్ నతు ప్రాగుక్తరీత్యా అద్విశేషణం వై
యర్థ్యాత్ . యత్కించిత్త్వనివేశాచ్చ సంయోగాభావస్య హేత్వ
ధికరణీభూతగ్రవ్యనిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వేఽపి సంయోగి
త్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః.

౫౦ — నను సమనియతాభావానామైక్యాద్ఘటత్వేన వ
హ్న్యభావస్యైవ వహ్నిత్వేన ఘటాభావతయా హేతుసమానా
ధికరణస్య తాదృశస్యైవ సాధ్యప్రతియోగికాభావస్య ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకం వహ్నిత్వాదికమిత్యసమ్భవః అతస్సమని
యతాభావైక్యమతేఽపి నిరుక్తిమాహ - హేతుసమానాధికర
ణస్యేతి- వ్యాప్యవృత్తేరభావస్య ప్రతియోగితాయాస్సామానా
ధికరణ్యానవచ్ఛేదకం యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి యోజనా.

౫౧ — నన్వత్రాపి హేతుసమానాధికరణస్య వహ్నిత్వేన
వహ్నిధూమోభయాభావస్య వహ్నిత్వేన పర్వతావృత్తేరభా
వస్యచ ప్రతియోగితాయాస్సామానాధికరణ్యం సదేవ వహ్నిత్వా
వచ్ఛేదకమిత్యవ్యాప్తిః- తాదృశప్రతియోగితాయా అన్యూ
నవృత్తిత్వే సతి యదవచ్ఛేదకం తదన్యత్వోక్తావపి పర్వతేవ
హ్నిత్వేన తార్ణాతార్ణదహనోభయం నాస్తీతి ప్రతీతిసిద్ధస్యై
వ తాదృశాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాద్వహ్నిత్వస్యే
నచ తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం నవహ్నిత్వమా

వ్యాప్యవృత్తేః ప్రతియోగివ్యధికరణస్యాభావస్య ప్రతియోగి

త్రిపర్యాప్తం కింతు తార్ణాతార్ణోభయత్వేఽపి అన్యథా తా
దృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవతిపర్వ
తాదౌ తాదృశాభావాసత్త్వప్రసఙ్గాదితి వాచ్యమ్ - సౌన్దడ
మతే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నవత్త్వమాత్రస్యాభా
వావిరోధిత్వాత్ అన్యథా ఘటవతి ఘటత్వేన పటాభావస్యా
ప్యలాభాపత్తేః - తథా చ ఘటత్వాదేరపి పటాదినిష్ఠప్రతియో *
గితావచ్ఛేదకత్వాభావాపత్తేః - అస్మాద్ఘటత్వేన పటో నాస్తీతి
ప్రతీతిబలాద్వ్యధికరణధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసిద్ధా
వతాం ప్రతియోగ్యంశే ప్రకారీభూతధర్మవిశిష్టప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నేనైవ సార్ధమనాయత్యాఽభావస్య విరోధి
త్వం వాచ్యమ్ *తదేతద్వహ్నిత్వాదినా తార్ణాతార్ణోభయాభా
వాదిసత్త్వేఽపి న క్షతికరమ్- అత ఏవ చ ద్రవ్యత్వేన వహ్నిర్నా
స్తీతి వహ్నిత్వేన తత్ర ద్రవ్యం నాస్తీతి ప్రతీత్యా సామాన్యధ
ర్మేణ విశేషాభావోఽభ్యుపేయతే - న చ తత్ర వహ్నిత్వస్యైవ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం భాసతే ద్రవ్యత్వస్య తు వైశిష్ట్య
మాత్రం విషయ ఇతి వాచ్యమ్-వహ్నిమానయమిత్యేవంనిర్ణయ
సత్త్వేఽపి ద్రవ్యత్వేన వహ్నిర్నాస్తీతి ప్రత్యయాద్ద్రవ్యత్వస్యై
వావచ్ఛేదకతయా భానాత్ అన్యథా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్ని
నిష్ఠప్రతియోగితాకత్వప్రకారేణ వహ్న్యభావబుద్ధిం ప్రతి వ
హ్నిత్వేన వహ్నివిశిష్టనిశ్చయస్యైవ ప్రతిబన్ధకత్వాత్తాదృశ
ప్రతీత్యసంభవాపత్తేః అస్మాకం తు ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నవహ్ని
నిష్ఠప్రతియోగితాకత్వేన వహ్న్యభావబుద్ధిం ప్రతి ద్రవ్యత్వేన
వహ్నివిశిష్టనిశ్చయస్యైవ విరోధిత్వాత్తదసత్త్వాదేవ తాదృ
శాభావప్రతీతిసంభవాదితి అతో లక్షణాన్తరమాహ - ప్రతియో
గివ్యధికరణస్యవేతి.

---

* ఏవంచ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవతి వహ్నిత్వేన తార్ణాతా
ర్ణోభయాభావాదిసత్త్వేఽపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వం
న క్షతికరమ్ - ఇతి పాఠాన్తరమ్.

తాయాస్సామానాధికరణ్యానవచ్ఛేదకంయత్సాధ్యతావచ్ఛే
దకంతదవచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యంవ్యాప్తిః.

గ. ౨ — కేచిత్తు సామానాధికరణ్యమభేదః తథాచ హేతుసమానాధికరణాభావీయస్య స్వాభిన్న ప్రతియోగితాయా అవచ్ఛేదకం యద్వ్యక్తిత్వం తదన్యత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకే వివక్షితమ్ ప్రతియోగిత్వం హి స్వరూపసంబన్ధవిశేషః న చ సామాన్యాభావస్థలే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్వరూపమేవ న తు ప్రతియోగిస్వరూపః అననుగమాత్ అభేదనాధారాధేయభావానుపపత్తేశ్చ - సామాన్యధర్మేణ విశేషాభావస్థలే చ ప్రతియోగ్యంశే ప్రకారీభూతవిశేషధర్మ ఏవ తథా న తు సామాన్యధర్మః అతిప్రసక్తత్వాత్ - వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్థలే చ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకాదిస్వరూపం న ప్రతియోగిత్వం కిన్తు అతిరిక్తమేవ అన్యథా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగిన్యేవ సార్థకభావస్య విరోధాత్ తదవచ్ఛిన్నవృత్తితాదృశాభావస్యాసత్త్వప్రసఙ్గాత్ - వివాదోఽప్యతిరిక్తాయాం ప్రతియోగితాయామేవ అన్యథా సమనియతాభావైక్యేన నిఖిలవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానాం గగనాభావాత్మకతయా గగనాభావస్వీకర్తౄణాం తదనఙ్గీకారానుపపత్తేః - ఇత్థం చ పర్వతే వహ్నిత్వేన తార్ణా తార్ణవహ్నిర్నాస్తి ఇతి ప్రతీతిబలాత్తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్నిత్వే సత్త్వేఽపి తాదృశప్రతియోగిత్వం న వహ్నిత్వాభిన్నం కిన్తు తాదృశోభయత్వాభిన్నమతిరిక్తం చేతి-తథా చ స్వాభిన్నాయాః సాధనవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయా యదవచ్ఛేదకం తదన్యత్వస్య వహ్నిత్వే సత్త్వాన్న తస్య ధూమవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వహానిః.

గ. ౩ — న చ వ్యాప్తిలక్షణే హేతుసమానాధికరణ్యమభావస్య సమ్బన్ధమాత్రేణ న వాచ్యమ్ వహ్నిసామాన్యాభావస్యాపి కాలికాదిసమ్బన్ధేన ధూమవతి సత్త్వాదవ్యాప్త్యాపత్తేః- నాపి దైశికవిశేషణతయా ఘటభిన్నం ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్త్యాపత్తేః ఘటత్వస్వరూపస్య సాధ్యాభావస్య దైశికవిశేషణతయా

వృత్తిత్వవిరహాదిత్యతో లక్షణాన్తరమాహ — ప్రతియోగివ్యధికరణస్యేతి ప్రాహుః. *

౫౪ — అపరే ప్రాగుక్తం వ్యాప్యవృత్తిత్వం యత్కించిద్ఘటితత్వేన దుర్వచమితి ప్రతియోగివ్యధికరణస్యేతి లక్షణాన్తరముక్తమిత్యప్యాహుః.

౫౫ — హేతుసమానాధికరణస్య ప్రతియోగివ్యధికరణస్యాభావస్య ప్రతియోగితాయాః స్వసామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకం యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి యోజనా — అత్ర ప్రతియోగివైయధికరణ్యం న ప్రతియోగిసమానాధికరణభిన్నత్వమ్, సమనియతాభావానామైక్యాత్ ఘటత్వేన ఘటాభావాదేరపి ఘటత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావస్వరూపత్వాత్తస్య చ ప్రమేయాత్మకప్రతియోగిసమానాధికరణతయా తదన్యత్వాసమ్భవాత్ — అత ఏవ స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణో యస్తదన్యత్వమపి న తథా — ఘటత్వేన ఘటాభావాదేరపి ప్రమేయత్వాదినా ఘటాద్యభావస్య ద్రవ్యత్వేన ఘటవద్వృత్త్యభావస్య వా తాదాత్మ్యేనగమాదప్రసిద్ధ్యాపత్తేః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి తత ఏవ వారణసమ్భవేఽవ్యాప్తివారకస్య సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య వ్యర్థతాపాతాచ్చ — న చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన యాదృశప్రతియోగితాశ్రయానధికరణం హేత్వధికరణం తాదృశప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగితాస్యార్థః — తథా చ వహ్నిత్వేన ఘటాద్యభావీయం ఘటనిష్ఠం ప్రతియోగిత్వమపి తాదృశమతస్తదవచ్ఛేదకత్వం వహ్నిత్వేఽవ్యాప్తిరితి సామానాధికరణ్యపదమ్ తేన తాదృశప్రతియోగితాయాః స్వసామానాధి

---

* నను ప్రాగుక్తవ్యాప్యవృత్తిత్వస్య యత్కించిద్ఘటితత్వేన దుర్వచత్వాదాకాశాభావస్య కాలికాదిసమ్బన్ధేనాభావే సాధ్యే ఆత్మత్వాదిహేతావవ్యాప్తిః. తత్రాకాశాభావాత్మకసాధ్యాభావస్య నిరవచ్ఛిన్నవృత్తితయా తదవచ్ఛేదకావసాధ్యతావచ్ఛేదకచ్ఛేదకమతో లక్షణాన్తరమాహ ప్రతియోగివ్యధికరణస్యేత్యాహుః — ఇతి పాఠాన్తరమ్.

కరణ్యేనావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యా తద్భిన్నప్రతియోగితైవ లక్షణఘటకేతి వాచ్యమ్-విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావతివ్యాప్తేః-గుణాదీనామపి విశిష్టసత్తానిష్ఠ ప్రతియోగితాశ్రయాధికరణత్వాత్ ఘటవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తి ప్రసఙ్గాచ్చ - హేతుమతో మహాకాలస్య సాధ్యతా ఘటకకాలికసమ్బన్ధేన ఘటాభావ ప్రతియోగితాశ్రయాధికరణతయా ప్రతియోగివ్యధికరణాభావాప్రసిద్ధేః ఇతి చేదత్రాహుః- సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన స్వాశ్రయవృత్తి స్వావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణ యావద్వ్యధికరణికాః యావత్యః ప్రతియోగితాస్తదన్యప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగితార్థః-తథాచ వహ్నిత్వేన ఘటాద్యభావస్యాపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ఘటాదినిష్ఠప్రతియోగితాతాదృశనిరూపదవచ్ఛేదకత్వం వహ్నిత్వేఽప్యస్తీత్యతః సామానాధికరణ్యపదమ్ - ఘటవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ తు గగనాభావీయం గగననిష్ఠమేవ తాదృశం ప్రతియోగిత్వం సులభమితి న కోఽపి దోషః.

నచ—వస్తుతో ధూమవతి వహ్నిత్వేన ఘటో నాస్తీతివత్ ధూమవాన్ వహ్నిత్వేన ఘటవాన్న కిన్తు ఘటత్వేనేతి ప్రతీతిబలాద్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకోఽన్యోఽన్యాభావోఽప్యస్తి అత ఏవ సమవాయితయా వాచ్యత్వావచ్ఛేదో ఘటాదౌ పక్షధరమిశ్రైః స్వీకృతః తథాచ యాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నీయత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన యాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయాధికరణాన్యత్వం హేతుమతస్తాదృశప్రతియోగితాసమానాధికరణవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావవత్త్వమ్ [తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకాన్యత్వం వా] సాధ్యతావచ్ఛేదకే వివక్షితమ్ - తథాచ ఘటాదినిష్ఠస్య వహ్నిత్వేన ఘటాద్యభావ ప్రతియోగిత్వస్యాపి తాదృశత్వేన వహ్నిత్వాదేస్తదవచ్ఛేదకత్వాదవ్యాప్తిః-అతస్సామానాధికరణ్యేనేత్యుక్తమ్-తథాచ వహ్నిత్వస్య తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక

త్వవిశితాదృశప్రతియోగితాసమానాధికరణత్వరూపవ్యధికరణ
ధర్మేణ తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావస్య తత్ప్రస
క్తావన్మాత్రావ్యాప్తిః - కాలో ఘటవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యా
దౌ ఘటాదిసామాన్యాభావప్రతియోగితాయా అతథాత్వేఽ
పి ఘటత్వేన పటాద్యభావప్రతియోగితామాదాయైవ లక్షణస
మన్వయః - కాలః పటత్వేన పటవాన్ న తు ఘటత్వేనేత్యనుభ
వాద్వహ్నిత్వాదిసామాన్యధర్మేణ మహానసీయవహ్న్యద్యభా
వసత్త్వేతు తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకేత్యత్ర అవచ్ఛే
దకత్వమనతిరిక్తవృత్తిత్వం గ్రాహ్యమ్-తచ్చ తదతిరిక్తవృత్తిత్వే
సతి తత్సమానాధికరణం యద్యత్తదన్యత్వం నాతో వ్యధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాస్తత ఎవ వారణసమ్భవే
సామానాధికరణ్యదళవైయర్థ్యమిత్యస్మద్గురుచరణాః.

౫౭ — యత్తు యత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశి
ష్టస్య యత్ప్రతియోగితాశ్రయస్య చ ద్వయోః
సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేనానధికరణం హేత్వ
ధికరణం తాదృశప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగితాస్వార్థః - తథా
చ వహ్నిత్వేన ఘటాద్యభావస్య ఘటనిష్ఠప్రతియోగితాయా
అపి తాదృశత్వాద్వహ్నిత్వాదేస్తదవచ్ఛేదకత్వమాదాయా
వ్యాప్తిరతస్సామానాధికరణ్యేనేతి ప్రాగుక్తాగ్రకక్ష్య ఎతన్న్యతేచ సా
మాన్యరూపేణవిశేషాభావానభ్యుపగమాన్నాపి వహ్నిత్వేనత
ద్వహ్న్యభావమాదాయావ్యాప్తిః నచ స్వరూపసమ్బన్ధాత్మకప్ర
తియోగితాయాః ప్రతియోగిభేదేన భిన్నత్వాద్వహ్నిమాన్ ధూ
మాదిత్యాదావవ్యాప్తిః వహ్నిసామాన్యాభావీయం యన్మహానస
వృత్తివహ్నినిష్ఠం ప్రతియోగిత్వం తదవచ్ఛేదకీభూతవహ్నిత్వవిశి
ష్టస్య తత్ప్రతియోగితాశ్రయీభూతమహానసీయవహ్నేశ్చ ద్వ
యోరనధికరణస్య హేతుమతి పర్వతే సత్త్వాదితి వాచ్యమ్-ప్ర
తియోగివ్యక్తీనాం భేదేఽపి ఏకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా
లాఘవేనైక్యస్వీకారాదితి- నచ కాలో ఘటవాన్మహాకాలత్వా
దిత్యాదౌ తాదృశప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిః- గగనా

ఏవఞ్చ వ్యాప్తేరవ్యభిచరితత్వసమ్బన్ధరూపతాఽపి సఙ్గచ్ఛతే।
హేతౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ
స్యైవ సాధ్యతావచ్ఛేదకే హేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకత్వస్య వ్యభిచారత్వాత్। అవచ్ఛేదకత్వం చేహాత్ర
ర్యాప్త్యధికరణత్వమ్। తేన విశిష్టవహ్న్యభావస్య హ్రదత్వావ

చ్ఛిన్నాభావీయప్రతియోగితాశ్రయీభూత××నస్యాధికరణాప్రసి
ద్ధ్యా తాదృశప్రతియోగితాయా లక్షణాఘటకత్వాదితి వా
చ్యమ్-మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటాద్యభావస్య తాదృశవిశిష్ట
ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితావ్యక్తేరవతథాత్వాత్-యత్
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టయత్ప్రతియోగితాశ్రయోభయ
త్వం వా హేత్వధికరణ * యత్కిఞ్చిన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకం తాదృశప్రతియోగితాయా ఏవ నివేశ్యతయా
ఘటత్వాదినా××నాభావాదికమాదాయైవ తత్ర లక్షణసం
ఘటనాచ్చేత్యాహుః - తన్న - ప్రతియోగిభేదేఽపి ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకాభేదేన ప్రతియోగితాయా అభేదః తథా
వహ్నిత్వేన ఘటాద్యభావస్య యా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నా ఘట
నిష్ఠాప్రతియోగితా సైవ వహ్నిత్వాదినా వహ్నిధూమోభయా
భావస్యాపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నా ధూమాదినిష్ఠాప్రతియోగితా
లాఘవాత్ - తథా చ సామానాధికరణ్యేనైకస్య వై యర్థ్యం
దుర్వారమ్ - వహ్నిత్వేన ఘటాభావీయం యద్ఘటనిష్ఠంప్రతి
యోగిత్వం తదవచ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వవిశిష్టస్య తాదృశప్రతి
యోగితాశ్రయీభూత వహ్నిధూమాదేశ్చ ద్వయోరధికరణ
త్వస్య సర్వత్రైవ హేతుమతి సత్త్వేన వహ్నిత్వరూపవ్యధికర
ణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా లక్షణాఘటకత్వాదితి దిక్.

నీరా — ఏవం చేతి - తథా చావ్యభిచారస్య పారిభాషికత్వా
భావదశేఽపి నక్షతిరితి భావః - వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ఘటాద్యభా
వవతి ధూమాదేర్వర్తమానత్వాదయముక్తమ్ - సాధ్యాభావేతి-
అత్ర సాధ్యాభావో వ్యాప్యవృత్తిర్బోధ్యః - ఏవం పరత్రాపి.

---

* యత్కిఞ్చిన్నిష్ఠాధికరణతానవచ్ఛేదకమితి పాఠాన్తరమ్.

హ్నిత్వేతరయావద్భిన్నాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే
పి వహ్నిత్వస్య న క్షతిః। సత్త్వవతి చ గుణాదౌ సంయోగాద్య
భావోపి వ్యాప్యవృత్తిః। వక్ష్యమాణం వా ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకానతిరిక్తవృత్తిత్వమేవ తదవచ్ఛేదకత్వమిహాపి బోధ్యమ్- భ

౫౯— విశిష్టేతి- మహానసీయవహ్నిత్వాది విశిష్టవహ్ని
త్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యేత్యర్థః - నను విశిష్టస్యాతిరి
క్తత్వే మహానసీయత్వవహ్నిత్వయోర్వైశిష్ట్యస్యైవ వా స్వ
రూపతయా తత్త్రావచ్ఛేదకత్వే నైష దోష ఇత్యత ఆహ- ప్రా
దత్వవహ్నిత్వేతి-

౬౦— నను వ్యాప్యవృత్తిత్వఘటితలక్షణాన్తరాసంయోగిన
త్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిః స్వస్వసమానాధికరణాభావా ప్రతి
యోగిత్వరూపస్యావచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వరూపస్య వా వ్యా
ప్యవృత్తిత్వస్య సంయోగాభావే సత్త్వాదత ఆహ- సత్త్వవతీతి-
తథా చ హేతుసమానాధికరణస్య వ్యాప్యవృత్తేరిత్యస్యైవ నిరవ
చ్ఛిన్నహేత్వధికరణవృత్తికత్వం హేత్వధికరణీభూత యత్కిం
చిద్వ్యక్తినిష్ఠాభావాప్రతియోగిత్వం వాభావస్య వివక్షితమితి భావః

౬౧— గురుధర్మేణ సాధ్యతాయాం వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తి
వారణాయ పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వానుసరణస్యావశ్యకత్వే
వ్యాప్యవృత్తిత్వస్య ప్రాక్కృతనిరుక్తావప్రవేశేఽపి న క్షతిః తాదృ
శరూపేణాపి వక్ష్యమాణం చేతి- యథా ప్రకృతస్య ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకానతిరిక్తవృత్తిత్వస్యోక్తౌ సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావ
వ్యాప్తిః- తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతవిశిష్టసత్తాత్వా
నతిరిక్తవృత్తిత్వాత్ సత్తాత్వస్యేత్యతో వక్ష్యమాణమితి- సిద్ధాన్త
లక్షణే వక్ష్యమాణమిత్యర్థః- తథా చ హేతుమన్నిష్ఠాభావీయ త
త్త్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనా
వచ్ఛేదకం యద్ధర్మవిశిష్టసమ్బన్ధినిష్ఠాభావీయ తత్తద్ధర్మావ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః స్సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకం
తదేవ పారిభాషికావచ్ఛేదకమ్- తదన్యత్వం సాధ్యతావచ్ఛే
దకత్వమితి భావః-

వతిచ గుణత్వ గుణాన్యావృత్తిత్వాద్యవ్యాప్తి సమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదక గుణత్వాద్యనతిరిక్త వృత్త్యవ సంయోగత్వ మిత్యాహుః ||

<u>సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యసామానాధికరణ్య</u>

ఉ. ౨— ననూత్పత్తిదశాయాం గుణసామాన్యాభావస్య సంయోగవతి ఘటాదౌ సత్త్వాద్గుణత్వస్య సంయోగత్వవిశిష్టసమ్బన్ధనిష్ఠాభావీయ సమవాయసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వవిరహాన్న తదాదాయ సంయోగత్వస్య పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వసంభావనా పీత్యతఆహ - గుణావృత్తిత్వేతి - గుణాసమవేతత్వేత్యర్థః - ఘటాదావుత్పత్తిదశాయాం హిగుణాసమవేతస్య ద్రవ్యత్వాదేః సత్త్వాన్న తదభావః - సంయోగిగుణాస్యత్వే సతి సత్త్వాదిత్యాదౌ గుణావృత్తిత్వ మాదాయ సంయోగత్వస్యన పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వం సమ్భవతి - గుణావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య హేతుసమానాధికరణత్వా దతస్సంయోగసాధ్యకవ్యభిచారిమాత్రే యద్ధర్మమాదాయ సంయోగత్వస్య పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వం తద్ధర్మమాహ - ద్రవ్యమాత్రేతి - ద్రవ్యాన్యాసమవేతత్వేత్యర్థః - ఉక్తాభావానామవ్యాప్యవృత్తిత్వే సంయోగాత్మకస్వప్రతియోగ్యధికరణ వృత్తిత్వేన కదాచిద్గుణత్వాదిరూపాణాం తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానాం సంయోగత్వవిశిష్టసమ్బన్ధనిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం నస్యాత్ తదవతు నాస్తి తేషాం వ్యాప్యవృత్తిత్వేన సంయోగాత్మకస్వప్రతియోగ్యధికరణావృత్తిత్వాత్ ఎతావన్మాత్రసూచనాయ వ్యాప్యవృత్తీతి.

౧— ప్రగల్భలక్షణనిరూపయితుముపన్యస్యతి - సాధ్యతావచ్ఛేదకేతి - స్వపదం శిష్టహేతుపరమ్ - తథాచ యద్ధర్మావచ్ఛిన్న సమానాధికరణ సాధ్యాభావత్వావచ్ఛేదేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యసామానాధికరణ్యం తద్ధర్మవత్త్వం పర్యవసితమ్ - అవచ్ఛేదకత్వం చేహానతిరిక్తవృత్తిత్వమ్ - వ్యభిచారిణిచ హేతుసమానాధికరణస్య సాధ్యసామాన్యాభావస్యై

తచ్ఛేదకస్వసమానాధికరణసాధ్యాభావత్వకత్వమ్ ।

చ సాధ్యసామానాధికరణ్యవిరహాన్నాతిప్రసఙ్గః - విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ యావత ఏవ హేతుసమానాధికరణస్య సాధ్యాభావస్య సత్తారూపసాధ్యసామానాధికరణ్యాదతిప్రసఙ్గో - ఉత సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి - తథా చ విశిష్టసత్తాభావస్యైవ తాదృశవిశిష్టసత్తాసమానాధికరణత్వాభావాన్నాతిప్రసఙ్గః.

౨ — అత్ర చ సాధ్యసామానాధికరణ్యం యేన సమ్బన్ధేన సాధ్యతా తేన సమ్బన్ధేన సాధ్యస్యాధికరణే దైశికవిశేషణతయా వృత్తిమత్త్వరూపం గ్రాహ్యమ్ - తేన ద్రవ్యత్వాదిసమానాధికరణస్య జ్ఞానాద్యభావస్య విషయతయా జ్ఞానాద్యధికరణే వృత్తావపి సమవాయేన జ్ఞానసాధ్యకే ద్రవ్యత్వాదిహేతౌ నాతివ్యాప్తిః - న వా కాలః క్రమేయ ఇత్యాదౌ సర్వేషామేవ సాధ్యాభావానాం సాధ్యవతి కాలే కాలికసమ్బన్ధేన వృత్త్యావ్యాప్తిప్రసఙ్గః.

౩ — సాధ్యాభావనిష్ఠహేతుసామానాధికరణ్యమపి హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతోర్యదధికరణం తత్ర విశేషణతయా వృత్తిమత్త్వరూపం బోధ్యమ్ - తేనాయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ విషయతయా జ్ఞానస్య హేతోరధికరణే వర్తమానస్యాత్మత్వాభావస్య ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ చ సత్తాసమానాధికరణస్య ద్రవ్యత్వసామాన్యాభావస్య సాధ్యసామానాధికరణ్యవిరహేఽపి నావ్యాప్తిః - న వా కాలః కాలపరిమాణాదిత్యాదౌ హేత్వధికరణే కాలికసమ్బన్ధేన వర్తమానస్య కాలత్వాది సామాన్యాభావస్య సాధ్యవతి దైశికవిశేషణతయా వృత్తిమత్త్వవిరహేఽపి క్షతిః.

౪ — సాధ్యాభావస్తు పూర్వోక్తద్వితీయరీత్యా బోధ్యః - తేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానన్తర్భావేఽపి సాధ్యస్య విశిష్టాభావాదికమాదాయైవ లక్షణసమన్వయాన్న ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాది గ్రన్థావతారాసఙ్గతిః - కపిసంయోగీ సత్త్వాదిత్యాదౌ తు కపిసం

యత్సమానాధికరణసాధ్యాభావప్రమాయాం సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబన్ధకత్వం నాస్తి తత్త్వం వా వ్యాప్తిరితి తు న యుక్తమ్ ॥

సంయోగాద్యభావస్య సాధ్యసామానాధికరణ్యేఽపి ద్రవ్యమాత్రసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య సాధ్యసామానాధికరణ్యవిరహాన్నాతివ్యాప్తిః - కాలికసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకగగనాద్యభావస్యాభావే సాధ్యే యత్ర ప్రమేయత్వాదికం హేతుస్తత్ర హేతుమతి దైశికవిశేషణతయా వర్తమానస్య కాలాభావాత్మకస్య సాధ్యాభావస్య సాధ్యవతి దైశికవిశేషణతయా వృత్తావపి హేతుసమానాధికరణస్య నిత్యత్వాదిసామాన్యాభావస్యాపి నిరుక్తసాధ్యాభావతయా తస్యైవ సాధ్యసామానాధికరణ్యవిరహాన్నాతివ్యాప్తిః.

౫ — యత్సమానాధికరణేతి - యత్సమానాధికరణసాధ్యాభావప్రమాసామాన్యే ఇత్యర్థః - తేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావప్రమావ్యక్తేః సాధ్యవత్తాజ్ఞానావిరోధిత్వేఽపి సాధ్యసామాన్యాభావప్రమాయా ఏవ సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధితయా నాతివ్యాప్తిః - వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య సాధ్యసామాన్యాభావత్వభ్రమదశాయాం పర్వతో వహ్నిమానిత్యాకారకసాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వాదసమ్భవస్యాపత్తేః ప్రమాత్వోపాదానమ్ - ప్రమాత్వం చాత్ర భ్రమసామాన్యభిన్నత్వమ్ - నాతస్తాదృశబుద్ధేరప్యంశతః ప్రమాత్వాదుక్తదోషతాదవస్థ్యమ్ - హ్రదాదౌ వహ్నిసామాన్యాభావప్రమాయాస్సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వాదవ్యాప్తిరతో యత్సమానాధికరణేతి ఫలతః ప్రమావిశేషణమ్ - తథా చ యద్ధర్మావచ్ఛిన్నవద్విశేష్యకసాధ్యాభావప్రమాసామాన్య ఇత్యర్థః - తేనైతద్వృక్షత్వసమానాధికరణస్య సంయోగసామాన్యాభావస్యైవ గుణధర్మిణి ప్రమాయాస్సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వేఽపి సంయోగీ ఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః.

౬ — యత్తు సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వం హేతు

పర్వతేసాధ్యాభావవదవృత్తియత్త్వాత్ ||

యస్మాత్ వృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యకం యత్సాధ్యవత్తా జ్ఞానం తద్విరోధిత్వ రూపం వాచ్యమ్ - తథాచ గుణాన సంయోగీతి ప్రమాయా గుణత్వం యోగిత్వాకారక బుద్ధి విరోధిత్వేఽపి తాదృశసాధ్యవత్తాధీస్వహేతు యస్మాత్ వృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతా గుణత్వాదహేతు తదన్యవృత్తిత్వా వతో నోక్తదోష ఇతి తత్త్వార్థః - యత్సమానాధికరణేత్యస్య వ్యర్థతాపత్తేః - సాధ్యాభావప్రమాసామాన్య యద్యస్మాత్ వృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యక సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వం నాస్తి తత్త్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వాత్ - జలాదిధర్మిక వహ్నిసామాన్యాభావ ప్రమాయాస్సాధ్యవత్తాధీవిరోధిత్వేఽపి ధూమవస్మాత్ వృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యకం యద్వహ్నిమత్తాజ్ఞానం తదవిరోధిత్వాదేవ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్త్యభావాదితి దిక్ -

౭ — అత్ర చ సాధ్యతావచ్ఛేదకేన సమ్బన్ధేన రూపేణ చ సాధ్యవత్తాజ్ఞానం బోధ్యమ్ - తేన పర్వతో న సమవాయేన వహ్నిమానిత్యాది ప్రమాయాః సమవాయేన వహ్నిమత్తాబుద్ధిం ప్రతి పర్వతో మహానసీయవహ్నిమానితి ప్రమాయాశ్చ సంయోగేన మహానసీయ వహ్నిమత్తాబోధం ప్రతి ప్రతిబన్ధకత్వేఽపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః - ప్రతిబన్ధకత్వం చాత్రావచ్ఛేదకధర్మవత్తాగ్రాహ్య వ్యావృత్తం గ్రాహ్యమ్ - తేన వహ్నిసామాన్యాభావావచ్ఛేదకతయా గృహీతస్య మహానసీయ వహ్న్యభావాదేః పర్వతాదౌ ప్రమాయాః సంయోగసమ్బన్ధావచ్ఛిన్న పర్వత ధర్మిక వహ్నిమత్తాబుద్ధి విరోధిత్వేఽపి నా సమ్భవః -

౮ — పర్వతేతి సాధ్యసామానాధికరణ్య వచ్ఛేదక వ్యధికరణత్వకత్వ మిత్యత ఏవ ప్రథమస్య ద్వితీయస్య చ యత్సమానాధికరణ ప్రమాసామాన్యస్సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వం నాస్తి తత్త్వమిత్యేవ సామఞ్జస్యాదితి భావః.

యత్సాధ్యాభావవతియద్వృత్తిత్వం ప్రకృతానుమితివిరోధిత్వం నాస్తి తత్త్వం వా వ్యాప్తిరితి।

౯. — యత్తు యత్సమానాధికరణసాధ్యాభావత్వావచ్ఛేదేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం తత్త్వమేవ ప్రథమలక్షణార్థః। తథాచ ధూమసమానాధికరణస్య ఘటాదిసామాన్యాభావస్య వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నఘటాద్యప్రసిద్ధ్యా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యాభావాదసమ్భవస్స్యాదతస్సాధ్యాభావపదమ్। నచైవం ప్రతియోగిపదం వ్యర్థమేవేతి వాచ్యమ్-అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావస్య తస్యైవ నివిష్టత్వాత్ - ఏవం ద్వితీయలక్షణేఽపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగిమత్త్వాగ్రహవిరోధిత్వం నివేశ్య సాధ్యాభావపదస్య సార్థక్యం బోధ్యమితి తన్నష్టమ్ - ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేత్యాది గ్రన్థావతారానురోధేన సాధ్యాభావస్య పూర్వోక్తద్వితీయరీత్యా బోద్ధవ్యతయా హేతుసమానాధికరణస్య వహ్నిత్వేన ఘటాభావాదేరేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాప్రసిద్ధ్యా తాదృశపదప్రక్షేపేఽప్యసమ్భవతాదవస్థ్యాత్ నచ ఘటత్వేన వహ్న్యభావ ఏవ వహ్నిత్వేన ఘటాభావాత్మకః- తథాచ తస్యాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవహ్నిరూపప్రతియోగినః సామానాధికరణ్యమక్షతమేవేతి వాచ్యమ్ - తథాసతి ఘటాదిసామాన్యాభావాదేరపి ఘటత్వాదినా ప్రమేయసామాన్యాభావాత్మకతయా తస్యాపిసాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రమేయరూపప్రతియోగిసమానాధికరణతయా తమాదాయాసమ్భవవారకస్యసాధ్యాభావపదస్యవైయర్థ్యతాదవస్థ్యాపత్తేరితి.

౧౦ — ప్రాగల్భస్యైవ లక్షణాన్తరముపన్యస్యతి- యత్త్వితి - యద్వృత్తిత్వమితి - యన్నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వసామాన్యస్యేత్యర్థః - తేన వహ్నినిష్ఠస్య వ్యధికరణధ

తన్న - అనుమిత్యవిరోధిత్వజ్ఞానస్యానుమితిహేతుత్వే సాధ్యా
ర్థావచ్ఛిన్న ధూమాభావవద్వృత్తిత్వస్య ధూమసాధ్యకానుమి
త్యవిరోధిత్వేఽపి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః
ధూమాదినిష్ఠసన్ధనత్వాద్యవచ్ఛిన్నవహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వ
స్యాపీన్ధనత్వాది ప్రకారేణ వహ్న్యనుమితివిరోధిత్వాదసం
భవః స్యాదతః ప్రకృతేతి - సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన సా
ధ్యతావచ్ఛేదకరూపేణ ప్రకృతసాధ్యకేత్యర్థః - తథాచ తాదృ
శసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య వహ్నిత్వేన వహ్న్యనుమితిం ప్ర
త్యవిరోధిత్వాదదోషః - ప్రకృతానుమితివిరోధిత్వం న ప్రకృ
తానుమితివిరోధిజ్ఞానవిషయత్వమాత్రమ్ - ధూమనిష్ఠవృత్తి
త్వస్యాపి వహ్న్యనుమితివిరోధి[illegible]వ్యభిచారభ్రమస్యవిషయ
త్వసంభవాత్ - కింతు విషయితయా ప్రకృతానుమితిప్రతిబ
న్ధకతావచ్ఛేదకత్వం తథాచ వహ్నినిష్ఠవృత్తిత్వరూపస్య
ధూమసాధ్యకానుమితివిరోధితావచ్ఛేదకత్వాభావాత్ వ్యభి
చారిణ్యతివ్యాప్తిరతః సాధ్యాభావవతీతి - తథాచ యన్నిష్ఠసా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వసామాన్యం ప్రకృతానుమితిప్రతిబన్ధ
కతానవచ్ఛేదకం తత్త్వమర్థః - న చ ఘటాభావవద్వృత్తిత్వా
దౌ సాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వభ్రమదశాయామపి ధూమసా
ధ్యకానుమిత్యనుత్పత్త్యా వహ్నినిష్ఠనిరూఢవృత్తిత్వస్య ధూ
మసాధ్యకానుమితిప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకత్వాద్వ్యభిచారి
ణ్యతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమితి వాచ్యమ్ - యన్నిష్ఠసాధ్యాభావ
వద్వృత్తిత్వవిషయితాసామాన్యం న ప్రకృతానుమితి ప్రతిబ
న్ధకతానతిరిక్తవృత్తి తత్త్వమిత్యస్యోక్తత్వాత్ - సాధ్యాభా
వస్తు పూర్వోక్తద్వితీయరీత్యా ప్రవేశనీయః తేన న పూర్వో
క్తదోషః -

౧౧ — అనుమిత్యవిరోధిత్వజ్ఞానస్యేతి - అనుమితివిరోధి
త్వం హి న సాధ్యకానుమితిప్రతిబన్ధకత్వమ్ వ్యభిచారధియః సా
ధ్యవత్తథాత్వేన వ్యభిచారిమాత్రేఽతిప్రసఙ్గాపత్తేః - కిన్త్వను
మితిజనకజ్ఞానవిరోధిత్వం తజ్జనకజ్ఞానం యదినిరుక్తవ్యాప్తి

భావవద్వృత్తిత్వజ్ఞానస్యానుమిత్యవిరోధితయా వ్యభిచారి ణ్యతిప్రసఙ్గాత్[౧]॥

కేచిత్తు యావన్తస్సాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తత్తజ్జాతీయా యే తత్తదధికరణవృత్తిత్వాభావాస్తద్వత్త్వం తత్త్వమ్.

జ్ఞానం తదా తాదృశజ్ఞానం ప్రతి న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వజ్ఞానం విరోధి. కింతు సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వమనుమితివిరోధీత్యాకారకజ్ఞానమేవ తథేతి వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః. యది చ సాధ్యాభావవదవృత్తిర్హేతురిత్యాకారకం జ్ఞానం ప్రకృతానుమితిజనకం తదా నిరుక్తవ్యాప్తేరనుమిత్యనుపయుక్తతయా తదభిధానమర్థాన్తరగ్రస్తమితి భావః. ఏతేన యది ప్రకృతానుమితిపదం ప్రకృతహేతుధర్మికసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వానుమితిపరమ్. న తు ప్రకృతసాధ్యకానుమితిపరమ్. విరోధిత్వం చాత్ర సాక్షాదేవ నివిశతే తదా న వ్యభిచారిణ్యతిప్రసఙ్గ ఇత్యపాస్తమ్. తాదృశవ్యాప్తేరనుమిత్యనుపయుక్తతయా తదభిధానేఽర్థాన్తరతాదవస్థ్యాదితి.

౧—మిశ్రలక్షణమేవ పరిష్కృత్యోపన్యస్యతి. కేచిత్త్వితి. కేవలాన్వయిని ప్రసిద్ధావపి వహ్న్యాదిసాధ్యకే వ్యతిరేకిణి యావన్తస్సాధ్యాభావాస్తత్తత్సజాతీయత్వం తత్తదధికరణవృత్తిత్వాభావే తాదృశాన్యతరరూపాత్మకమసిద్ధమత ఉక్తం ప్రత్యేకమితి. యావన్తస్సాధ్యాభావాస్తేషాం ప్రత్యేకమపి సజాతీయత్వమేకస్మిన్నభావే నాస్తీత్యత ఉక్తమ్ తత్తత్సజాతీయా ఇతి. తదధికరణవృత్తిత్వాభావా ఇత్యుక్తతత్పదేన యావత్సాధ్యాభావపరామర్శాద్వహ్నిమాన్ ధూమాద్రూపసామాన్యాభావవాన్ వాయుత్వాత్ ఇత్యాదౌ సాధ్యాభావాత్మకతత్తద్వ్యక్త్యవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావయావద్రూపాధికరణాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరతస్తత్తదధికరణేతి. తథా చ ప్రాతిస్వికరూపేణైవ సాధ్యాభావానుపాదాయ తత్తత్సజాతీయతత్తదధికరణవృత్తిత్వాభావో గ్రాహ్య ఇతి భావః. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్య సజాతీయం ఘటత్వాదినా తదధికరణవృత్తిత్వాభావమా

సాజాత్యంచ సమానాసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతాన్యతరరూపేణ బోధ్యమ్। సాధ్యాభావశ్చపూర్వోక్త ద్వితీయరీత్యా ప్రత్యేతవ్యః।

తాదృశ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తేర్వారణాయ యత్న ఇతి-తథాచ సాధ్యసామాన్యాభావసజాతీయస్య తదధికరణవృత్తిత్వాభావస్య తత్రాసత్త్వాదదోషః- సాధ్యసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యైవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావో వ్యభిచారిణ్యపి సత్త్వాత్ సజాతీయ ఇత్యుక్తేః.

2—ననుఘటత్వేననిరూఢమవృత్తిత్వస్యాభావోఽప్యభావత్వాదినా ధూమసామాన్యాభావసజాతీయఏవేత్యతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమతఆహ- సాజాత్యంచేతి- యద్యపిసాధ్యాభావనిష్ఠం యత్సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాన్యతరరూపం తేనైవరూపేణ సాజాత్యంవాచ్యమ్- తథాచ వహ్నిసామాన్యాభావనిష్ఠం యత్తాదృశాన్యతరరూపం వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నినిష్ఠప్రతియోగితాకత్వ స్వరూపం తస్యనిర్వహ్నివృత్తిత్వసామాన్యాభావేఽసత్త్వాదసంభవః- తథాపి యావన్తస్సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాస్తావదన్యతమత్వ తద్భిన్నత్వాన్యతరరూపేణ సాజాత్యం వాచ్య మిత్యదోషః- సమనియతాభావానామైక్యాద్గగనాభావఏవ నిఖిలవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావఇతి మతేతు గగనాభావత్వ తదన్యత్వాన్యతర రూపేణైవ సాజాత్యంవాచ్యమ్- తేనఘటత్వేననిరూఢమ వృత్తిత్వాభావస్యైవ గగనత్వాది సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతయా ధూమసామాన్యాభావ సజాతీయత్వేఽపి నాతివ్యాప్తిః.

3 —సాధ్యాభావశ్చేతి-సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావోఽత్ర సాధ్యాభావపదేనోక్త ఇత్యర్థః-సాధ్యసాధ్యతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వ రూపప్రతిధర్మరీత్యాభిధానే ఘటత్వ

వ్యాప్యవృత్తిత్వ ।

విశిష్ట సాధ్యత్వాద్యభావస్యాపి సామాన్యాభావ ప్రత్యర్థతయా తత్తజ్జాతీయస్య తత్తదధికరణ వృత్తిత్వాభావస్యాపి - హే-తావసత్త్వాదసమ్భవస్స్యాదతస్తత్పరిత్యాగః - అత్ర సాధ్యవ్యాపకతా ఘటక సమ్బన్ధేనైవ సాధ్యవ్యాపకస్యాభావో గ్రాహ్యః తేనైక సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకస్య సమ్బన్ధాన్తరావచ్ఛిన్నాభావవతి హేతోర్వృత్తావపి న క్షతిః.

౪— యత్తు సాధ్యతావచ్ఛేదక సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకత్వం తేనైవ సమ్బన్ధేన సాధ్యాభావో నివేశనీయ ఇతి మతం తత్తుచ్ఛమ్ - యత్ర తాదాత్మ్యేన ప్రమేయత్వం సాధ్యం తత్ర తేన సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకం యత్ప్రమేయత్వాదికం తాదాత్మ్యేన తదవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావాప్రసిద్ధ్యా తత్రసద్ధేతావవ్యాప్తేః - ప్రమేయత్వేన ఘటపటోభయభేద స్వీకారేణ కథం చిత్ తాద్వ్యాప్తి వారణేఽపి వృత్తినియామక సమ్బన్ధేన సాధ్యతాయామవ్యాప్తేః - సాధ్యతావచ్ఛేదక సమ్బన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేః - కిఞ్చైవం ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః - సంయోగేన ధూమసామాన్యాభావస్యావ్యాప్యవృత్తితయా ధూమత్వేన ఘటాద్యభావస్యైవతాదృశస్య యావదన్తర్గతత్వేన తత్తజ్జాతీయస్య తదధికరణవృత్తిత్వాభావస్య వహ్నౌ సత్త్వాత్ - అస్మాకన్తు స్వరూప సమ్బన్ధేనాయః పిణ్డభేదస్యాపి ధూమవ్యాపకతయా వహ్న్యన్తదభావవద్వృత్తిత్వాదేవాతివ్యాప్తి నిరాసాదితి ధ్యేయమ్.

౫— ననుకపిసంయోగ్యేతద్వృక్షత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః- కపిసంయోగ సామాన్యాభావస్యాపి ప్రతియోగి వైయధికరణ్యఘటిత సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వేన యావదన్తర్గతత్వాత్ తజ్జాతీయస్య తదధికరణ వృత్తిత్వాభావస్య హేతావభావాదత ఆహ - వ్యాప్యవృత్తిత్వేతి - వ్యాప్యవృత్తిత్వమ్ అవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వం - తద్ధర్మ

తేన తత్తత్సాధ్యవదేకైకవ్యక్త్యవృత్తేస్సాధ్యసామాన్యాభావవతి వృత్తావపి హేతోర్నావ్యాప్తిః.

తద్వద్వృత్తిత్వాభావ స్తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య వ్యాపకస్య వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకః [తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తసమానాధిక-

---

రణధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకః సాధ్యవ్యాపకాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూపానవచ్ఛేదకత్వాదితి ధ్యేయమ్.

౭ — ద్వితీయరీతేః ప్రవేశస్య ఫలమాహ - తత్తత్సాధ్యవత్త్వేరితి- అభావవతి హేతోర్వృత్తావపి నావ్యాప్తిరిత్యర్థః.

౮ — వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాదేః ఫలమాహ - అసాధ్యవ్యావృత్తేర్వా సాధ్యస్యేతి

౯ — తత్తత్సాధ్యాభావేత్యాది- సామాన్యస్యేతి: సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకేత్యుక్తౌ వహ్నిసామాన్యాభావసజాతీయస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాధికరణ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకాభావస్యాప్రసిద్ధ్యా వ్యతిరేకిమాత్రేఽవ్యాప్తిరసక్తతదవి సాధ్యాభావస్య విశేషణమ్ - తథా చ నిర్వహ్నివృత్తిత్వస్య సామాన్యాభావస్య నిర్వహ్నివృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వాత్ సాధ్యాభావసజాతీయోఽప్రసిద్ధ్యదోషః.

౧౦ — నన్వేవమపి జలవృత్తిత్వావచ్ఛిన్ననిర్ధూమవృత్తిత్వాభావస్య నిరుక్తరూపత్వాత్ సాలినోపహత్యా సత్తాదావతివ్యాప్తిః - న చ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం పరిత్యజ్య స్వసమానాధికరణవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్యైవ ప్రతియోగితా విశేషణం వాచ్యమతో నోక్తదోష ఇతి - తథాపి గుణాదివృత్తిత్వాభావ సజాతీయస్య పూర్వోక్తగుణవృత్తిత్వవిశిష్టగుణానముపహిత్వాభావస్య హేతౌ సత్తాయాం గుణభిన్నే సత్తాదితాదవస్థ్యాత్ ప్రసక్త్యాహ తత్రాహ- తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తసమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో బోధ్య ఇతి- అయం భావః త్వాదిత్యాదినా - తత్రైవాతింక్తాస్తి నిర్వహ్నివృత్తిత్వసా

తేన తత్ర సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య కేవలత్వాభావస్య సాధ్యాభావవతి వృత్తావపి హేతౌ నాఽవ్యాప్తిః .

తద్వద్వృత్తిత్వాభావ స్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తి-త్వత్వవ్యాపక వ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగి-తాకః [తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాతిరిక్త సమానాధిక-

---

రణత్వానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపానవచ్ఛేద్యత్వాదితి ధ్యేయమ్.

౭ — ద్వితీయలక్షణే ప్రవేశ ప్రయోజనమాహ - తత్సాధ్యావ్య స్త్వితి - అభావవతి హేతౌ వ్యావృత్తావపి నావ్యాప్తిరిత్యర్థః.

౮ — వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాదేః ఫలమాహ - అవ్యాప్యవృత్తి-త్వాత్సాధ్యస్యేతి.

౯ — తత్తత్సాధ్యాభావవత్త్వాదీతి - సామాన్యతః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకీభూతావచ్ఛిన్నసామాన్యాభావసజాతీయకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య వారణే సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకాభావస్యాప్రసిద్ధ్యా వ్యతిరేకిమాత్రేఽవ్యాప్తిః రతస్తత్తదితి సాధ్యాభావస్య విశేషణమ్ - తథా చ నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్య సామాన్యాభావో నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాక-స్తత్సాధ్యాభావసజాతీయ ఇతి న దోషః.

౧౦ — న చైవమపి జలవృత్తిత్వత్వేన నిధూమవృత్తిత్వాభావస్య నిరుక్తరూపత్వాభావాత్ తత్రాతివ్యాప్తిః - న చ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం పరిత్యజ్య స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వమేవ ప్రతియోగితాయాం విశేషణం వాచ్యమ్ తేన నోక్తదోష ఇతి - తథాపి గుణకర్మాభావ సజాతీయస్య గుణకర్మాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావస్య [illegible] సత్తాద్యనధికరణ [illegible] సత్త్వాదితి [illegible] [illegible] - తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాతిరిక్త సమానాధి-కరణధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావో [illegible] - [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వా-

కేణ ధర్మేణావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకో వా] బోధ్యః - తేన సాధ్య

సామాన్యాభావాదేః సఙ్గ్రహః - అన్యథా వహ్నిసామాన్యాభా
వసజాతీయస్య సమానాధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియో
గితాకాభావస్య ప్రసిద్ధ్యా వ్యాప్తిప్రసఙ్గాత్ -

౧౧ — న చ నిర్ధూమత్వాది సజాతీయస్యానిర్ధూమవృ
త్తిత్వ ప్రత్యాదినా వహ్న్యన్యవృత్తే రభావస్య హేతౌ సత్త్వాద్ధూమ
వాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః - హేతుతా ఘటిత సమ్బన్ధా
వచ్ఛిన్నవృత్తితామాత్రనిష్ఠత్వేన ప్రతియోగితాయా నివేశని
యత్వేఽపి నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వేన జలవృత్తిత్వే జలాన్యని
ర్ధూమవృత్తిత్వే చ యో భావమాదాయాతివ్యాప్తితాదవస్థ్య
మితి వాచ్యమ్ - ఏతదన్యతరస్యైవ యద్వత్త్వాదద్వితీయ లక్షణ
ఘటకత్వస్వీకారాత్.

౧౨ — యద్యపి తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛి
న్నాభావా ఇత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే సమానాధికరణ ధర్మాదికం
ప్రవేశ్య నిషేధద్వయ ప్రవేశో నిరర్థకః - సర్వత్ర వ్యధికర
ణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన ఘటాద్యభా
వస్యైవ తాదృశ సాధ్యాభావ సజాతీయస్య సమ్భవాత్ - తథా
పి యథాశ్రుత నివేశే న వైయర్థ్యమ్.

౧౩ — యత్ర తాదాత్మ్యసమ్బన్ధేన హేతుతావచ్ఛేద
కో వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవత్తాదాత్మ్యస్య
కస్యాపి ప్రసిద్ధతయా తాదృశ తాదాత్మ్యస్య కేవలాన్వయిత్వే
న తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా వ్యాప్తిస్సాధ్యా దతో నిషేధద్వ
యగర్భతా -

౧౪ — యత్తు తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నా
భావా ఇత్యుక్తావసమ్భవాపత్తిః - వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న
సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః - తాదృ
శవృత్తిత్వత్వమపేక్ష్య లఘోర్వృత్తిత్వత్వమాత్రస్యైవోక్తాభా
వ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాదితి - తతుచ్ఛమ్ - గురోః ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వ మతేఽపి త్వన్మతే లక్షణకరణాత్ - అన్యథా

భావవద్వ్యక్తివిశేషవృత్తిత్వస్య పార్థివత్వాదివిశేషితసత్త్వ త్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య వా సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యాభావమాదాయ నాతిప్రసఙ్గః.

అత్ర చ హేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం బోధ్యమ్. తేన వహ్న్యభావవతి సంయోగేన ధూమస్యావృత్తావపి న దోషః.

మహాకాలభేదే సాధ్యే జన్యత్వవిశిష్టఘటాదేః కాలికసంబన్ధేన హేతుతాయామవ్యాప్తిప్రసఙ్గాత్. మహాకాలభేదాభావవద్వృత్తిత్వస్యైవాపేక్ష్య లఘునాఽవృత్తిత్వస్యైవ తత్రైవ మహాకాలభేదాభావవద్వృత్తిత్వాభావప్రతియోగితాయా అవచ్ఛేదాత్. మహాకాలభేదాభావసజాతీయస్య తద్వద్వృత్తిత్వాతిరిక్తసమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యాప్రసిద్ధేరితి ధ్యేయమ్.

౧౫ — తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వస్య ప్రయోజనమాహ — సాధ్యాభావవద్వ్యక్తివిశేషవృత్తిత్వస్యేతి. అభావమాదాయ నాతిప్రసఙ్గ ఇత్యన్వయః.

౧౬ — నను వ్యభిచారనిరూపకాధికరణవ్యక్త్యన్యత్వాభావస్యాపి సాధ్యాభావతయా తద్వద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య వ్యభిచారిణ్యసత్త్వాత్కథం నాతివ్యాప్తిరత ఆహ — పార్థివత్వాదీతి. పార్థివత్వవిశిష్టం యన్నిర్ధూమవృత్తిత్వం తద్వహ్నౌ నాస్తి వహ్నేరపార్థివత్వాదితి అతిప్రసఙ్గ ఇతి భావః. ఆదినా జలత్వాదిసఙ్గ్రహః.

౧౭ — వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నేత్యస్య ప్రయోజనమాహ — ద్విత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్యేతి. నిర్ధూమవృత్తిత్వవిశిష్టభేదోభయత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్యేత్యర్థః.

౧౮ — న దోష ఇతి. అన్యథా నిర్వహ్నిసంయుక్తత్వాభావస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వాభావాన్నిర్వహ్నివృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య చ ధూమేఽసత్త్వాదవ్యాప్తిరేవ స్యాదితి భావః.

ఇత్థం చ సాధ్యాభావేఽపి హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన కస్యచిదధికరణే వర్తమానత్వాగ్రాహ్యః - తేన జాతిమాన్ సత్త్వాదిత్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వస్యాప్రసిద్ధావపి న క్షతిరితి.

యద్వా యథాయథం సాధ్యసాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం

---

౧ — ఇత్థం చేతి - సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వస్య హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేనాఽఽపాదకత్వేఽర్థః తాదృశసమ్బన్ధేన హేత్వధికరణత్వాను ప్రవేశే గౌరవమవిలక్షణస్యేత్యాదిత్యుక్తమ్ - తథా చ హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన యత్కిఞ్చిదధికరణతావదవృత్తిత్వం సాధ్యాభావవిశేషణమిత్యర్థః - సత్తావత్త్వాదావిత్యాదిపదేన వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదేస్సంగ్రహః - తత్రాపి జాతిసామాన్యాభావాదేస్సాధ్యాభావత్వే తద్వ్యక్తిసంయోగసమ్బన్ధేన వ్యాప్తేరప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిసమ్భవాత్.

౨ — నను దర్శితవిశిష్టసత్త్వాదిత్యత్రావ్యాప్తిః - విశిష్టసత్త్వస్య సత్తానతిరేకేణ ద్రవ్యత్వాభావవతి గుణాదౌ ద్రవ్యత్వాభావసజాతీయస్య తద్వద్వృత్తిత్వాభావస్య హేతౌ సత్త్వాత్ - న చైవం విశిష్టహేత్వధికరణే వర్తమానస్యైవ సాధ్యాభావస్య గ్రాహ్యతయా తావతైవోక్తదోషభఙ్గసమ్భవాదితి వాచ్యమ్ - తథాపి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్రాతివ్యాప్తిః - సధూమవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య మహానసీయవహ్నౌ సత్త్వాత్ - న చ హేతుతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛేదేన తాదృశవృత్తిత్వాభావవత్త్వం వివక్షితమితి వాచ్యమ్ - నిర్ధూమత్వాదిసజాతీయం సధూమవృత్తిత్వత్వేన రూపేణ వహ్న్యవృత్తేరభావం తాదృశ్యేణ జలవృత్తిత్వస్య జలాన్యసధూమవృత్తిత్వోభయాభావమాదాయ వ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ అత ఆహ - యద్వేతి.

౩ — వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నధూమాభావసజాతీయస్య తద్వ్యక్తిభూతస్య తస్యైవాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన వహ్నిత్వాదినా వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాద్వ్యభిచారిణ్యేవ వ్యాప్తిరతోఽయం పక్ష ఇతి - తథా చ ధూ

తేషాం సజాతీయస్య వ్యాపకీభూతస్య వ్యాప్యవృత్తేరభావ
మాదిసామానాధికరణ్యాభావస్యాపి సాధ్యాభావత్వాత్ తద్వ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన ధూమత్వాదినా చ వహ్న్యవచ్ఛేదకం ప్రతి వ్యాపకత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిః.

౨౨ — తత్తద్వహ్న్యభావసజాతీయస్య తద్వ్యాపకీభూతాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన తత్తద్వహ్నిత్వేన ధూమాదికం ప్రతి వ్యాపకత్వాభావాదసంభవ ఇత్యత ఆహ తాదృశా సాధ్యాభావా ఇతి. సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకా ఇత్యర్థః. తత్తద్వహ్నిత్వాదికస్య న సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకమితి తదవచ్ఛిన్నాభావమాదాయ నాసంగతిః.

౨౩ — తాదృశసజాతీయత్వాద్యభావసామానాధికరణ్యం తాదృశయోరభావత్వాద్యభావవ్యతి [illegible] వ్యతిరేకిణ్యప్రసిద్ధమతః [illegible] తాదృశాభావానాం ప్రత్యేకం నిరూపితమపి సామానాధికరణ్యం [illegible] కేవలాన్వయిని [illegible] ప్రత్యేకం తత్తత్సజాతీయస్య తద్వ్యాపకీభూతాభావస్య [illegible] ధూమాదిసామానాధికరణ్యాభావవ్యాపకస్య [illegible] వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన వహ్నిత్వేన [illegible] వచ్ఛిన్నం ప్రతి వ్యాపకత్వ [illegible] తీయస్యేతి [illegible] యోగ [illegible] ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకేన [illegible]
[illegible]
[illegible]

౨౪ — [illegible]

[illegible]

[illegible] ధూమత్వస్య వహ్నిసంయోగా [illegible] ప్రతియోగి [illegible]

స్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన ధర్మేణ యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతి వ్యాపకత్వమవచ్ఛిద్యతే తద్రూపవత్త్వం గమ్యత్వమ్.

సాధనస్య తాదృశాభావప్రతియోగిత్వం తదవచ్ఛేదకత్వం వా సాధనతావచ్ఛేదకస్యేతి తు న వాచ్యమ్. ద్రవ్యం సత్త్వాదిత్యాదౌ సత్తాదేస్తాదృశాభావవ్యాపక గుణకర్మాన్యత్వవిశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతాదృశాభావప్రతియోగిత్వాదతివ్యాప్తేః - [illegible] సత్తాదేస్తాదృ

శ - అతో నోక్తదోష ఇత్యాహుః.

౨౯ — ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ వ్యాపకీభూతతాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకే‡ ధర్మేణ గుణకర్మాన్యత్వవిశిష్టసత్తాత్వాదినా‡ సత్తాదికమ్ ప్రతి వ్యాపకతానవచ్ఛేదాదవ్యాప్తేరాహ - యద్రూపావచ్ఛిన్నమ్ ప్రతీతి -

౩౦ — న చేదం గమనం స్పన్దత్వాదిత్యాదౌ తాదృశస్య గతిత్వాద్యభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన గతిత్వాదినాపి కాలిక సమ్బన్ధేన స్పన్దత్వవ్యాపకత్వాదతివ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ - తాదృశాభావస్య యత్ప్రతియోగితాయా అవచ్ఛేదకో ధర్మః తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సమ్బన్ధేన హేతువ్యాపకత్వస్యోక్తత్వాదితి భావః -

౩౧ — పక్షైః పరిష్కృతం మిశ్రలక్షణం నిరసితుమాహ - సాధనస్యేత్యాదినా - తాదృశేతి - ఉక్తవన్న - సాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తత్తత్సజాతీయ తద్వ్యాపకీభూతాభావేఽర్థః - తదవచ్ఛేదకత్వం వేతి - సత్తాత్వాభావసజాతీయతద్వ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం వేత్యర్థః -

౩౨ — ప్రథమదూషణమాహ - ద్రవ్యమిత్యాదౌ - తాదృశా భావేతి - సాధ్యాభావసజాతీయతద్వ్యాపకీభూతాభావేత్యర్థః -

౩౩ — ద్వితీయదూషణమాహ - జ్ఞేయం ప్రమేయత్వాది త్యాదినా - ప్రమేయత్వాదేరితి - న చ సామాన్యధర్మేణ విశే షాభావస్యాపి వస్తుతః [illegible] ప్రమేయత్వేన గగనాభావస్యైవ

‡ ద్రవ్యత్వాదినా ‡ పాఠాన్తరమ్

ష్ఠాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాదవ్యాప్తేశ్చ - ప్రమేయ
త్వావ్యధికరణ ప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేః -

వహ్నిగుక్త క్రమేణ సాధ్యాభావ సజాతీయస్య ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకం ప్రమేయత్వం తాదృశాభావాప్రసిద్ధిరితి వాచ్యమ్ - వహ్ని
త్వేన మహానసీయవహ్న్యభావమాదాయ ధూమసాధ్యకవహ్ని
వత్యవ్యాప్తిభియా సాధ్యాధికరణవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నాయా ఏవ
ప్రతియోగితాయాః ప్రవేశ్యత్వాత్ ప్రమేయత్వేన గగనాద్య
భావప్రతియోగితాయాశ్చ తథాత్వాత్ విషయత్వాపేక్షయా
గురోః ప్రమావిషయత్వస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాచ్చో
క్తావ్యాప్తితాదవస్థ్యాదితి భావః -

౩౮ — నన్వాస్తు యావన్తః సాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తత్త
త్సజాతీయానాం తత్తత్సమానాధికరణో యావద్వ్యావృత్త్యభావస్త
త్ప్రతియోగిత్వమేవ వ్యాప్తిః - వ్యావృత్తిత్వం ప్రకృతే
హేతు సామానాధికరణ్యవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
భిన్నత్వే సత్యభావత్వమ్ - తేన ధూమసామాన్యా
భావసమానాధికరణస్య తత్సజాతీయస్య చ వహ్నిధూ
మోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగిత్వేఽపి ధూ
మసాధ్యకవహ్న్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః - తాదృశోభయాభావస్య ని
రుక్తవ్యావృత్తిత్వాభావాత్ - ఏవఞ్చ యత్రాభావే ప్రకృతసా
ధ్యసామానాధికరణ్యవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వే
సత్యభావః స ఏవ సాధ్యాభావపదార్థః - తేనాభావవాన్ ప్రమే
యత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యప్రతియోగికస్య ఘటాద్యవృత్తిత్వాద్యవ
చ్ఛిన్నాభావస్యాధికరణే ఘటాదౌ వర్తమానస్య తత్సజాతీయ
హేత్వభావస్య నిరుక్తవ్యావృత్తిత్వాప్రసిద్ధ్యాపి నావ్యా
ప్తిః - ఇత్థఞ్చ ద్రవ్యం సత్త్వాదిత్యాదౌ గుణాన్యత్వాద్యభావ
స్యాపి నిరుక్తసాధ్యాభావత్వాత్ తదధికరణే గుణాదౌ వర్తమా
నస్య తత్సజాతీయాభావస్య నిరుక్తవ్యావృత్తిత్వాత్ ప్రసి
ద్ధైవ నాతివ్యాప్తిః - వాచ్యం ప్రమేయవదిత్యాదౌ తు వ్యధికర
ణధర్మావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాద్యభావ సమానాధికరణస్య విరు

యత్తు యావన్తస్తద్వృత్తిసాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతివ్యాపకత్వమవచ్ఛిద్యతే తద్రూపవత్త్వం తత్త్వమిత్యాహుః.

ద్ఘటత్వపటత్వాభ్యాం ప్రమేయాభావస్య ఘటత్వాదినా సాధ్యత్వాద్యభావస్యైవ నిరుక్తవ్యాపకవ్యావృత్తతాశాలినః ప్రతియోగితామాదాయ లక్షణసమ్భవ ఇతి యథాశ్రుతమేవ లక్షణం సమ్యగితి సప్రతీమ ఇతి ప్రాహుః ॥

౩౫ — వ్యాపకీభూతస్య సజాతీయస్యేత్యాది పదత్యాగేన లఘులక్షణమాహ—యద్వేతి—తాదృశా ఇతి. ప్రకృతసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావా ఇత్యర్థః ॥

౩౬ — అత్రాపి యత్సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకతా తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాభావానాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మైః తత్సమ్బన్ధేన యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతివ్యాపకత్వమవచ్ఛిద్యత ఇతి పర్యవసితార్థః - తేన గగనసంయోగత్వాదిత్యాదౌ గగనత్వాద్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకైః గగనత్వత్వాదిభిః కాలికసమ్బన్ధేన స్పన్దత్వాది హేతువ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేఽపి నాతివ్యాప్తిః - నవా వాచ్యత్వాద్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూపాప్రసిద్ధ్యైవ కేవలాన్వయిస్థలే లక్షణాసమ్భవే ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదిగ్రన్థావతారానుపపత్తిః ॥

౩౭ — నచ ధూమత్వేన ధూమాభావస్యైవ వహ్నిత్వేన ధూమవద్వృత్తేరభావత్వాత్ అయఃపిణ్డాన్యత్వాభావస్య చాయఃపిణ్డాన్యత్వలక్షణస్వరూపసమ్బన్ధేన భేదత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వాత్ తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వభేదత్వాదినా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతివ్యాపకతావచ్ఛేదాద్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ - యత్ప్రతియోగితాకాభావే స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవద్వృత్తిత్వవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వేన యాదృశప్రతియోగితాయా అవచ్ఛేదకధర్మస్య లక్షణఘటకత్వాదితి సఙ్క్షేపః.

౩౮ — సముదాయపదప్రవేశేన సాధ్యాభావీయలక్షణం

హేతువృత్తిమద్వృత్తియావత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావస్తద్వత్త్వం వ్యాప్తిః-

యేన సమ్బన్ధేన హేతుతా తేనైవ సమ్బన్ధేన వృత్తిమద్వృత్తియశ్చేత్యత్రాపి వృత్తిమత్త్వం బోధ్యమ్- తేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవహ్న్యభావవతి సంయోగేన వృత్తి

పరిష్కారవ్యాఖ్యా- హేత్వితి-[వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకానాం యావదభావానామేవ ధూమాదౌ సత్త్వాన్నావ్యాప్తిః. ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ సంయోగాది సంబన్ధావచ్ఛిన్నధూమాదిసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావస్య యావదన్తర్గతస్య వహ్న్యాదావసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః-] సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య ఘటత్వాదినాభావమాదాయ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరతో యావదన్తమిత్యుక్తమ్.

౨౯ — తాదృశవృత్తిత్వాభావవత్త్వమపి దైశికవిశేషణతయైవ గ్రాహ్యమ్ - తేన నిర్ధూమవృత్తిత్వాదిసామాన్యాభావస్యాపి కాలికాదిసమ్బన్ధేన వహ్న్యాదవృత్తిత్వాద్యావతో హ్రదాదౌఽపి నాతివ్యాప్తిరిత్యవసేయమ్.

౨౦ — వహ్నిమాన్ ధూమాద్వాచ్యజ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవత్త్వంయుక్తత్వాది సమనియతప్రతియోగితాకస్య సంయుక్తత్వాదిసామాన్యాభావస్య హేతావసత్త్వాత్, అతో వృత్తిమద్వృత్తియశ్చేత్యుక్తమ్-తదనుక్తావసమ్భవస్తు నాస్తి, తాదాత్మ్యసంబన్ధేన సాధ్యతావేవ నిరుక్తలక్షణగమనాత్, వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవత్తాదాత్మ్యప్రతియోగికస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ వస్తుగత్యా తాదృశవృత్తిత్వస్యావ్యాపకప్రతియోగితాకతయా తథావిధయావదభావస్యైవ హేతౌ సత్త్వాదితి ధ్యేయమ్.

౨౧ — యేన సమ్బన్ధేన హేతుతా వృత్తిమద్వృత్తియశ్చ

స్త్వదభావస్య జాత్యాదౌ వర్తమానస్య ఘటాభావసత్త్వేఽపి న క్షతిః.

త్వాత్తత్రాపి వృత్తిమత్త్వం తత్త్వేనైవ బోధ్యమితి భావః.

౨౧ — తదభావస్యేతి — త[illegible] — జాత్యాదావితి — సమవేతత్వఘటితజాతిత్వోక్త్యా సమ్బన్ధాన్తరేణ యోర్వృత్తిమాంస్తద్వ్యక్తిత్వస్య సమవర్తితమ్ — న క్షతిః నాతివ్యాప్తిః. హేతుతాఘటకసంయోగసమ్బన్ధేన యోర్వృత్తిమాంస్తద్వృత్తిత్వేన తాదృశాభావస్య యావదన్తర్గతత్వాదితి భావః.

౨౩ — అతివ్యాప్తిమతివ్యాప్తిత్వం దైశికవిశేషణతయా గ్రాహ్యమ్ — తేన వాచ్యం ద్రవ్యత్వాదిత్వాదౌ † వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వాత్ † భావవన్నిష్ఠ[illegible]ప్రతియోగితాకస్య సమవేతత్వసామాన్యాభావస్య హేతుతాఘటకసమవాయసమ్బన్ధేన వృత్తిమత్త్వే కాలికసమ్బన్ధేన వర్తమానస్య దైశికవిశేషణతయా ద్రవ్యత్వాదావసత్త్వేఽపి నావ్యాప్తిః.

౨౨ — ఇత్యత్రాపీత్యపి శబ్దేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిగతి హేతుతాఘటకసమ్బన్ధేనైవ గ్రాహ్యేత్యపి[illegible] — తేన తత్ర ధూమావయవాన్యతావాభావస్యాపి పూర్వోక్తవ్యక్తిత్వ[illegible]సాధ్యాభావత్వేన వహ్నివ్యతిరేకసమ్బన్ధసామాన్యే[illegible] వృత్తి[illegible]దభావస్య తత్ర ధూమావయవనాశకాలీనద్రవ్యవృత్తి ధూమహేతావసత్త్వేఽపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర నావ్యాప్తిః.

౨౪ — [పరస్పరతో యత్రాన్యతరగుణస్య ద్రవ్యత్వాదేస్సాధ్యతా యత్ర వ్యక్తిసత్త్వాదిహేతౌ తత్రాతివ్యాప్తిః — విశిష్టసత్త్వాభావవ్యాప్తిత్వం ద్రవ్యాన్యతరస్మిన్ గుణే తాదృశవిశిష్టసత్తా[illegible] అపి వృత్తేః అతో వ్యతిరేక ద్వయోరప్యవృత్తిత్వాత్ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావాత్తద్వ్యక్త్యవచ్ఛిన్నాధికరణతాకధర్మవత్త్వమేవ వ్యాప్తిరుక్తేత్యతి — అ[illegible]సాధ్యాభావవద్వృత్తి

---

† వాచ్యత్వత్వేన ఘటాద్య † పాఠాన్తరమ్.

సాధ్యాభావశ్చ పూర్వవద్బోధ్యః-

త్వం స్వరూపసంబన్ధేనైవ నివేశ్యం న హేతుతాఘటకసం
బన్ధేన - తథా సత్యధికరణతామాత్రస్యైవ సంయోగాదిస
మ్బన్ధేనావర్తమానత్వాద్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యా
ప్త్యాపత్తేః - అతఏవ మహాకాలాన్యఘటాదిత్యాదౌ కాలి
కాదిసంబన్ధేన హేతావపి నాతివ్యాప్తిః - స్వరూపసంబన్ధే
న మహాకాలవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యైవ మహాకాలభేదాదని
ష్టస్య కాలికసంబన్ధావచ్ఛిన్నఘటాధికరణతాయామసత్త్వాత్]
అన్యథా సాధ్యాభావవతి మహాకాలే హేతుతాఘటకకాలికసం
బన్ధేన వృత్తిత్వాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవ తా
దృశసంబన్ధేన వృత్తిమాన్ యస్తద్వృత్తిత్వేనాతివ్యాప్తే
ర్దుర్వారత్వాపత్తేరితి యుక్తముత్పశ్యామః)

౪౬ — నను సాధ్యప్రతియోగికాభావమాత్రస్య ప్రవే
శే ధూమస్య తత్తద్వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వాద్వహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః - సాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నా
భావస్య ప్రవేశే తు గగనాదేస్సాధ్యత్వే ద్రవ్యత్వాదావతివ్యా
ప్తిః - తాదృశసాధ్యాభావస్య కేవలాన్వయిత్వాత్ - ఏవం
ఘ్రాణగ్రాహ్యగుణవాన్ ప్రమేయవాన్ వా పృథివీత్వాదిత్యా
దావవ్యాప్తిః - తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేః
అత ఆహ - సాధ్యాభావశ్చేతి - పూర్వవదితి - ప్రకృతసాధ్య
వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో వ్యాప్య
వృత్తిశ్చాభావో౽త్ర సాధ్యాభావశబ్దార్థ ఇత్యర్థః - యథా
శ్రుతే సాధ్యాభావత్వప్రవేశేనాసఙ్గత్యాపత్తేః

౪౭ — అత్రాపి యేన సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకతా
తేన సమ్బన్ధేన తాదృశరూపావచ్ఛిన్నాభావో బోధ్యః - తే
న జ్ఞానవానాత్మత్వాదిత్యాదౌ స్వరూపసమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యా
పకస్య ప్రమేయత్వాదేః కాలికసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాభావాధిక

కణ సమవేతత్వాభావస్య స్పన్దత్వాదినిష్ఠస్య హేతావసత్త్వా దపి నక్షతిః.

౮౮ — యత్తు సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన తాదృశరూపావచ్ఛిన్నాభావానాం వివక్షణాత్ జ్ఞానవానాత్మత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః. కాలికసమ్బన్ధేన ప్రమేయత్వాభావస్య సాధ్యతాఘటకసమవాయసమ్బన్ధానవచ్ఛిన్నత్వాత్. ఇత్థఞ్చ వ్యాపకతాపి తేనైవ సమ్బన్ధేన గ్రాహ్యా. తేన ప్రమేయతయా సాధ్యవ్యాపకస్య జ్ఞానాదేః సాధ్యతాఘటకసమవాయసమ్బన్ధేనాభావవతి హేతౌ ర్వర్తమానత్వేఽపి ద్రవ్యం పృథివీత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిరితి. తత్తుచ్ఛమ్. వృత్త్యనియామకసమ్బన్ధేన సాధ్యతాయాం తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యా సద్ధేతావవ్యాప్తేః. ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తేశ్చ. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవ సంయోగసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాభావస్య వ్యాప్యవృత్తితయా తద్వద్వృత్తిత్వాభావస్యాపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వాత్. ప్రమేయం ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన సాధ్యతాయామవ్యాప్తేశ్చ. సాధ్యతాఘటకతాదాత్మ్యసమ్బన్ధేన ప్రమేయత్వాదేరేవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తత్సమ్బన్ధేన తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః [ప్రమేయత్వేన ఘటపటోభయాభావస్యాభ్యుపగమేఽపి తస్య నిరుక్తప్రతియోగివ్యధికరణత్వాభావేన లక్షణాఘటకత్వాత్] ఇతి దిక్.

౮౯ — వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః. వహ్నిసంయోగాభావస్యాపి సాధ్యవ్యాపకతయా తదభావాత్మకవహ్నిసంయోగవద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యైవ ఘటాదినిష్ఠస్య హేతావభావా దతో వ్యాప్యవృత్తిత్వేనాభావో విశేషితః.

౯౦ — వస్తుతస్తు నిరుక్తసాధ్యాభావాధికరణత్వమవశ్యం

దైశికవిశేషణతయా నివేశ్యమ్ । అన్యథా ద్రవ్యం గుణాది
త్వాదౌ ద్రవ్యత్వాభావస్య కాలికసంబన్ధేనాధికరణే గుణత్వవ
వృత్తేః ద్రవ్యత్వాభావవత్సమవేతత్వసామాన్యాభావస్య జ్ఞా
నాదినిష్ఠస్య హేతావసత్త్వాదవ్యాప్త్యాపత్తేః । తథా చ వహ్ని
సంయోగాద్యాత్మకాభావస్య తాదృశసంబన్ధేనాధికరణా
ప్రసిద్ధ్యా తమాదాయ వ్యాప్తివారణార్థం సమవాయవృత్తి
పదమ్ । పరస్పరరూపవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదౌ నిత్యత్వా
దినా రూపాభావస్య తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నాభావతయా ప్ర
ద్రవ్యత్వసమవేతత్వాభావస్య నిత్యరూపాదినిష్ఠస్య హేతావసత్త్వా
దవ్యాప్తిరతో వ్యాప్యవృత్తిపదమ్ । న చ తథాప్యవ్యాప్యవృ
త్తిత్వాద్యుక్తదోషతాదవస్థ్యమ్ । యత్ప్రతియోగితాకాభావే
సాధ్యావచ్ఛేదకసంబన్ధేన సాధ్యావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నవద్వృత్తి
త్వస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వస్య చ ద్వయో
ర్వ్యతిరేకః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నతాదృశ
ప్రతియోగితాకాభావసముక్తత్వాత్ । [రూపవాన్ పృథివీత్వా
దిత్యాదౌ] నిత్యత్వాదినా రూపాద్యభావస్య వ్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్నాభావభిన్నస్య సావచ్ఛేదకీభూతనిత్యత్వాద్యవచ్ఛి
న్నవద్వృత్తిత్వాదవశ్యదాసః । ఏతేన సంయోగాభావత్వాది
సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా ప్రతియో
గివైయధికరణ్యఘటితసాధ్యవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వేఽపిన
వ్యాప్యవృత్తిపదవైయర్థ్యమితి ధ్యేయమ్ ।

౫౧ — నను వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావాలోకాది
వృత్తిత్వాదినా ఽలోకత్వావృత్తి సామాన్యాభావోఽపి సాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వాభావయోర్వదన్తర్గతః । సంయోగాదిసమ్బ
న్ధావచ్ఛిన్నవహ్నిసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వసత్త్వాల్లో
కావృత్తిమధ్యనివేశాత్ । ఏవమిన్ధనత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభా
వాధికరణీభూతమహానసవృత్తిత్వాదస్మహానసవృత్తిత్వాత్

తద్వద్వృత్తిత్వాభావోఽపి స్వవ్యాపక తత్త
త్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకప్రతియోగితా

దినాయోభావః సోఽపి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావయోరవ
ఽన్యతరత్వస్య యోర్ధూమాదావసత్త్వాదసమ్భవ ఇత్యత ఆహ ।
తద్వద్వృత్తిత్వాభావోఽపీతి। మిశ్రలక్షణ ఇవాత్రాపి తత్త
త్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపక వ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మా
నవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య ప్రవేశే ఆలోకావృత్తిత్వావచ్ఛి
న్నాభావస్య హేతావసత్త్వాద్వహ్నిమాన్ ధూమాది
త్యాదావవ్యాప్తిరతోఽన్యథా వ్యాచష్టే । స్వవ్యాపకేతి ।
స్వం ప్రతియోగితా, తద్వ్యాపకీభూతం యత్ తత్తత్సాధ్యాభా
వవద్వృత్తిత్వత్వం, తద్వ్యాపక ప్రతియోగితాక ఇత్యర్థః ।
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధారణ సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభా
వస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వాద్వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరత ఉక్తం
తత్తదితి; తథా చ నిర్ధూమవృత్తిత్వాభావస్యైవ స్వవ్యాపకతత్త
త్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకతయా త
స్య వహ్న్యభావసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరితి భావః ॥

నను — స్వనిష్ఠవృత్తిత్వత్వరూపేణ వృత్తిత్వసామాన్యాభా
వస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ
సమనియత ప్రతియోగితాకస్య హేత్వన్తరే వృత్తేః స్వస్మిన్న
సత్త్వాద్ధేతుమాత్రేఽసమ్భవాపత్తిరతః కల్పాన్తరమాహ।
తత్తదితి। సమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య
యావదభావస్యైవ వ్యభిచారిణ్యతిప్రసఞ్జకత్వాదతిరి
క్తాన్తమ్। అత్రాపి నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వస్య సామాన్యతస్సా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తసమానాధికరణధర్మతయా త
దవచ్ఛిన్నసామాన్యాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్వారణా
యోగాత్ తత్తదిత్యుక్తమ్। నచైవమపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న

కస్తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తేన స

ద్రవ్యత్వాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన ఘటవృత్తిత్వజాతిత్వస్య తరాభావమాదాయ ద్రవ్యం పృథివీత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః। హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వభిన్నవృత్తిత్వేనాపి ప్రతియోగితాయా విశేషణీయత్వాత్ - అత ఏవ తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావా ఇత్యుక్తౌ వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః। సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నం యద్ధేతుతాఘటకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వభిన్నవృత్తి ప్రతియోగిత్వం తాదృశప్రతియోగితాకస్యవృత్తిమద్వృత్త్యభావస్యాప్రసిద్ధేరతో నిషేధద్వయగర్భతా। తేన ఘటత్వాదినా తాదృశవృత్తిత్వాభావమాదాయైవ లక్షణసఙ్గతేః॥

౫౩ — కేచిత్తు తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాయా వస్తోఽభావాశత్వేన లాఘవాద్వక్తుముచితమ్। తథాపి వాచ్యం ప్రమేయాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన హేతోర్గగత ఏవ సాధ్యాభావవత్తాదాత్మ్యయోః తాదృశతాదాత్మ్యత్వావచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరతో నిషేధద్వయగర్భతా। ఇత్థం చ విరుద్ధఘటత్వపటత్వాభ్యామేవ తాదృశవృత్తిత్వాభావస్సిద్ధ ఇతి వదన్తి -

౫౪ — యత్తు వృత్తిత్వస్యాపేక్ష్య గురోర్వాచ్యత్వాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతయా కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తిభియా తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావో నోక్త ఇతి - తత్తుచ్ఛమ్ - గురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమాదృత్యైవ లక్షణకరణాత్। అన్యథైతత్కల్పే వృత్తిమద్వృత్తిపదవైయర్థ్యాపత్తేః। వృత్తిత్వత్వమాత్రస్య తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తసమానాధికరణధర్మతయైతదవచ్ఛిన్నాభావమా

మానాధికరణేన వృత్తిత్వవృత్తినా వా ధర్మేణానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో బోధ్యః-

---

తాయా వ్యాప్త్యసమ్భవాత్, కించైవం గురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే తద్ఘటభిన్నం ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిరపి స్యాత్ - తద్ఘటవృత్తిత్వాపేక్షయా గురుత్వేన తద్ఘటభేదాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః తద్ఘటవృత్తిత్వస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాతిరిక్తసమానాధికరణధర్మతయా తదవచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణఘటకత్వాత్ - ఏవం స్నేహశూన్యం ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ స్నేహశూన్యత్వాభావవద్వృత్తిత్వత్వాదేః జలవృత్తిత్వాపేక్షయా గురుత్వేన తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యాఽతివ్యాప్తిర్వ్యాప్తిశ్చేత్యాదిక్॥

౫౫ — యస్య కస్యచిత్సామానాధికరణ్యమర్యాదయా వర్తమానత్వప్రతియోగితాసమానాధికరణత్వనివేశాపేక్షయా లాఘవమనుసృత్యాహ । వృత్తిత్వవృత్తినా వేతి । సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవృత్తినా వేతి పాఠే సాధ్యాభావవత్పదం సంపాతాయాతమ్ - యద్యపి వృత్తిత్వవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య ధూమత్వాది సామాన్యాభావస్య ఘటాద్యన్యత్వాభావస్య చ యావదన్తర్గతస్య హేతావసత్త్వాద్వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావసమ్భవః । తాదృశధర్మానవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వనిష్ఠప్రతియోగితాకాభావవిశేషణేఽపి ఘటభేదత్వేన ఘటభేదనిరూపితవృత్తిత్వాన్యతరాభావస్య తాదృశస్య హేతావసత్త్వాత్ । తథాపి పూర్వవదత్రాపి కల్పే హేతుతాఘటకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వభిన్నావృత్తిత్వేనాపి ప్రతియోగిత్వం విశేషణీయమిత్యాశయః స్వరూపేణ వృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వనిష్ఠప్రతియోగితాకాభావ ఏవ తాదృశవృత్తిత్వత్వాతిరిక్తవృత్తిత్వవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం విశేషణీయమిత్యపి కశ్చిత్.

తేనాలోకాద్యవృత్తిత్వేన యో వహ్నిసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య యశ్చైతద్ధనత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావాధికరణీభూతమహానసవృ

౫౬—వృత్తిత్వవ్యక్తీనాం ధర్మిణ ఏవేతి పాఠస్తు భూతత్వాత్యన్తాభావమాదాయాసంభవభయాదేవ ధర్మిణ ఏవేతి కల్పాన్తరోల్లేఖః। తథా చ ధూమవత్త్వేక్య ఘటభేదత్వాదిసాధ్యకవృత్తిత్వత్వాతిరిక్తధర్మత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ నాసంభవః। నాప్యంశతః ప్రమేయత్వాదిసాధ్యకే తు తాదాత్మ్యేన హేతావిరుద్ధ ఘటత్వఘటత్వాభ్యాముభయవృత్తిగగనాదినావావృత్తిత్వాభావమాదాయ లక్షణసమన్వయ ఇతి ధ్యేయమ్।

౫౭—స్వవ్యాపకతత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేనైవ త్వాన్యవృత్తిత్వమాహ। ఆలోకాద్యవృత్తిత్వేనేతి। నిరుక్తవహ్న్యవృత్తిత్వస్యేతి ప్రతియోగితాయాం తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వప్రవేశస్యావశ్యకత్వాత్। న చ స్వవ్యాపకవృత్తిత్వత్వేనైవ తస్యోక్తత్వాదాలోకాద్యవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య వారణసంభవాత్ప్రతియోగితావ్యాపకత్వాదికం తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వే వ్యర్థమితి వాచ్యమ్। ఆలోకాద్యవృత్తిత్వవృత్తిత్వాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణాయ తస్యావశ్యకత్వాత్ - స్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాశ్రయనిష్ఠత్వస్యాభావప్రతియోగి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వరూపపర్యవసితార్థకతత్తత్సాధ్యాభావవతః సత్యేవ నివిష్టతయా వ్యర్థతాభావాత్ ప్రసక్తావతారాచ్చేతి భావః॥

౫౮—తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వస్య ఫలమాహ। యశ్చేత్యాదినా। ఘటత్వాదేః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్తదవచ్ఛిన్నవహ్న్యభావస్య లక్షణాఘటకత్వాదాహ। ఇన్ధనత్వేతి। ఇన్ధనత్వావచ్ఛిన్నసామాన్యాభావస్య మహానసాదావసత్త్వాత్తథాయ ఉపరక్తవహ్న్యభావేతి॥

త్తిత్వాదేరభావస్య ధూమాదౌ స్వనిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవిరహస్య చ హేత్వన్తరవృత్తేస్స్వస్మిన్నసత్త్వేఽపి న క్షతిరిత్యాహుః-

౫౯ — తాదృశవృత్తిత్వత్వస్యైకప్రతియోగితాకత్వస్యానుక్తావసంభవ ఏవ సాధ్యస్య తు వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ తావవ్యాప్తిమాత్రం ప్రమేయమాత్రస్య హేతుతాస్థలేఽపి తత్త్వప్రమేయనిష్ఠవృత్తిత్వాభావస్య ప్రమేయాన్తరవృత్తేః తత్త్వప్రమేయే విరహాదిత్యావేదయితుం సర్వసాధన సాధారణ్యాహ। స్వనిష్ఠేతి। స్వనిష్ఠం యత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం తత్సామాన్యాభావస్యేత్యర్థః-

౬౦ — అత్ర ఘటత్వాదౌ సాధ్యే స్వీయవిశేషణతయా ఘటాన్యత్వాది హేతావతివ్యాప్తిః సాధనస్యైవ హేతుతాఘటకసమ్బన్ధేన వృత్తిమత్తయా తన్నిష్ఠస్యైవ యావదభావస్య హేతౌ సత్త్వాత్। నచైతస్య విరుద్ధత్వాత్సాధ్యసమానాధికరణత్వేన హేతువిశేషణాదేవ నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ - తథాపి ద్రవ్యత్వాదౌ సాధ్యే స్వీయసమవాయాదినా గత్వాది హేతావతివ్యాప్తిః। తాదృశసమ్బన్ధేన హేతోరేవ వృత్తిమత్తయా తన్నిష్ఠస్య యావదభావస్య సాధ్యసామానాధికరణ్యస్య చ హేతౌ సత్త్వాత్। ఏవం మహాకాలాన్యో ఘటాదిత్యత్ర కాలికసమ్బన్ధేన హేతావతివ్యాప్తిః। తత్ర హేతుతాఘటకకాలికసమ్బన్ధేన మహాకాలవృత్తేస్తేన సమ్బన్ధేన తదవృత్తిత్వాసంభవాత్ । సామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వాత్ । అన్యథా ఘటాది హేతావపి ఖణ్డకాలావచ్ఛేదేన మహాకాలవృత్తిత్వాభావసత్త్వాదతివ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ । ఏవం ద్రవ్యత్వాదేస్సాధ్యత్వేఽవృత్తిగగనాది హేతావతివ్యాప్తిః విశిష్టసత్తాయా మవ్యాప్తిత్వ-ద్ద్రవ్యాన్యస్మిన్ గుణాదౌ విశిష్టసత్తాయా వృత్తిమత్త్వాదితి వదన్తి॥

అన్యేతు వృత్తిమద్వృత్తయో యావన్త

౬౧— యదిచ వృత్తిమద్వృత్తయో యావన్తస్తావత్ప్రత్యేకాభావవద్వృత్తిత్వాభావాస్తద్వత్త్వం వచ్ఛిన్నాధికరణతా సామాన్యక ధర్మవత్త్వమిత్యుచ్యతే । తదా నైతేషామేకో౽పి దోషః పదమాదధాతి । వృత్తిమద్వృత్తయ ఇత్యాదౌ సర్వత్రైవ ద్వైతీయ విశేషణతానవచ్ఛిన్నైవ వృత్తిర్నివేశనీయా త్వాత్ అన్యథా అధికరణత్వమాత్రస్యైవ సంయోగాదిసమ్బన్ధేనావర్తమానత్వాద్ద్రవ్యత్వవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తి ప్రసఙ్గాదితి ధ్యేయమ్॥

౬౨ — అన్యేత్విత్యాది। అత్ర సాధ్యాభావకూటాధికరణ వృత్తిత్వస్య ఘటత్వాదినా అభావమాదాయ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరత ఉక్తం యావన్త ఇతి - తథా చ తాదృశవృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్య తత్ర హేతావసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః । న చ తాదృశవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావవత్త్వోక్తావపి తాదృశాభావత్వస్య నాసమ్భవతీతి వాచ్యమ్ । తథాపి తాదృశవృత్తిత్వత్వేన ఘటాదేరభావమాదాయాతివ్యాప్తేస్సమ్భవాత్ -[న చ తాదృశవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతాదృశవృత్తిత్వత్వాతిరిక్తాప్రతియోగికాభావవత్త్వముచ్యతామితి వాచ్యమ్ - కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తేస్తాదృశవృత్తిత్వాతిరిక్తాప్రతియోగికతాదృశవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః] - తాదృశవృత్తిత్వత్వస్య గురుతయా తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేశ్చ । అత ఏవ తాదృశవృత్తిత్వ సామాన్యాభావవత్త్వముపేక్షితమ్ । కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తేశ్చ। వాచ్యత్వాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య జ్ఞేయత్వాది హేతావభావాదితి భావః.

౬౩ — ఇత్థమపి వాచ్యత్వాభావకూటాధికరణ వృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్యైవ యావదన్తర్గతస్య వృత్తిగగనాది నిష్ఠస్య

సాధ్యాభావ సముదాయాధికరణ వృత్తిత్వాభా వాస్తద్వత్త్వమ్-

సత్త్వాదిహేతావసత్త్వాదిసాధ్యకే ద్రవ్యత్వాది
త్వాభావవ్యాప్తిరతో వృత్తిమద్వృత్తయ ఇత్యుక్తమ్। తథా
చ సత్త్వస్య వృత్తిమద్వృత్తిత్వాత్ న నిరుక్తయా తదన్తర్గత
త్వం కిన్తు ఘటత్వాదిసాధ్యకవృత్తిత్వాభావస్యైవ స చ
ద్రవ్యత్వాదిహేతౌ వర్తత ఏవేతి నావ్యాప్తిః॥

౬౮ — అత్ర వృత్తిమత్త్వాదికం పూర్వలక్షణదిశా దేయమ్। తేన ప్రాగుక్తదోషః॥

౬౯ — సముచ్చయశ్చ యది మిలిత్వా గోత్వాదిత్యాదౌ కాలికసమ్బ
న్ధేన హేతావతివ్యాప్తిః। మహాకాలస్యాపి కాలికసమ్బన్ధేన
ప్రతియోగ్యనవ్యత్వాభావకూటవత్త్వేన తత్ర యా హేతుతా ఘటిత
సమ్బన్ధేన వృత్తిస్తస్యా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ
వృత్తిమద్వృత్తిత్వాత్। న చ దైశికవిశేషణతయా సాధ్యా
భావకూటవత్త్వం వివక్షితమ్ అతస్తాదృశకూటాధికరణప్రతి
యోగ్యవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య ఘటాదివృత్తేర్గో
త్వాదిహేతావసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్। ఘటత్వాభా
వవాన్ పటత్వాదిత్యాద్యభావసాధ్యకేఽవ్యాప్తిప్రసఙ్గాత్।
సాధ్యాభావకూటాన్తర్గత తస్య ఘటత్వరూపసాధ్యాభావస్య
విశేషణతయాధికరణాప్రసిద్ధేః। విశేషణతయా వృత్తిమతా
మేవ సాధ్యాభావానాం ప్రవేశే తు ఘటత్వాభావవాన్ ద్రవ్య
త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః। వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యా
భావస్యైవ తత్ర దైశికవిశేషణతయా వృత్తిమత్త్వాయా త
త్కూటాధికరణవృత్తిత్వాద్ద్రవ్యత్వస్యాపి తాదృశధర్మావ
చ్ఛిన్నస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వాత్। ఏవఞ్చ కాలికసమ్బన్ధా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకే ఘటత్వాభావసాధ్యకే జ్ఞా
నాదిహేతావవ్యాప్తిః। ఘటత్వాభావఘటితకూటస్య దైశిక

తాదృశవృత్తిత్వాభావశ్చ స్వవ్యాపక తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకప్రతియోగితాకో బోధ్యః ప్రయోజనం చోక్తప్రాయమ్-

---

౧ విశేషణతాసమ్బన్ధేన యదధికరణం తద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య వృత్తిమతి శబ్దాదౌ ప్రసిద్ధ్యా స్వజ్ఞానాదినా తాదృశాభావాదినిబేన్న । సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవత్త్వబుద్ధేః సంసర్గతయా ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూయస్సమ్బన్ధస్తేన సమ్బన్ధేన వృత్తిమత్సాధ్యాభావకూటస్య తాదృశసమ్బన్ధేనైవ [illegible] త్వాత్ . సంయోగాభావవాన్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ సంయోగాదిరూపసాధ్యాభావో న తాదృశసమ్బన్ధేన వృత్తిమాన్ [illegible] చ్ఛిన్నసమవాయాదిసమ్బన్ధేనైవ సంయోగాదినిశ్చయస్య తద్వదభావధీవిరోధిత్వాదతో న తత్రావ్యాప్తిః। కేవలాన్వయిని చ తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవత్తాబుద్ధిర్విషయీ [illegible] సర్వం హి ఘటత్వేన వాచ్యత్వం నాస్తీతి బుద్ధేః ఘటత్వేన వాచ్యత్వవత్తాజ్ఞానానుదయాత్ తద్వత్త్వావభావ [illegible] ప్రతిబన్ధకత్వాదినా ఘటత్వాదినా తాన్నిశ్చయస్య ప్రతిబన్ధకత్వాదేవ తాదృశవ్యాప్తేరుక్తత్వాత్ః-

౭౬ తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వప్రవేశ ఎవ సమవాయాదిపదం సార్థకం ధూమవత్వాత్ ప్రాగభావవృత్తిత్వాభావం వ్యాదాయ । తాదృశేతి స్వప్రతియోగితా తద్వ్యాపకం యత్ సాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వత్వం తద్వ్యాపకప్రతియోగితాకత్వం బోధ్యః ।-

౭౭ ప్రయోజనం చేత్థం [illegible] వృత్తి సామాన్యాభావస్య సాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య యావదన్తర్గతస్య [illegible]

వత్త్వాదవ్యాప్తిరతః స్వవ్యాపకేతి । తథాచాలోకాభావవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావప్రతియోగిత్వస్య వ్యాపకం న నిర్వహ్నివృత్తిత్వత్వం ధూమవత్త్వాదౌ వ్యభిచారాదిత్యయమభావోఽన లక్షణఘటక ఇతి నావ్యాప్తిః । ప్రతియోగితాయాం తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వానుక్తౌ వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాద్యవ్యాప్తిః । ప్రతియోగితావ్యాపకసాధ్యాభావకూటవద్వృత్తితాత్వకస్య ఘటవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య యావదన్తర్గతస్య హేత్వభావసత్త్వాత్ తదుపాదానే చ తాదృశాభావప్రతియోగిత్వం న వాచ్యత్వాభావకూటాదికరణవృత్తితాత్వవ్యాపకం ఘటవృత్తిత్వే వ్యభిచారాదిత్యస్య లక్షణాఘటకత్వాన్నావ్యాప్తిరితి భావః ।

(౮) అత్ర ప్రతియోగితాన్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నాగ్రహ్యః । తేనేదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటవృత్తిత్వత్వేన రూపేణ వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య ఘటాన్యత్వాదివృత్తేః హేత్వభావసత్త్వేఽపి నావ్యాప్తిః । సార్వభౌమమతే చైకవిశిష్టాపరత్వమేవోభయత్వం తేన ఘటవృత్తిత్వఘటాన్యవృత్తిత్వోభయాభావకూటాదాయాపి నావ్యాప్తిః* । తత్ప్రతియోగితాయాః తాదృశవృత్తిత్వత్వావ్యాపకత్వాదితి ధ్యేయమ్ ।

స్వవ్యాపకస్వదళస్య పూర్వలక్షణోక్తైవ వ్యావృత్తిః తాదృశవృత్తితాత్వవ్యాపకత్వదళస్య న ప్రాగివ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వ్యావృత్తిః । తత్ప్రమేయత్వేన సాధ్యసాధ్యాభావకూటానధికరణత్వాత్ కిన్తు కేవలాన్వయిస్థల ఏవేత్యాశయేనాహ । ఉక్తప్రాయమితి । న చ స్వవ్యాపకత్వాద్యపేక్షయా లాఘవాత్సాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావాప్రవయావన్నివేశ్యతామ్ - తాదృశవృత్తిత్వత్వేన ఘటాదరభావకూటాదాయ కేవలాన్వయిని లక్షణసమన్వయాదితి వాచ్యమ్ ।

---

*భావస్య చ ఇతి పాఠాన్తరమ్

సాధ్యాభావాధికరణ వృత్తిత్వత్వవ్యాపక ప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవాభావస్య వృత్తిమద్వృత్తిత్వా ద్వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరతస్సముదాయేతి॥

వహ్న్యనూనధూమా దిదం వాచ్యం తన్న యుక్తా ద్వివిధా దా సర్వత్రాప్రసిద్ధ్యాపత్తేః-నిర్వహ్నివృత్తిత్వత్వస్యవృత్తిత్వత్వాపేక్షయా గురుత్వేన వహ్న్యభావకూటాధికరణవృత్తిత్వత్వస్యావ్యాప్యత్వాభావకూటవద్వృత్తిత్వత్వాదేః ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేన తదవచ్ఛిన్నాభావస్యాప్రసిద్ధిరిత్యాశయః॥

౭౦—నను వృత్తిమద్వృత్తేరియం వస్తుసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకాభావానాం ద్వయోర్ప్యక్యపోద్యతాంకృతం కూటనివేశే నేత్యతఆహ। సాధ్యాభావేతి। సాధ్యప్రతియోగికాభావేత్యర్థః। వ్యధికరణేతి। సాధ్య ప్రతియోగికాభావ వద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్య వృత్తిమన్నిష్ఠత్వాదతిభావః। అతఇతి। తథాచ ధూమాభావకూటాధికరణ వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య నిర్ధూమవృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్యైవ వహ్న్యాదిహేతావభిత్వాన్నవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః- నచైవం గగనాభావవాన్ వాచ్యత్వాదిత్యత్రావ్యాప్తిః- గగనస్యాపి సాధ్యాభావతయా తదధికరణాప్రసిద్ధేరితి వాచ్యమ్। వృత్తిమత్త్వేనాపి సాధ్యాభావస్య విశేషణీయత్వాత్। నత్వేవమపి గగనస్య సాధ్యాభావవిరహాత్వేనాభావాచ్చేతి భావః॥

౭౧—అత్ర సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వత్వవ్యాపక ప్రతియోగికేత్యత్ర సముదాయపదస్య ఫలం మూలే గ్రన్థకృతైవోక్తమ్। ప్రతియోగితావ్యాపకం సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వత్వమిత్యత్ర సముదాయపదస్య ఫలంతు నానాలోకావృత్తైక భావకూటాయవహ్న్యభావ

సాధ్యాభావశ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదక సమ్బన్ధేన బోధ్యః.

తేన సమవాయేన వహ్నేస్సాధ్యత్వే ధూమే

ధూమాదిత్వాదావవ్యాప్తివారణమ్. తాదృశాభావస్య స్వవ్యాపక[వృత్తిత్వాత్మక]ప్రతియోగితాకత్వేనాపి వారణసమ్భవాత్ । ధూమత్వాదావపి తదభావప్రతియోగితాసత్త్వాత్ । పరంతు అలోకావృత్తివృత్తిత్వస్యాభావమాదాయావ్యాప్తివారణమేవ తత్ఫలమితి ప్రాఞ్చః । తత్తుచ్ఛమ్ । స్వాశ్రయనిష్ఠాత్యన్తాభావప్రతియోగిన స్సాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వాత్వస్య వర్తమానస్యాత్యన్తాభావస్య ప్రతియోగి ప్రతియోగితాకాభావత్వేనైవ. తాదృశ వృత్తిత్వాభావానాం నివేశాత్ । తత్ర చ సత్త్వదేవ సముదాయపదస్య వ్యర్థ్యావసోధయ ఘాతన్నివేశ ఫలానుసన్ధానస్య వాయాసకరణానుసన్ధానసమానత్వాత్ । అన్యథా సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపక ప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి ప్రతియోగితావ్యాపక సాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వాత్మకత్వాభావాదేవ ఖ్యాతాసాత్ సముదాయవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివారణార్థం గ్రన్థకృతా సముదాయపదోపన్యాసానౌచిత్యమత్రేతిధ్యేయమ్.

౭౨—ధూమ ఇతి । నాతివ్యాప్తిరితి పరేణాన్వయః । ఏవమగ్రేఽపి । నను సమ్బన్ధవిశేషావచ్ఛిన్నాయాం ప్రతియోగిత్వోత్పన్నకర్తృతద్ధ్వం సనిత్యరూపాదికమేవ సాధ్యాభావకూటాధికరణం వాచ్యమ్ । విభుమూర్త్తజన్యానాం యథా యోగం కాలికసంయోగ విశ్రుతవిశేషణతాభిర్వహ్నిమత్త్వేన ప్రత్యేకం తత్తద్భావకూటవత్త్వవిరహాద్వహ్న్యసమానకాలీనస్య ధూమసంయోగిప్రత్యేకసత్త్వాత్ । తథాచ

[సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపక] ఇతి పా.

సంయోగేనచ తథాత్వే వహ్న్యవయవత్వే పర్వ

తవహ్న్యవయవసంయోగేచ పర్వతస్య వహ్నౌ

తత్ర సాధ్యాభావకూటవతి హేతుతావచ్ఛేదకసంయోగసమ్బన్ధేన వృత్త్యప్రసిద్ధ్యా ధూమేనాతివ్యాప్తిః। సమవాయేన ధూమస్య హేతుత్వే చ విరుద్ధత్వాదేవ తద్వ్యుదాససమ్భవాద ఆహ। సంయోగేనేతి। తథాత్వే, వహ్నిసాధ్యత్వే। తథా చాత్ర వహ్న్యభావకూటాధికరణం యన్నిత్యరూపాదికం హేతుతావచ్ఛేదకసమవాయసమ్బన్ధేన తద్వృత్తిత్వస్య రూపత్వాదౌ ప్రసిద్ధస్యాభావో వర్తత ఏవ వహ్న్యవయవత్వ ఇత్యతివ్యాప్తిః స్యాత్, యది సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన సాధ్యాభావస్య ప్రవేశో న స్యాదితి భావః। నను సమవాయేన వహ్న్యభావస్య వహ్న్యవయవసమానాధికరణత్వాదగ్రే వక్ష్యమాణేన సాధ్యాభావానాం హేతుసమానాధికరణత్వవిశేషణేనైవ న తాదృశాభావమన్తర్భావ్యోక్తహేతావతివ్యాప్తిరతో హేత్వన్తరమాహ। పర్వతేతి। అత్ర సమవాయేన వహ్న్యభావస్య పర్వతే సంయోగేన వహ్న్యభావస్య చ వహ్న్యవయవే హేతుసమానాధికరణత్వాత్ తదుభయఘటిత సాధ్యాభావకూటస్యాధికరణం యన్నిత్యరూపాదికం తద్వృత్తిత్వాభావస్య తాదృశసంయోగహేతౌ సత్త్వాద్భవత్యతివ్యాప్తిః। యత్తు సంయోగేన వహ్నిసాధ్యత్వే వహ్న్యవయవత్వస్య విరుద్ధత్వాద్ధేతౌ సాధ్యసామానాధికరణ్యవిశేషణేనైవ వారయితుం శక్యత్వాదిత్యర్థః। పర్వతేత్యాది హేత్వన్తరమితి। తత్తుచ్ఛమ్। వహ్న్యవయవేఽపి సంయోగేన వహ్న్యన్తరస్య వృత్త్యవిరోధవిరహాత్। తాదాత్మ్యేన సాధ్యత్వానురోధాత్ సాధ్యసమ్బన్ధితామాత్రస్యైవ సామానాధికరణ్యప్రవేశితత్వాచ్చేతి భావః। సమ్బన్ధ

వయవస్య చ సమ్బన్ధద్వయావచ్ఛిన్నవహ్న్యభా
వద్వయానధికరణత్వేఽపి నాతివ్యాప్తిః॥

తథా స్వవ్యాపకీభూతసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యా

ప్త్యయేతి। పర్వతస్య సంయోగావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావాన
ధికరణత్వాద్వహ్న్యవయవస్య సమవాయావచ్ఛిన్నవహ్న్యభా
వానధికరణత్వాదితి భావః। నాతివ్యాప్తిరితి। ప్రాగు
క్తరీత్యా సాధ్యాభావకూటాధికరణనిరూపితహేతుతా
ఘటకసంయోగసమ్బన్ధేన వృత్తేః ప్రసిద్ధత్వాద్వహ్నిమాన్ ధూ
మాదిత్యాదావవ్యాప్తిరిత్యపి ద్రష్టవ్యమ్। అత్ర చ వ్యాప్త్యై
సంయోగాదిసమ్బన్ధస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమతఏవ నేద
ముక్తమ్। తేన ధనీ చైత్రత్వాదిత్యాదౌ స్వామిత్వాదిసమ్బన్ధేన
సాధ్యతాయాం నావ్యాప్తిః। సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధ
భిన్నవృత్తిసమానాధికరణసంసర్గావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకసా
ధ్యాభావాప్రసిద్ధ్యా ఇతి తు నయుక్తమ్। ధనీ చైత్రత్వాదిత్యా
దౌ వ్యధికరణసంసర్గావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్యైవ తాదృశత్వే
నావ్యాప్తిప్రసక్తేః॥

౬౩ — సమ్బన్ధే ... తాత్పర్య ... సాధ్యాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకరూపే
ణావచ్ఛిన్నః తథా ప్రమేయవాన్ ... త్వాదిత్యత్రావ్యా
ప్తిః ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యాప్రసిద్ధేః। న చ సా
ధ్యతావచ్ఛేదకవృత్తిసమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకాభావ ఏవ సాధ్యాభావో వక్తవ్యః తథా చ ప్రతి
యోగితానవచ్ఛేదకతావ ఏవ తత్ర సాధ్యాభావ ఇతి వా
చ్యమ్। ప్రాగుక్తగౌరవదోషాత్ ... త్వాదిత్యాదావతివ్యా
ప్తిప్రసక్తేః। తాదృశగుణత్వస్య గౌరవగ్రస్తత్వాత్
గురుత్వేన ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతయా వ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావానామేవ తాదృశసాధ్యాభావత్వాదిత
... తథేతి। స్వేతి। స్వం ప్రతియోగీ॥

వకప్రతియోగితాకోఽపి.

తేన యత్ర పృథివీత్వాభావాదౌ సాధ్యే తత్తద్వ్యక్త్యావృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావకూటాధికరణమప్రసిద్ధం తత్ర సద్ధేతౌ పృథివీత్వాభావాదౌ సాధ్యే జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవతి సామా

---

౨౪ — ప్రతియోగితావ్యాపక సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్య ఫలమాహ । పృథివీత్వాభావాదావితి । తత్తద్వ్యక్తౌ ఘటాదిః । తథా చ ఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ పటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావాదిఘటితసాధ్యాభావకూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యా పృథివీత్వాభావవాన్ జలత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః । ఘటావృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితాయాః ఘటత్వాభావేఽపి సత్త్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య తదవ్యాపకతయా తాదృశాభావానాం లక్షణాఘటకత్వాత్ ప్రతియోగివృత్తి ఉపేక్ష ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య ఏకత్వాదితి భావః । సద్ధేతావిత్యస్య నావ్యాప్తిరిత్యన్వయః । ఏతేన తథాపి తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకసంయోగసంబంధేనైవ విపక్షీభూత తత్తద్ఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావకూటస్య గుణాదావప్రసిద్ధ్యా పృథివీత్వాదిత్ర్యాదిసపక్షీభూతరూపరసాదిప్రసిద్ధ్యా సముచిత సామాన్యాభావకూటస్య జాత్యాదావధికరణతాసత్త్వేన ప్రసిద్ధ్యా నిరుక్తస్యైవ లక్షణస్య తత్ర వారణార్థం గుణాదిసాధ్యకత్వమ్.

౨౫ — సమానాధికరణ్యాదికరణ్యం సంబంధవిశేషణతయా మూలోక్తస్య విశేషణం సాధ్యవ్యాప్తిరితి । పృథివీత్వాభావాదితి । సాధనసమానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావస్య విశేషణీయత్వేన జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావమాదాయ నాతివ్యాప్తిరిత్యాదియుక్తం మూలే । తథా చ జలాసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య తత్సమవేతత్వావచ్ఛి

న్యాదావవర్తమానే ద్రవ్యత్వప్రకారక ప్రమావిశేష్యత్వాదౌ నావ్యాప్తిరతివ్యాప్తిర్వా॥

స్యాభావత్వస్య చ సాధనసమానాధికరణత్వాత్తదుభయఘటితసాధ్యాభావఘటాధికరణజాత్యాదౌ ప్రతియోగ్యవృత్తిహేతోరసత్త్వాదతివ్యాప్తిరితి భావః। ద్రవ్యత్వస్య సమవాయేన హేతుత్వే తాదృశ సాధ్యాభావఘటవతి జాత్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకీభూత సమవాయసమ్బన్ధేన వృత్త్యప్రసిద్ధ్యైవ నాతివ్యాప్తిరిత్యత ఉక్తం ద్రవ్యత్వప్రకారకేతి। సామాన్యాదౌ చ స్వరూపసమ్బన్ధేన వృత్తిర్ద్రవ్యత్వాదావేవ సులభా। ప్రమావిశేష్యత్వాదావితి। నాతివ్యాప్తిరిత్యన్వయః। తాదృశప్రతీతివిషయత్వం ప్రమేయత్వాయ జాత్యాదావపీత్యతః ప్రమేతి.

౭౬—అత్ర ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసమ్బన్ధేనైవ గ్రాహ్యమ్। తేన నిత్యజ్ఞానవత్త్వాదాత్మత్వేన సాధ్యతాయామీశ్వరత్వాదిహేతౌ ఘటాన్యభేదస్య పటాన్యభేదస్య చ ద్వయోర్విషయతాసమ్బన్ధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతనిత్యజ్ఞానకయోరేకాధికరణాప్రసిద్ధావపి నావ్యాప్తిః। న వా తాదృశ ఏవ సాధ్యే ద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాదిహేతౌ పృథివ్యాదౌ సాధనసమానాధికరణస్య పృథివ్యాదినవద్రవ్యాణాం ప్రత్యేకభిన్నద్రవ్యభేదఘటస్యాధికరణే గుణాదౌ హేతోరసత్త్వేఽతివ్యాప్తిః। న చైవం వహ్నిధూమోభయవాన్ ధూమాదిత్యత్రావ్యాప్తిః ప్రతియోగితామాత్రస్యైవ ప్రత్యేకపర్యవసితత్వేన తాం ప్రతి పర్యాప్త్యవశ్యసాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసమ్బన్ధేన కేవలసాధ్యస్యావ్యాపకతయోక్త సాధ్యాభావాప్రసిద్ధేరితి వాచ్యమ్। ఏకవిశిష్టాపరత్వానతిరిక్త సోభయత్వస్య సాధ్యాభావఘటత్వవ్యాప్తిభిన్న సమ్బన్ధేనైవ సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వాదితి భావః॥

సాధ్యాభావత్వాదినా అభావాదౌ సాధ్యే తత్తత్సాధ్యాభావకూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యాऽవ్యాప్తిరిత్యాహుః॥

---

౭౭ — సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపికా ప్రతియోగితేత్యస్య ఫలమాహ । నపీతి । ఘటత్వాభావత్వేన సాధ్యత్వే సాధ్యాభావకూటవత్త్వం ఘటస్యైవ ఇత్యలక్షణముక్తమ్ , అభావత్వాదినేతి। అనేనాప్రమేయత్వాదేరుపసంగ్రహః। తథా చాభావవాన్ ప్రమేయవాన్ వా ఘటత్వాదిత్యాదౌ సాధనసమానాధికరణస్య తత్తద్ఘటాన్యత్వాభావకూటస్యాధికరణాప్రసిద్ధ్యాऽవ్యాప్తిస్స్యాదతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకేతి । సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతాభావత్వాదివ్యాపకప్రతియోగితాకత్వాభావాదేవ తత్తద్ఘటాన్యత్వాభావానాం లక్షణాఘటకత్వమితి భావః॥

౭౮ — అత్ర స్వన్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నాయా ఏవ ప్రతియోగితాయాస్సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనైయత్యం వాచ్యమ్। తేన ఘటత్వాభావత్వేన పటత్వాభావత్వేన చ ప్రమేయ సాధ్యాభావయోరభావాధికరణాప్రసిద్ధావపి నావ్యాప్తిరితి తాత్పర్యమ్ । ఘటత్వాభావత్వాదేః ప్రమేయసామాన్యనిష్ఠప్రతియోగితాన్యూనవృత్తిత్వేన తాదృశప్రతియోగితాకాభావానాం లక్షణాఘటకత్వాత్॥

౭౯ — ఏవంచ సాధ్యసామానాధికరణ్య ఘటితేతరాంశవ్యర్థమేతేన సత్తావత్త్వమవేతత్వస్య సమనియత ప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ వృత్తిమదవృత్తిత్వాత్తాదృశస్య దయావతఏవ హేతౌ సత్త్వేపి జాత్యభావవాన్ దవ్యత్వాదిత్యాదివిరుద్ధహేతౌ నాతివ్యాప్తిరిత్యూహ్యమ్॥

౮౦ — తద్వ్యక్తిఘటవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాద్యభావస్య ఘటాన్యవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాద్యభావస్య చ ద్వయోరభావాధికరణాప్రసిద్ధ్యా వాచ్యం ... త్వాద్యభావవ్యాప్తిః। న చ ఘటాది

తన్న । ద్రవ్యత్వ పృథివీత్వోభయవాన్ ద్రవ్య త్వాదిత్యాదౌ తదుభయాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావవతి గుణాదౌ ద్రవ్యత్వాదేరవృత్తేరతివ్యాప్తేః ।

వృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వత్వం న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమ్ । తద పేక్షయా లఘోర్ఘటాదివృత్తిత్వవిశిష్టస్యైవ తథాత్వౌ త్యవిశిష్టత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావానాంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకస ముదాయాన్యతరప్రతియోగితాకత్వాభావాదేవ త్యత్వాపత్తేః । లఘుటవృత్తి త్వవిశిష్టవస్తుమాత్రఏవతత్ప్రతియోగితా సత్త్వాదిలి వాచ్యమ్ వాచ్యత్వనిష్ఠ ధేయతా విశేషేణ ఘటావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి తాకాభావస్యతాదృశసమ్బన్ధేన ఘటాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియో గితాకాభావస్య చ స్వరూపతస్తథా వ్యధికరణ ప్రతిసాధ్యవ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ । నచ ధేయతా విశేషేణఘటాదేః ప్రతి యోగితావచ్ఛేదకత్వేయూనాభావస్తస్య త్వయా స్వీకార్యం వా చ్యత్వాత్ , అన్యథా ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాదేః ప్ర త్యక్షాద్యతిశయాపత్తేః గురుతరతాదృశవాచ్యత్వ త్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రసిద్ధ్యాఘటవృత్తిత్వవిశిష్టత్వా వచ్ఛిన్నాభావస్యచ సాధ్యతావచ్ఛేదకసముదాయత ప్రతియో గితాకత్వాభావే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవ ఘటవృత్తి త్వవిశిష్టవాచ్యత్వాభావస్య లక్షణఘటకత్వాదితి । తథాపి దూషణమిదం స్ఫుటత్వాదుపేక్ష్యాహ । పృథివీత్వేత్యాది

తాగ— సముదాయాభావానాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ స్యోక్తత్వే ఽపి సమానాధికరణయోరేకవిశిష్టాపరత్వాను పపత్త్యాహ . తథాచ పృథివీత్వ ద్రవ్యత్వోభయత్వ మపి పృ థివీత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వమేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతం తచ్చ ఽపి ద్రవ్యత్వనియత ప్రతియోగితాకత్వాభావాదేవ తదుభ యాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ నాతివ్యాప్తిః । తత్ప్రతి యోగితాయాః పృథివీత్వే ఽపి సత్త్వాత్ నిరుక్తసాధ్యతావచ్ఛేద

అపిచ ఇదం పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వవత్ ద్రవ్యత్వాఖత్వాదౌ ద్రవ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావకూటాధికరణ గుణాద్యవృత్తిత్వస్య ద్రవ్యత్వే సత్త్వాదతివ్యాప్తేః । ద్రవ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః పృథివ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వత్వ సమవ్యాప్యత్వాత్ ॥

కత్వ తదవ్యాప్యవత్త్వాదిత తథా । అపిచేతి । ద్రవ్యత్వ ధ్యభావస్య తే సమానలిఙ్గకత్వసాధ్యతన్త్రత్వాత్ । పృథివ్యాద్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వస్య సాధ్యతాశ్రితం నిరాకర్తుం ఉక్తముల్లిఖతి । ఇదమితి । పృథివీతి । పృథివ్యన్యత్వేనతి ద్రవ్యాన్యాన్యసమవేత సకలద్రవ్యసమవేతవదిత్యర్థః । నచ సకలద్రవ్యవృత్తిత్వాన్తర్భావేన ద్రవ్యత్వస్య సాధ్యత్వే ద్రవ్యత్వాన్య సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య తాదృశసాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతప్రతియోగితాకత్వాభావాదరుచేరతి నతద్రవ్యవృత్తిత్వఘటితద్రవ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నత్వస్యాభావస్య ప్రసిద్ధత్వాత్ తద్గ్రద్రవ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ అవ్యాప్తేస్సఙ్గత్యాపత్తే రితివాచ్యమ్। ద్రవ్యత్వత్వాదేర్గురుత్వద ద్రవ్యత్వత్వాపేక్షయా ద్రవ్యమితాత్మాకతద్బుద్ధి ప్రకారకత్వస్యైవ్యాగ్రాహకత్వాత్ । తస్యచ ద్రవ్యాన్యాన్యసమవేతత్వాపేక్షయాపి లఘుత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ సమ్భవాదితి భావః । ద్రవ్యత్వత్వాదీత్యాదినా పృథివ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వత్వస్య పృథివీవృత్తిత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వత్వస్య చ ద్వయోరేవావచ్ఛేదకయోస్సఙ్గ్రహః ।

౮౨ — ననుసాధ్యతావచ్ఛేదకాన్య సమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ ఏవ సాధ్యాభావత్వేనాభిప్రేతః । తథాచ విశిష్టద్రవ్యత్వస్య సాధ్యతాయాం ద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యస్య తథాత్వాసమ్భవాత్ । గురుధర్మ

కిఞ్చ రూపాభావసాధ్యకసద్ధేతౌ సాధ్యాభావసముదాయనిరూపితసకలరూపవ్యధికరణాప్రసిద్ధిః॥

యావతాం సంభావానామైకాధికరణ్యం తావతాం సముదాయో వివక్షితేఽపి ఇదం పృథివీవృత్తి

స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతోపగమాచ్చ తాదృశ్యేన సాధ్యతాయా అపి నాతివ్యాప్తిరత ఆహ । కిఞ్చేతి । నను కిఞ్చిత్పదార్థ [illegible] త్వమతే ద్రవ్యత్వాదిసాధ్యకాభావప్రసిద్ధసాధ్యాభావవ్యా [illegible] కసముదాయకప్రతియోగితాకత్వాభావాదేవ సముదాయనా [illegible] వ్యాప్తిరత ఆహ । కిఞ్చేతి పాఠిత్వః । సద్ధేతౌ వాయుత్వాదావప్రసిద్ధిరితి । కాలస్య సకలరూపవత్త్వేఽపి సాధ్యవత్త్వాద్వైరోధితా ఘటకేన సముదాయేన తదనధికరణత్వాదితి భావః॥

ప్ర ౨ — శఙ్కతే యావతామితి । తథా చ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావైరైకాధికరణ్యాపన్నత్వతత్ర ద్రూపవ్యధికరణవృత్తిత్వప్రసిద్ధ్యా నావ్యాప్తిరితి భావః । వివక్షితేఽపీత్యపి న [illegible] అపి [illegible] నాతివ్యాప్తిః సూచితా.

ప్ర ౩ — సము యావతాం మిథస్సామానాధికరణ్యం తావతాం సముదాయో వివక్షితః, [illegible] యావతాం సాధ్యాభావానాం [illegible] భావాన్తరేణ సామానాధికరణ్యం తావతాం సముదాయోఽపి [illegible] ఇత్యర్థ అతే ఇదమితి పృథివ్యపి [illegible] । [illegible] అన్యథా ఘటత్వాయ [illegible] ద్వితీయ [illegible] మిథస్సామానాధికరణ్య [illegible] సాధ్యాభావానాం [illegible] వృత్తిత్వాదేవ వాయుత్వాది [illegible] పృథివీ [illegible] సాధ్యత్వే వాయుత్వాదౌ వృత్తేః [illegible]

గుణశూన్యం సత్త్వాన్న పృథివీసమవేతశూన్యం వా
వాయుత్వాద్రూపవదన్యత్వాద్ద్రవ్యత్వాద్వాతివ్యా

తత్త్వాపేక్షయా గురుత్వే నైశ్చిత్య పృథివీసమవేతత్వావచ్ఛిన్నా
భావస్య చాప్రసిద్ధ్యా సాధ్యతాయోగాన్న పదమ్
౮౫— ననుపరత్వే పృథివీ వృత్తిగుణత్వావచ్ఛిన్నాభావసా
ధ్యకమపి వాయుత్వాదికం న దుష్టం అప్రసిద్ధేః పరమాణౌ వృత్తి
త్వకాలే చావయవినివాయౌ తత్త్వాదతస్తాద్ధ్యస్తరమాహ

నతోన్నేతి। స్రోతసి పృథివీపదమేతత్పృథివీపరమ్। అన్యథా
ప్రాగుక్తప్రత్యక్షవ్యక్తి సాం తద్వ్యయాపి సాధ్యసామానాధికర
ణ్య పక్షసాధ్యాభావతయా వాయుత్వాదేస్తత్త్వాదిటాధికర
ణే భూతవాయువృత్తిత్వేనైవాతివ్యాప్త్యసంభవాత్ తదితి ధ్యే
యమ్। అత్రాపి ఏతత్పృథివీసమవేత ప్రతియోగికాభావ
స్య కేవలాన్వయితయా తత్ప్రసాధ్యే వాయుత్వాదౌ సద్ధేతు
త్వాత్సమవేతత్వాపేక్షయా గురుతయా ఏతత్పృథివీసమవే
తత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య చాప్రసిద్ధ్యా సాధ్యతాయోగాత్
సత్తాన్యపదమ్। నచ సత్తాన్యైతత్పృథివీసమవేతత్వా
వచ్ఛిన్నాభావోఽప్యప్రసిద్ధః దిగ్వ్యక్తిత్వస్యైవ తదవచ్ఛేద
కత్వాదితి వాచ్యమ్। సకలద్రవ్యవృత్తిత్వాదిఘటితద్రవ్యత్వ
త్వస్యైవ తాదృశసమవేతత్వాపేక్షయా గురుతయా నవచ్ఛేదక
త్వాదితి, సత్తాన్య సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రసిద్ధ
త్వాత్ సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యత్వేచ సమవేత
మాత్రస్యైవ తదభావతయా మిథ్యాసామానాధికరణ్య పక్షస
మవేతమాత్రకవాయౌ హేతోః సత్త్వాదతివ్యాప్తిరతః
పృథివీపదమ్।

౮౬— నను వాయుత్వస్య సాధ్యసామానాధికర
ణ్య భావాదేవ నతత్రాతివ్యాప్తిరతో హేత్వన్తరమాహ।
రూపవదితి। అయం హేతుః కాదా సాధ్యసమానాధికరణః

ప్తేః। తత్ర తాదృశాభావస్తోమస్య నియమతో రూ
పాదిఘటితత్వేన తద్వతిహేతోరవృత్తేః॥

వస్తుతో నిఖిలానామేవ రూపాణాం తాదృశా
భావసహస్రసమానాధికరణత్వాత్సమానాధికర
ణయావదభావాధికరణాప్రసిద్ధిర్దుర్వారైవేతి॥

కిఞ్చ హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన యా సాధ్యా

రూపాన్యతమాభావస్య ప్రసిద్ధావప్యన్యస్మిన్ కాలావచ్ఛేదేన
సత్త్వాద్వ్యతిరేకో న స్యాదిత్యాశయేన రూపవత్త్వానుధావ
నమ్॥

౧౬— రూపవద్భేదస్యాపి తదానీం పృథివ్యాం సత్త్వమి
త్యాహ। తత్త్వజ్ఞానేతి। ఆదిపదాద్రూపాద్యపరత్వా
దేః పరిగ్రహః। తావత్కేతి। మిథస్సమానాధికరణ్యపర్యవ
సితః॥

౧౭— వ్యతిరేకిత్వాహ। యద్యపీతి। తాదృశాభావేతి।
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావేతరైః సహస్రైః। అ
వచ్ఛేదకభేదేనాభావభేదమపేక్ష్యోక్తమ్। దుర్వారైవేతి॥

౧౮— నను యావతామేకవృత్తిత్వం తావత్త్వ
యావదధికరణత్వేనాప్రసిద్ధిః— నవాప్రాగుక్తేతి
ప్రాప్తిః— కించ నశ్యత్తాదాత్మ్యపృథివీసమవేతరూపత్వసా
ధ్యాభావప్రతియోగిత్వమేవ లాఘవాత్ నతు నశ్యత్తాదాత్మ్యపృథివీసము
వేతరూపత్వం బహూనాం తథాత్వే గౌరవాదతః పరస్పరసా
మానాధికరణ్యం పర్యాప్తం తాదృశ ప్రతియోగిత్వమితి యావత్ సాధ్యా
భావస్యాధికరణవతి హేతోస్సత్త్వాదవ్యాప్తిరితిబ్రూమః
తద్వాదోపాదానమకర్తవ్యమ్। కిఞ్చేతి। యత్తు నశ్యత్తాదాత్మ్యపృథివీ
సమవేతరూపత్వస్య రూపసామానాభావస్య చాభావోపలభ
గతపక్షితిబలాదతిరిక్తఏవేతి తద్వతి హేతోస్సత్తా సత్తా
త్వం నోపాత్తమిత్యాశయేనాహ ప్రతియోగ్యనధికరణత్వేతి। కిఞ్చ

భావవతివృత్తిః తదభావోవక్తవ్యః. అన్యథా ధూమవ దావవ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన సాధ్యాభావవతి కాలాదౌ వృత్తిమన్మాత్రస్యైవ వృత్తేర్వ్యభిచారిణ్యతిప్రసఙ్గో వా.

తథాచ సత్త్వాది సాధ్యకే సంయోగేన సమవాయేన వా హేతావవ్యాప్తిః । సాధ్యాభావవతి తేన సమ్బన్ధేన వృత్తేరప్రసిద్ధేః.

సాధనసమానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావావిశేషితేతి ప్రన్థః । ఇదానీమేవాభావాభావస్యాతిరిక్తత్వమఙ్గీకృత్య దోషనిరాసే ఘటత్వమూర్తత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావాభావస్యాతిరిక్తత్వాత్ । అగ్రే ఘటత్వమూర్తత్వేత్యాదినా అతివ్యాప్త్యభిధానస్య సన్దర్భనిరోధాపత్తేః॥ సాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వస్య సంయోగసమవాయాది ప్రత్యేకసమ్బన్ధేన ప్రవేశమభిప్రేత్యాహ। ధూమమాదావితి। అవ్యాప్తిరితి। నిరుక్తసమవేతత్వసామాన్యాభావస్యైవ యావదన్తర్గతస్య ఘటేఽసత్త్వాదితి భావః.

౯౦ — సమ్బన్ధసామాన్యేన తాదృశవృత్తిత్వస్య ప్రవేశమభిప్రేత్యాహ. సాధ్యవతీతి। కాలాదావిత్యాదిపదేన దిశః పరిగ్రహః। వ్యభిచారిణీతి। పృథివీద్రవ్యత్వాదిత్వాదౌ న తు ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ తత్ర హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన వృత్తిత్వవిశేషణే సత్తాయామప్యతివ్యాప్తేర్ధ్రువ్యాత్ ధూమానధికరణే కాలదిగాదౌ మూర్తమాత్రస్యైవ సంయోగసమ్బన్ధేన వృత్తేః సత్తాసామాన్యాభావస్య హేతుతా ఘటకసంయోగసమ్బన్ధేనయావృత్తితయా తదవృత్తిత్వేన లక్షణాఘటకత్వాదితి ధ్యేయమ్। సత్తాదీత్యాదినా సమవేతాదెస్సాధ్యస్య పరిగ్రహః.

౯౧ — శఙ్క్యతే సాధనేతి। తథాచ సద్ధేతుస్థలే వ్యధికర

మణీయాం ఇతిచేత్ । విశేష్యన్తామ్, తథాపిభూతత్వ

నధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్యైవ సాధనసమానాధికరణ త్వాత్ తత్ర తత్కూటాధికరణ వృత్తిత్వస్యాపి తాదృశాభావసమా నాత్రైవ లక్షణసఙ్గతిః। ఇత్థం చ వృత్తిమద్వృత్తిమదన్య వ్యావృత్తిత్వవ్యతిరేకిణ్యపి సఙ్గచ్ఛత ఇతి ద్రష్టవ్యమ్। యథా చైవం సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య ప్రతియోగితావ్యాపకత్వదళస్య సా ర్థక్యం తథోపపాదితం ప్రాగేవ। యద్యపి హేతుసమానాధి కరణత్వేన సాధ్యాభావానాం నివేశే తాదృశ సాధ్యాభావకూ టవద్వృత్తిత్వత్వే ప్రతియోగితావ్యాపకత్వస్యోపాదానం విఫ లం వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావాలోకావృత్తిత్వావచ్ఛి న్నాభావకూటాదాయావ్యాప్తేః ప్రసఙ్గస్య తాదృశాభావే సా ధనసమానాధికరణ సాధ్యాభావకూటాధికరణ వృత్తిత్వత్వ వ్యాపక ప్రతియోగితాకత్వాభావాదేవ నిరాసాత్ । న చాత్రత్యే తాదృశవృత్తిత్వత్వస్య ప్రతియోగితావ్యాప కత్వం న సమ్భవతీతి వాచ్యమ్ • తథా సతి సాధనసమానా ధికరణ సాధ్యాభావకూటాధికరణ వృత్తిత్వత్వవ్యాప క ప్రతియోగితాకస్య ద్రవ్యవృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్యైవ స్పృత్యవదన్యత్వ హేతావసత్వాద్గ్ర భూతత్వమూర్తత్వే త్యాదినా అతివ్యాప్తేరసఙ్గతత్వాపత్తేః । తథాపి వృత్తి మత్త్వాలోకాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ హే తుసమానాధికరణ సాధ్యాభావకూటాధికరణ వృత్తిత్వ త్వవ్యాపక ప్రతియోగితాకస్య ధూమాదిహేతావసత్త్వేన తమా దాయావ్యాప్తివారకత్వేనైవ తస్య సార్థక్యమ్-న చ వృత్తిమ త్త్వ వృత్తిమదన్యవృత్తిత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావ కూటాదాయావ్యాప్తేర్వారణాయ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న త్వేనైవ ప్రతియోగితావశ్యం విశేషణీయేతి తత ఏవోభా భావస్యత్యాగ ఇతి వాచ్యమ్। వృత్తిమద్వృత్తిత్వ వృత్తిమదన్య

మూర్తత్వాద్యోగన్యతరత్వేనాభావే సాధ్యే స్పర్శ
వదన్యత్వాదావతివ్యాప్తిః- తాదృశసాధ్యాభావవ
తి పృథివ్యాదౌ తస్యావృత్తేః.

వృత్తిత్వోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావకూటస్య వృత్తిత్వ
పర్యాప్త్యానుయోగివృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వేనైవ ప్రతియోగి
తాయాః పర్యాప్తత్వాత్ తాదృశప్రతియోగితాకస్యాన్యతరవృ
త్తిత్వా లోకాన్యతరోభయాభావేఽపి సత్త్వాదితి ధ్యే
యమ్.

౯౨—భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరప్రతియోగికాభావస్య
కేవలాన్వయిత్వాదుక్తత్వేన సాధ్యే స్పర్శవదన్యత్వాదికం స
ద్ధేతురేవేత్యత ఉక్తమన్యతరత్వేనేతి। తాదృశేతి। సాధన
సమానాధికరణయోర్భూతత్వమూర్తత్వోభయ ఘటితసా
ధ్యాభావస్తత్తద్వృత్తిత్వార్థః। పృథివ్యాదావిత్యాదినా జల
తేజోఽనిలానాం పరిగ్రహః। అత్ర భూతత్వం విశేషగుణవ
త్త్వే సత్యాత్మభిన్నత్వమ్- యద్వా బహిరిన్ద్రియగ్రాహ్యజాతీయ
విశేషగుణవత్త్వమమూర్తత్వమపి స్పర్శవన్మనోఽన్యతరత్వం
జాతివిశేషో వా తత్త్వావచ్ఛిన్నపరిమాణవత్త్వమ్ తథా సతి మనః
పరిమాణశబ్దయోరేవ సాధనసమానాధికరణతాదృశసా
ధ్యాభావయోరైకాధికరణ్యాప్రసిద్ధ్యా వ్యాప్త్యసత్త్వ
ఇతి ద్రష్టవ్యమ్.

౯౩—నను సాధనాధికరణయత్కిఞ్చిద్వ్యక్తివృత్తిసా
ధ్యాభావకూటస్య నివేశాన్నాయం దోషః- స్పర్శవదన్యవద్భి
న్నే భూతత్వమూర్తత్వోభయాభావవతి రసత్వాత్తత్తదుభయాభావ
ఘటితసాధ్యాభావకూటవత్త్వాన్నోక్తదోష ఇతి చేన్న తాత్పర్యా
త్। వస్తుతస్తు నియతాభావానామైక్యమతే భూతత్వ
మూర్తత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావ ఏవ భూతత్వమపి
సాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నస్య మూర్తత్వగగనత్వాన్యతర తాన

కిఞ్చ మహాకాలాన్యత్వాదౌ సాధ్యే వ్యభిచారిణ

వచ్ఛిన్నస్యాభావః తథాచ మనస్త్వగగనత్వయోరపి భూత త్వమూర్తత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యస్యాభావ త్వాత్ హేతుసమానాధికరణ తదుభయఘటిత సమూహాద్యధికర ణాప్రసిద్ధ్యైవ నాతివ్యాప్తిః। అస్తు నామయావన్తి నిరుక్త సాధ్యాభావత్వనిష్ఠావతాం ప్రత్యేకావచ్ఛిన్నస్య యదధిక రణం తద్వృత్తిత్వాభావాః వృత్తిమద్వృత్తయో యావన్తః త త్త్వమేవ వ్యాప్తిః తథాచ భూతత్వమూర్తత్వాన్యతర భావ త్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాధికరణే గగనే మనసివా హేతోస్స త్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరత ఆహ। కిఞ్చేతి.

౯౪ — ననుభూతత్వమూర్తత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నా భావస్యాభావో ననుగత వ్యవహారందతిరిక్త ఏవ నతు భూత త్వమూర్తత్వోభయరూపః తథాచ సాధనసమానాధి కరణ తాదృశాభావవతి గగనే మనసివా హేతోస్సత్త్వాన్నా తివ్యాప్తిరతః కిఞ్చేత్యపి వదన్తి।

౯౫ — గురుచరణాస్తు ననుయావన్తో హేతుసమా నాధికరణాః పదార్థాః సాధ్యవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యధికరణ ధ ర్మావచ్ఛిన్నాభావ భిన్నత్వోభయాభావవన్తః తావత్పదార్థ ప్రతియోగికాధికరణ వృత్తిత్వాభావాః వృత్తిమద్వృత్తయో యా వన్తస్తద్వత్త్వం వివక్షితమ్ తథాచ హేతుసమానాధికరణ యోః గగనత్వమనస్త్వయోరేవ తాదృశపదార్థత్వేనోక్తాధి కరణాప్రసిద్ధ్యైవ నాతివ్యాప్తిః నిరుక్తోభయాభావవతాం ఘ టత్వపటత్వాదీనా మేకాధికరణాప్రసిద్ధ్యా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాద్యవ్యాప్తేః హేతుసమానాధికరణాద్యుపాదాన మిత్యతః కిఞ్చేతి ఇతి ప్రాహుః.

౯౬ — కాలాన్యత్వే సాధ్యేకస్య కాలికసమ్బన్ధేన హే తోర్విరుద్ధత్వాదేవ తత్రనాతివ్యాప్తిరత ఉక్తం మహేతి। త

కాలికవిశేషణతావిశేషేణ హేతావతివ్యాప్తిః తాదృశసాధ్యాభావసముదాయవతి మహాకాలే తేన సమ్బన్ధేన వృత్తిమన్మాత్రస్యైవ వృత్తేః.

థాచ మహాకాలాన్యో ఘటాదిత్యాద్యాభిత్యర్థః। వృత్తిమన్మాత్రస్యైవేతి। తథాచ మహాకాలవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య వృత్తిమద్వృత్తిత్వాభావాద్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య చ యావతి ఏవ హేతౌ సత్త్వాదతివ్యాప్తిరితి భావః.

౯౭ — అత్ర కేచిత్సార్వభౌమమతే సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వాత్ ఖణ్డకాలాద్యవచ్ఛేదేన ఘటాదావేవ వృత్తిమతివర్తమానస్య మహాకాలవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య యావద్ధర్మాధికరణావచ్ఛేదేన హేతావసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః వృత్తిమద్వృత్తయో యావన్తస్తాదృశవృత్తిత్వాభావా యావద్ధర్మాధికరణావచ్ఛేదేన తద్వత్త్వస్య వివక్షితత్వాత్ అతఏవ తద్రూపావచ్ఛిన్నం గుణత్వాదిత్యాదావేతద్రూపావచ్ఛిన్నసమవేతత్వత్వసమనియతప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వే ఽపి నాతివ్యాప్తిః। ఏతద్రూపావచ్ఛేదేన గుణత్వాదావేవ వర్తమానస్య తద్రూపావచ్ఛిన్నసమవేతత్వసామాన్యాభావస్య హేత్వధికరణీభూతగుణాన్తరావచ్ఛేదేన హేతావసత్త్వాదిత్యాహుః. తచ్చిన్త్యమ్.

౯౮ — యత్తు వృత్తిమద్వృత్తయ ఇత్యస్య వృత్తిమద్వృత్తిత్వసాధ్యవద్వృత్తిత్వప్రతియోగికత్వోభయాభావాధికరణత్వమర్థః। తథా చ మహాకాలవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యాపి సాధ్యవద్వృత్తిత్వప్రతియోగికత్వవిరహేణ నిరుక్తోభయాభావానధికరణస్య హేతావసత్త్వాన్మహాకాలాన్యో ఘటాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః। న చ మహాకాలవృత్తిత్వత్వాపేక్షయా లఘోః కాలికసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వత్వస్యై

స మహాకాలవృత్తిత్వాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా మహాకాలవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యనిరుక్తవృత్తిమద్వృత్తిత్వం వృత్తిమదవృత్తేః తస్య సాధ్యవద్వృత్తిత్వ ప్రతియోగితాకత్వాదితి వాచ్యమ్। యావన్నికాలికసమ్బన్ధేన మహాకాలవృత్తిత్వ నిత్యావదన్యతమత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య తావద్ధర్మితయాత్మత్వశబ్దబుద్ధివిశేషత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యచ నిరుక్తాధియానధికరణస్య మహాకాలస్యత్త్వ నాతిప్రసఙ్గస్సమ్బన్ధావకాలికసమ్బన్ధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వత్వముపేక్ష్యతావదన్యతమత్వలక్షణాఖణ్డధర్మస్యైవ లాఘవేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వౌచిత్యాదితి తన్నష్టమ్। తథాపి నిత్యజ్ఞానభిన్న ఘటాదిత్వదౌ విషయితాసమ్బన్ధేన మహాకావలీవ్యాప్త్యత్వప్రతీషత్వాత్ నిత్యజ్ఞానవిషయత్వ సామాన్యాభావస్య ప్రసిద్ధత్వాత్ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న తాదృశవిషయత్వాభావస్యచయావత ఏవ మహాకాలే సత్త్వాత్.

౯౯—నవ్యాస్తు సాధనసమానాధికరణ వ్యాప్యవృత్తియో యావన్తస్సాధ్యాభావాస్తత్సామానాధికరణ్యం తన్నభావకూటాధికరణవృత్తిత్వాభావో వివక్షితః తథాచవ్యభిచారిమాత్ర ఏవ సాధ్య సామాన్యాభావఘటితకూటే సాధ్యసామానాధికరణ్య ప్రసిద్ధ్యానాతిప్రసఙ్గః। యావన్తస్సాధ్యాభావాస్తదభావకూటాధికరణస్య సాధ్యవత్త్వం వివక్షితమ్ – లాఘవాత్తాదృశ వృత్తిత్వాభావస్య యావత్త్వంచవృత్తిమద్వృత్తిత్వంవా నాపేక్షితం వైయర్థ్యాదిత్థంచ సాధనసమానాధికరణ యావన్తస్సాధ్యాభావాస్తావత్ప్రతియోగికతావత్కూటాధికరణవృత్తిత్వమపి లక్షణం సాధ్యం ఇత్యాహుః।

౧౦౦—వస్తుతః పూర్వలక్షణఘటకాత్రాపివృత్తిమద్వృత్తిత్వంయో యావత్సాధ్యాభావసమానాయ వవృత్తిత్వాభావాస్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా సామాన్యకధర్మవత్త్వమవశ్య

ఏతేన, సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవ్యాప్యవృత్తిస్వసమానాధికరణయావదభావాధికరణవృత్తి

ప్తిర్వాచ్యా తత్రోక్తవృత్తిమద్వృత్తిత్వం సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం చ ద్వైతకవిశేషణతయైవ వక్తవ్యమతో న కోఽపి దోషః ఉపపాదకాతిరిక్తవక్తవ్యమితి దిక్.

౧౦౧— ఏతేనేతి । మహాకాలాన్యో ఘటాదిత్యాదావతిప్రసక్తేనేత్యర్థః । ఉదాహృతమితి పరేణాన్వయః । అత్రాపి వాచ్యం జ్ఞేయత్వాద్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ నానావ్యక్తివృత్తిసాధ్యకసద్ధేతౌ తత్తద్వ్యక్తివృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యాభావస్య తదన్యవ్యక్తివృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యాభావస్య చ ద్వయోరాసాధనసమానాధికరణయోరేకాధికరణాప్రసిద్ధ్యా సాధనాధికరణయత్కించిద్వ్యక్తివృత్తిత్వాద్యధికరణవృత్తిత్వసామాన్యాభావానాం హేతావసత్త్వేన నావ్యాప్తిరతః ప్రతియోగితావాన్తం యావదభావవిశేషణమ్.

౧౦౨— విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ జాతిసమానాధికరణస్య సాధ్యభూతసత్తావ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వనియమాద్వృత్తిమద్వృత్తిత్వరూపాధికరణవృత్తిత్వాభావస్య యావదభావాహేతావసత్త్వాదతివ్యాప్తిరతః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి। తథా చ గుణాన్యత్వాభావకర్మాన్యత్వాభావయోరాతద్వ్యాపకతారూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాత్ తదుభయఘటితమహాధికరణాప్రసిద్ధ్యా నాతివ్యాప్తిః.

౧౦౩— అత్రాపి యోగసమ్బన్ధేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకతానైవ సమ్బన్ధాభావో నివేశ్యః తేన సమవాయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావఘటితమహాధికరణవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య వహ్న్యభావవత్త్వాదినిష్ఠస్య హేతావసత్త్వేఽపి వహ్నిమాన్ తత్ర

త్వాభావావృత్తిమదన్యత్వం యావన్తస్తద్వ
ద్ఘటత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః। నచ గుణవిశేషణతావిశేషస్యైవ సా
ధ్యతావచ్ఛేదకత్వం [తత్సమ్బన్ధా]వచ్ఛిన్నాభావశ్చ గ్రాహ్య ఇతి
యుక్తమ్ సాధ్యస్య గుణసామాన్యస్యాభావ ఇత్యాద్యుత్తరగ్రన్థ
విరోధాత్। గుణస్య దైశికవిశేషణతా సమ్బన్ధేన గుణత్వావ్యాప
కత్వాత్। యత్తు సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేనైవ వ్యాపక
త్వం తాదృశ[సమ్బన్ధా]వచ్ఛిన్నాభావశ్చ నివేశ్య ఇతి తత్తు
చ్ఛమ్। వృత్త్యనియామకసమ్బన్ధేన సాధ్యతాయాం తద
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాప్రసిద్ధ్యావ్యాప్తిప్రసఙ్గాద్ఘట
వాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తేశ్చ। సంయోగేన ద్రవ్యస్యా
వ్యాప్యవృత్తితయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కానామేవ సంయోగసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నద్రవ్యాభావానాం వ్యా
ప్యవృత్తితయా తత్తద్ఘటాద్యధికరణవృత్తిత్వ సామాన్యాభావ
స్యావృత్తిమత్త్వవృత్తేశ్చ తాదాత్మ్యేన ప్రమేయవ్యాపకతావచ్ఛే
దకం యత్ప్రమేయత్వం వాచ్యత్వాదికం తేన సమ్బన్ధేన తదవ
చ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా తాదాత్మ్యేన ప్రమేయసాధ్యక సద్ధే
తావవ్యాప్తేరసత్త్వావేదకత్వాచ్చ.

౧౦౪ — నచ ద్రవ్యత్వం ఘటాదిత్వాత్ కాలికసమ్బన్ధేన స
హేతావతివ్యాప్తిః। సాధనసమానాధికరణస్య ద్రవ్యత్వాభా
వకూటస్య కాలికసమ్బన్ధేనాధికరణే మహాకాలే హేతుతా
వచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన వృత్తిమన్మాత్రస్యైవ వృత్తేరితి వాచ్యమ్।
దైశికవిశేషణతయా తాదృశయావదభావాధికరణత్వస్య ని
వేశనీయత్వాదితి భావః। తద్ఘటభిన్నం ఘటత్వాదిత్యాదౌ సా
ధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక యా
వదభావాధికరణే మహాకాలే తద్ఘటవృత్తిత్వస్య వ్యధికరణ ధర్మావ
చ్ఛిన్నాభావో ఘటత్వేఽపీత్యతోఽతివ్యాప్తిరుక్తం యా
వన్త్వితి.

[తాదృశరూపా]పా. [రూపా]పా..

త్త్వం వ్యాప్తిః-- కేవలాన్వయినస్సంయోగాద్యభా
వస్యాభావస్సంయోగాదయోన వ్యాప్యవృత్తయః।
ఏవం సాధ్యస్య గుణసామాన్యస్యాభావో ద్రవ్యత్వా
ధికరణే ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన వర్తమానోఽపి న
వ్యాప్యవృత్తిః—ఉక్తరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగి

౧౦౫ – వహ్నిమాన్ సంయోగసామాన్యాభావాభావాద్ ధూ
మాదిత్యాదావవ్యాప్తిః। సాధనసమానాధికరణస్య సాధ్యతా
వచ్ఛేదకీభూత సంయోగసామాన్యాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకస్య వహ్నిసంయోగాద్యాత్మకాభావకూటస్యాధిక
రణాప్రసిద్ధేరవ్యాప్యవృత్తిపదమిత్యాహ। కేవలేత్యా
దినా। కేవలాన్వయిన ఇత్యత్రైవ సాధ్యవ్యాపకత్వమావిష్కృ
తమ్। సంయోగాదీత్యాదినా వహ్నిసంయోగత్వావచ్ఛిన్నా
భావస్యాప్రసిద్ధిః। తేన ప్రాచాం మతే ద్రవ్యే సంయోగ
సామాన్యాభావస్య సత్త్వేఽపి న క్షతిః.

౧౦౬ — ద్వైతీకావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే ప్రయోజనముక్త్వా
కాలికావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేతదాహ। ఏవమితి। సమానాధిక
రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకానాం వాస్తవానామేవాభావా
నాం లక్షణఘటకత్వాత్ సంయోగాద్యాత్మకాభావమాదాయ
నావ్యాప్తిరత ఉక్తమేవమిత్యపి కేచిత్। నవ్యాప్యవృత్తిరితి।
తథా చ గుణసామాన్యాభావస్య సాధనసమానాధికరణత్వేఽపి
వ్యాప్యవృత్తిత్వాభావాదేవ గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ
నావ్యాప్తిః। అన్యథా గుణసామాన్యాభావస్యాపి సాధనసమా
నాధికరణసాధ్యాభావతయా తద్ఘటితకూటాధికరణసమవేతత్వ
సామాన్యాభావస్య వృత్తిమతినిత్యైకత్వాదేరప్రసిద్ధ్యా ద్ర
వ్యత్వహేతావసత్త్వాదవ్యాప్తిరేవ స్యాదితి భావః.

౧౦౭ — స్వసమానాధికరణేత్యస్య ఫలమాహ। ఉక్తరూ
పేతి। సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నత్వ

తా కాశ్చిదప్రసిద్ధ్యాది సమ్పాదకాః పునరభావా న హేతుసమానాధికరణాః—ఉక్తసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వ తదభావ వృత్తిమత్త్వానిష్ఫారోక్తిరిత్యప్రత్యేతవ్యానిత్యాదికమపాస్తమ్.

ఘట: । కాశ్చిదితి । వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ఘటచటాత్మక తత్తద్వ్యక్తివృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావకూటస్యాపి నిరుక్తాభావతయా తదధికరణాప్రసిద్ధ్యా నిబన్ధనావ్యాప్త్యాపత్తిరాకరణార్థమేవ హేతుసమానాధికరణా ఇత్యుక్తమితి భావః । ఘటభిన్నం ఘటత్వాదిత్యాదౌ వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ చ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావకూటవత్త్వం ఘటపటాదిప్రసిద్ధమతస్తత్రావ్యాప్త్యసమ్భవాత్ ఉక్తం కాశ్చిదితి । అత్ర చ హేత్వధికరణ యత్కిఞ్చిద్వ్యక్తిర్ద్రవ్యాద్యేకవిశేషణతయా వర్తమానత్వమేవ హేతు సామానాధికరణ్యం బోధ్యం తేన పృథివ్యాదిత్వస్య త్రికాలక ద్రవ్యావిశేషత్వాదిత్యాదౌ జలే జలీయ సాధన సమానాధికరణస్య జలావృత్త్యభావస్య తేజోవృత్త్యభావస్య చ నిరుక్త రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ తద్వత్ ఘటిత కూటాధికరణ జాత్యాదౌ హేతోరవృత్తిత్వేపి నావ్యాప్తిః । హేత్వధికరణ జలాది ప్రత్యేక నిష్ఠం యత్తాదృశకూటం తదధికరణే జలాదౌ హేతోర్వృత్త్యాదితి భావః.

౧౦౮—ఉక్తసముదాయేతి । తాదృశ సాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వం హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన గ్రాహ్యమ్ । తేన ప్రత్యక్షం సత్త్వాదిత్యాదౌ సాధన సమానాధికరణ సాధ్యాభావకూటస్య సమాకాలే వృత్తిమత్త్వప్రసిద్ధ్యా కాలిక సమ్బన్ధేన వృత్తావపి నావ్యాప్తిః । తాదృశవృత్తిత్వాభావః తాదృశ వృత్తిత్వస్య సమనియత ప్రతియోగితాకో గ్రాహ్యః । తేన వర్త వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య వృత్తిమత్త్వం ... నత్వేవ

తద్విశిష్టేతి విశేషణతావచ్ఛేదక విశిష్టజ్ఞానస్య విశిష్టవైశిష్ట్యప్రత్యయహేతుత్వాత్ । అభావప్రత్యయోహిఘటత్వాదివిశిష్టస్యఘటాదేః ప్రతియోగిత్వమవగాహమాన ఏవవిశేషణస్యాపిఘటత్వాదేస్తదవచ్ఛేదకత్వమవగాహతే,నస్వాతన్త్ర్యేణ,ఘటోనా

యత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య చ హేతావసత్త్వేఽపి వహ్నిమాన్ ధూమాత్ వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ నాసమ్భవః । అధికరణఘటితం చాగ్రే । వృత్తిమద్వృత్తయ ఇత్యత్రాపి వృత్తిమత్త్వం హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన గ్రాహ్యమ్। తేన సంయోగత్వసామాన్యాభావస్యాపి తాదృశస్య సత్వ వాయౌ న వృత్తిమతి ద్రవ్యత్వాదౌ ప్రసిద్ధస్య హేతావసత్త్వేఽపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిరిత్యర్థః । సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధితానియామక సమ్బన్ధేనైవ ఘటాద్యధికరణతాయాః పూర్వముక్తాయాః పరిష్కృతలక్షణఘటకత్వాత్తన్న్యూనత్వమ్ - ఇత్యాదికమిత్యత్ర చ దేవగురోః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమత్ర తాదృశవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావా వృత్తిమద్వృత్తయో యావన్తః వృత్తిత్వమిత్యాదేస్సూచనమ్.

౧—అభావబుద్ధేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగిజ్ఞానత్వేన హేతుతాయాస్స్వయమనభ్యుపగమాదాహ మూలే విశేషణేతి । నను ఘటత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాదిబుద్ధేః ఘటత్వాదివిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వమప్రసిద్ధమత ఆహ అభావేత్యాది । నస్వాతన్త్ర్యేణేతి । ఘటత్వాదేః ప్రతియోగివృత్తిత్వమవిషయీకృత్యేత్యర్థః । తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వసంసర్గేణాభావప్రత్యయస్య తాదృశసమ్బన్ధేన తద్ధర్మవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వనియమాదితి భావః । నను ఘటత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాకారకసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావప్రత్యయే వ్యభిచారాన్నోక్తనియమ ఇత్యత ఆహ

స్తీత్యప్రతీతేః.

తదిహాభావప్రత్యయో యది వ్యధికరణధర్మేణ విశిష్టం ప్రతియోగినం నావగాహతే తేనావగాహత ఏవ తదాతస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమ్, అథావగాహతే తర్హి భ్రమ ఏవ। న చ తతో౽ర్థసిద్ధిరితి భావః.

యది పునరనుభవినో లోకానాం స్వరసవాహీ పటత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాదేరనుభవస్తదా తా

ఘటో నాస్తీత్యేవేతి। తథా చ విశేషధర్మేణ సామాన్యాభావాసిద్ధ ఏవ తద్వ్యక్తిత్వేన ఘటో నాస్తీతి ప్రతీతేర్ఘటత్వవ్యక్తిత్వాభావమాత్రావగాహిత్వాదత్ర ప్రత్యయానాదేవ న వ్యభిచారః। అన్యథా సామాన్యరూపేణ విశేషాభావస్య ఘటారావత్త్రాప్యత్వేన ఘటో నాస్తీతి ప్రత్యయః ప్రసజ్యేతేతి భావః.

౨— ప్రకృతే యోజయతి - తదిహేతి। ఇహ ఘటత్వేన పటో నాస్తీత్యభిలప్యతే వతస్య - వ్యధికరణధర్మస్య। అథావగాహత ఇతి। వ్యధికరణధర్మేణ విశిష్టం ప్రతియోగినమిత్యనుషఙ్గః। న చ తత ఇతి। భ్రమాయా ఏవార్థసాధకత్వాదితి భావః.

3— నన్వనుక్తవ్యాప్తావప్రయోజకత్వాద్ ఘటాదేః ప్రతియోగివృత్తిత్వేనానవగాహ్యప్యితరవచ్ఛేదకత్వం నహి ప్రత్యయసత్త్వాద్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాస్తీత్యత ఆహ। యది పునరితి। స్వరసవాహీ యథార్థః। న చ పటత్వ ఘటత్వేనావగాహన ఏవ సమ్భవతీతి భావః। పటో నాస్తీత్యాదీత్యాది పదేన ఘటత్వేన ద్రవ్యం నాస్తి ద్రవ్యత్వేన ఘటో నాస్తీత్యనుభవస్య పరిగ్రహః। తుల్యయుక్త్యా తదవృత్తిధర్మేణ తస్యైవ విశేషరూపేణ సామాన్యస్య సామాన్యరూపేణ వి

దృశ్యాభావ నిరాకరణం గీర్వాణగురుణాప్యశక్యమితి మన్తవ్యమ్.

శేషస్యచాభావే బాధకాభావాదితిధ్యేయమ్ । ఘటత్వేనఘటో నాస్తీతి ప్రతీతే ఘటత్వేనైక్యస్య ఘటత్వస్య విశిష్టే వైశిష్ట్యమర్థః । తేనతాద్రూప్యేణ ప్రతియోగ్యం స్వఘటత్వవత్త్వమనవగాహ్యతాదృశసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావప్రత్యక్షమిత్యుక్తనియమస్యవ్యభిచారో దర్శితః - తాదృశాభావేతి [స్వసమనియతానవ్యధర్మానవచ్ఛిన్న] ప్రతియోగితాకాభావవారణమిత్యర్థః । తేన సామాన్యరూపేణవిశేషస్యవిశేషరూపేణ సామాన్యస్యచాభావస్సఙ్గృహీతః.

౭—యత్తు ద్రవ్యత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాదిప్రతీతేర్ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నసామాన్యాభావేనైవోపపత్తౌ సామాన్యరూపేణవిశేషాభావాదౌ మానాభావ ఇతి తత్ ప్రాగేవదూషితమితి.

౮—యదపి సంయోగసంసర్గకఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావత్వావచ్ఛిన్నే లాఘవాత్ దృశ్యసంబన్ధేన ఘటత్వావచ్ఛిన్నస్య విరోధిత్వకల్పనాత్ సంయోగేనఘటాదిమతిఘటత్వాదినా ఘటాద్యభావస్యానుభవ ఇతి [కైశ్చిదు]క్తం తన్న సత్ । తావతాపిగగనత్వాదినాఘటాదేర్వాచ్యత్వత్వాదినా జ్ఞేయత్వాదేశ్చవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య దుర్వారత్వాదితి గగనాదేరధికరణస్య స్వరూపసంసర్గక వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యచాప్రసిద్ధ్యా తత్ప్రతివిరోధస్య కల్పయితుమశక్యత్వాత్ ఇతి దిక్.

[స్వసమానవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న] పాః
[మైథిలైస్తు] కాః

10051